

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

СТРИЖЕВСЬКА ВАСИЛИНА ЮРІЇВНА

УДК 342.9 (477)

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЗАКОННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
УКРАЇНИ**

081 «Право»

08 «Право»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **В. Ю. Стрижевська**

Науковий керівник:

Київ – 2025

АНОТАЦІЯ

Стрижевська В. Ю. Адміністративно-правові засади забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2025.

У дисертації визначено сутність, зміст та характеристику адміністративно-правових засад забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, для формування прогресивних та ефективних рекомендацій та напрямків розвитку засобів забезпечення законності в правоохоронній діяльності.

Сформовано, що діяльність органів Національної поліції України як об'єкта забезпечення законності становить собою сукупність уповноважених, правомірних та регламентованих державою дій, спрямованих на реалізацію та охорону правових норм у сфері публічної безпеки, правопорядку та захисту прав і свобод людини, адже виконуючи свої завдання, Національна поліція виступає не лише суб'єктом застосування права, але й одночасно об'єктом контролю з боку держави, суспільства та відповідних органів правопорядку щодо дотримання законності у процесі здійснення владних повноважень. Законність у цій площині передбачає, що усі управлінські, процесуальні та превентивні дії поліцейських мають здійснюватися виключно у межах визначених законом повноважень, із дотриманням принципів пропорційності, правової визначеності, недопущення зловживання владою, а також поваги до конституційних прав особи.

Розкрито, що особливості діяльності органів Національної поліції України як об'єкта забезпечення законності полягають у поєднанні широкого спектра публічно-владних повноважень із високим рівнем правової відповідальності перед державою, суспільством та особою, оскільки поліція

функціонує у межах чітко визначеного правового поля, де кожен її крок регламентований нормами Конституції України, галузевого законодавства та міжнародних правових стандартів. Специфіка цієї діяльності виявляється у її багатофункціональності, яка охоплює як профілактику правопорушень, підтримання публічного порядку, охорону громадської безпеки, так і здійснення слідчої, адміністративної, оперативно-розшукової та правозастосовної функцій. Водночас, здійснення поліцейських повноважень супроводжується особливим контролем законності дій працівників поліції з боку державних органів нагляду, судових інституцій, органів прокуратури та громадськості, що виступає важливим гарантом дотримання прав людини.

Підкреслено, що законність у діяльності органів Національної поліції України є основоположною правовою категорією, яка виступає одночасно й принципом організації поліцейської служби, й її ключовим регулятором, адже у правовій державі забезпечення законності в діяльності поліції є неодмінною передумовою ефективного функціонування державної влади, що проявляється у стабільному правопорядку, захисті прав і свобод особи та підтриманні соціальної довіри до інститутів публічної влади і саме завдяки неухильному додержанню закону поліція виконує свої обов'язки у спосіб, який виключає прояви свавілля, перевищення повноважень та зловживання владою.

Визначено, що ознаками адміністративно-правового механізму забезпечення законності в діяльності органів національної поліції України є: 1) цільова спрямованість на охорону правопорядку, прав і свобод людини (механізм орієнтований на забезпечення дотримання норм права у діяльності органів поліції шляхом їх обов'язкового виконання, запобігання порушенням та поновлення порушених прав та свобод); 2) комплексність правових інструментів (механізм є системою взаємопов'язаних адміністративно-правових норм, форм, методів, процедур, які сукупно забезпечують належну реалізацію поліцейських повноважень); 3) системність (має процесуально-етапний характер реалізації та є частиною системи загально-державного управління); 4) управлінсько-регулятивна природа; 5) профілактично-

превентивний характер; 6) включає контрольну та наглядову складову; 7) обов'язковим елементом є юридична відповідальність як засіб забезпечення законності до поліцейських посадових осіб у разі порушення ними законності при виконанні повноважень (дисциплінарна, адміністративна, кримінальна, цивільно-правова); 8) гарантування доброчесності та професійної етики (дотримання поліцейськими високих стандартів службової поведінки, антикорупційних вимог і професійної етики є частиною механізму).

Підкреслено, що зміст діяльності суб'єктів забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України полягає в системній, багаторівневій та багатофункціональній сукупності правових, організаційних, контрольних-наглядових, координаційних, інформаційно-аналітичних, фінансово-економічних, науково-освітніх, кадрових та суспільно-моніторингових заходів, що спрямовані на гарантування додержання, реалізацію та охорону принципів законності, правопорядку, конституційних прав і свобод людини у процесі функціонування Національної поліції.

Визначено, що Верховна Рада України є загальним суб'єктом забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, що як єдиний орган законодавчої влади приймає нормативно-правові акти, здійснює парламентський контроль, бюджетне регулювання, визначає загальні організаційно-правові засади функціонування Національної поліції України для забезпечення відповідності діяльності поліції конституційним принципам верховенства права, законності та захисту прав і свобод людини.

Сформовано, що демократичний цивільний контроль є способом забезпечення дисципліни і законності, який передбачає відкритість і прозорість органів Національної поліції України та є дієвим способом у їх наближенні до європейських стандартів. Суб'єктами демократичного цивільного контролю за діяльністю органів Національної поліції України є: Президент України; Верховна Рада України; Рада національної безпеки і оборони України; Кабінет Міністрів України; органи виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; суди; громадські інституції. Основними формами

реалізації контролю місцевими органами влади за дотриманням законності при здійсненні своїх повноважень працівниками поліції, виділено наступні: створення спеціальних комісій при радах різного рівня, офіційне звітування керівників органів поліції щодо дотримання стану законності; співпраця різних структур та органів у процесі забезпечення режиму законності та правопорядку.

Розкрито, що Досвід Сполучених Штатів Америки у сфері забезпечення законності в діяльності поліції визначається складною багаторівневою моделлю децентралізованого управління з розгалуженою системою контролю (федерального адміністративного контролю, внутрішньовідомчого контролю, судового нагляду, демократичного цивільного контролю), юридичними механізмами притягнення поліцейських до відповідальності за порушення прав людини, веденням централізованих бази підзвітності органів поліції. Основними можливостями використання американського досвіду в Україні є розвиток незалежного громадського контролю за діяльністю поліції та оптимізація прозорості діяльності поліції через ведення централізованих облікових систем (бази підзвітності), що містять інформацію про дисциплінарні порушення, нагороди та заохочення поліцейських.

Визначено, що слід вдосконалити організаційні засоби забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України в напрямку: 1) формування системи адаптивної службової підготовки для індивідуального вдосконалення поліцейських; 2) розвитку системи матеріального стимулювання та впровадження механізмів відкритості преміальної політики задля зменшення корупційних ризиків в діяльності поліції; 3) розширення програм безперервної правової освіти персоналу поліції (організація постійних тренінгів, сертифікація знань, розробка методичних алгоритмів поведінки в конфліктних ситуаціях тощо); 4) формування стандартів наставництва та професійного супроводу для новопризначених поліцейських та вдосконалення політики корпоративної культури професійної підтримки поліцейських.

Підкреслено, що воєнний стан вплинув на адміністративно-правовий механізм забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, що потребує часткової трансформації в напрямку оптимізації системи міжсекторальної взаємодії суб'єктів законності в умовах війни та розвитку міжнародного співробітництва у сфері забезпечення законності поліції, з використанням практик країн ЄС, НАТО, залученням міжнародних місій для оцінки правозастосовної практики поліції, участі у міжнародних програмах підготовки поліції до роботи в надзвичайних безпекових ситуаціях.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес: – наукові рекомендації та висновки можуть бути використані для створення теоретико-методологічної бази удосконалення процесу забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України; – ряд пропозицій зможуть доповнити нормативно-правові акти, а також законопроекти, які знаходяться на розгляді у Верховній Раді України та стосуються питань діяльності органів Національної поліції України; – напрацювання можуть бути використані для покращення діяльності органів Національної поліції; – матеріали використовуватимуть у навчальному процесі під час викладання спеціалізованих дисциплін адміністративного спрямування, які стосуються питання організації діяльності органів поліції.

***Ключові слова:** адміністративне регулювання, адміністративний інструментарій, адміністративний механізм, адміністративно-правове забезпечення, адміністративно-правові засади, законність, законодавство, поліція, права, публічна адміністрація.*

SUMMARY

Stryzhevskya V. Administrative and legal principles for ensuring legality in the activities of the National Police of Ukraine. – *Qualification scientific work on the rights of the manuscript.*

The thesis for obtaining a scientific degree of Doctor of Philosophy in speciality 081 Law. National Academy of Internal Affairs. Kyiv, 2025.

The dissertation defines the essence, content and characteristics of the administrative and legal principles of ensuring legality in the activities of the National Police of Ukraine, for the formation of progressive and effective recommendations and directions for the development of means of ensuring legality in law enforcement activities.

It is established that the activities of the bodies of the National Police of Ukraine as an object of ensuring legality constitute a set of authorized, lawful and state-regulated actions aimed at the implementation and protection of legal norms in the field of public security, law and order and the protection of human rights and freedoms, because in performing its tasks, the National Police acts not only as a subject of law enforcement, but also at the same time as an object of control by the state, society and relevant law enforcement agencies regarding compliance with the law in the process of exercising authority. Legality in this area implies that all administrative, procedural and preventive actions of police officers must be carried out exclusively within the limits of the powers specified by law, in compliance with the principles of proportionality, legal certainty, prevention of abuse of power, as well as respect for the constitutional rights of the individual.

It is revealed that the peculiarities of the activities of the National Police of Ukraine as an object of ensuring legality consist in the combination of a wide range of public and governmental powers with a high level of legal responsibility to the state, society and the individual, since the police operate within a clearly defined legal field, where each of its steps is regulated by the norms of the Constitution of Ukraine, sectoral legislation and international legal standards. The specificity of this activity is manifested in its multifunctionality, which includes both the prevention of

offenses, the maintenance of public order, the protection of public safety, and the implementation of investigative, administrative, operational-search and law enforcement functions. At the same time, the exercise of police powers is accompanied by special control over the legality of the actions of police officers by state supervisory bodies, judicial institutions, prosecutors' offices and the public, which acts as an important guarantor of compliance with human rights.

It is emphasized that the legality of the activities of the National Police of Ukraine is a fundamental legal category, which acts both as the principle of organizing the police service and its key regulator, because in a state governed by the rule of law, ensuring legality in police activities is an indispensable prerequisite for the effective functioning of state power, which is manifested in stable law and order, protection of individual rights and freedoms, and maintenance of social trust in public authorities, and it is precisely thanks to strict adherence to the law that the police perform their duties in a manner that excludes manifestations of arbitrariness, abuse of authority, and abuse of power. It is determined that the features of the administrative and legal mechanism for ensuring legality in the activities of the National Police of Ukraine are: 1) a targeted focus on protecting law and order, human rights and freedoms (the mechanism is focused on ensuring compliance with the norms of law in the activities of police bodies through their mandatory implementation, prevention of violations, and restoration of violated rights and freedoms); 2) the complexity of legal instruments (the mechanism is a system of interconnected administrative and legal norms, forms, methods, procedures, which collectively ensure the proper implementation of police powers); 3) systematicity (has a procedural and staged nature of implementation and is part of the system of general state administration); 4) administrative and regulatory nature; 5) preventive and prophylactic nature; 6) includes a control and supervisory component; 7) a mandatory element is legal liability as a means of ensuring legality for police officials in the event of their violation of the law in the exercise of their powers (disciplinary, administrative, criminal, civil); 8) guaranteeing integrity and

professional ethics (police officers' adherence to high standards of official conduct, anti-corruption requirements and professional ethics is part of the mechanism).

It is emphasized that the content of the activities of the subjects of ensuring the rule of law in the activities of the National Police of Ukraine consists of a systemic, multi-level and multifunctional set of legal, organizational, control and supervision, coordination, information and analytical, financial and economic, scientific and educational, personnel and social monitoring measures aimed at guaranteeing compliance, implementation and protection of the principles of legality, law and order, constitutional rights and human freedoms in the process of functioning of the National Police.

It is determined that the Verkhovna Rada of Ukraine is the general subject of ensuring the rule of law in the activities of the National Police of Ukraine, which, as the only legislative body, adopts regulatory legal acts, exercises parliamentary control, budget regulation, determines the general organizational and legal principles of the functioning of the National Police of Ukraine to ensure compliance of police activities with the constitutional principles of the rule of law, legality and protection of human rights and freedoms.

It has been established that democratic civilian control is a way of ensuring discipline and legality, which provides for openness and transparency of the bodies of the National Police of Ukraine and is an effective way in their approximation to European standards. The subjects of democratic civilian control over the activities of the bodies of the National Police of Ukraine are: the President of Ukraine; the Verkhovna Rada of Ukraine; the National Security and Defense Council of Ukraine; the Cabinet of Ministers of Ukraine; executive authorities; local self-government bodies; courts; public institutions. The main forms of control by local authorities over compliance with the law in the exercise of their powers by police officers, the following are highlighted: the creation of special commissions under councils of various levels, official reporting by heads of police agencies on compliance with the rule of law; cooperation of various structures and bodies in the process of ensuring the rule of law and order.

It is revealed that the experience of the United States of America in the field of ensuring the rule of law in police activities is determined by a complex multi-level model of decentralized management with an extensive control system (federal administrative control, internal departmental control, judicial oversight, democratic civilian control), legal mechanisms for holding police officers accountable for human rights violations, and maintaining centralized accountability databases for police agencies. The main opportunities for using American experience in Ukraine are the development of independent public control over police activities and optimizing the transparency of police activities through maintaining centralized accounting systems (accountability databases) containing information on disciplinary violations, awards, and incentives for police officers.

It was determined that it is necessary to improve the organizational means of ensuring legality in the activities of the National Police of Ukraine in the following directions: 1) formation of a system of adaptive in-service training for individual improvement of police officers; 2) development of a system of material incentives and implementation of mechanisms of openness of the bonus policy in order to reduce corruption risks in police activities; 3) expansion of programs of continuous legal education of police personnel (organization of permanent trainings, certification of knowledge, development of methodological algorithms of behavior in conflict situations, etc.); 4) formation of standards of mentoring and professional support for newly appointed police officers and improvement of the corporate culture policy of professional support of police officers.

It is emphasized that martial law has affected the administrative and legal mechanism for ensuring the rule of law in the activities of the National Police of Ukraine, which requires partial transformation in the direction of optimizing the system of inter-sectoral interaction of subjects of law in war conditions and the development of international cooperation in the field of ensuring the rule of law of the police, using the practices of the EU and NATO countries, involving international missions to assess the law enforcement practice of the police, and

participating in international programs for training the police to work in emergency security situations.

The practical significance of the results obtained lies in the fact that they are of both scientific and theoretical and practical interest: - scientific recommendations and conclusions can be used to create a theoretical and methodological basis for improving the process of ensuring the rule of law in the activities of the National Police of Ukraine; - a number of proposals can supplement regulatory legal acts, as well as draft laws, which are under consideration in the Verkhovna Rada of Ukraine and relate to the issues of the activities of the National Police of Ukraine; - developments can be used to improve the activities of the National Police; – the materials will be used in the educational process when teaching specialized administrative disciplines that relate to the organization of police activities.

Keywords: *administrative regulation, administrative tools, administrative mechanism, administrative and legal support, administrative and legal principles, legality, legislation, police, rights, public administration.*

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
в яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Держська В.Ю. Контроль як основа забезпечення законності у діяльності органів національної поліції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №10 (296). С. 101-104. <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2020/10/18.pdf>
2. Держська В.Ю. Особливості та види діяльності органів Національної поліції України як об'єкта забезпечення законності. *Право і суспільство*. 2024. № 2. С. 690-695. <http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/index.php/archiv?id=185>
3. Держська В.Ю. Поняття та ознаки адміністративно-правового механізму забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2023. № 4 (82). С. 443-448. <http://law.stateandregions.zp.ua/issue-4-2023>
4. Держська В.Ю. Поняття, суб'єкти та види демократичного цивільного контролю за діяльністю органів національної поліції України та його значення у забезпеченні законності. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №11 (297). С. 106-110. <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2020/11/18.pdf>
5. Держська В.Ю. Правові засади забезпечення законності в діяльності органів національної поліції України та місце серед них адміністративного законодавства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 1. С. 810-812. <http://lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=182>
6. Держська В.Ю. Суб'єкти забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 12. С. 565-568. <http://lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=145>
7. Держська В.Ю. Сучасна модель структури адміністративно-правового механізму забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України. *Право та державне управління*. 2022. № 3. С. 452-457. <http://pdu-journal.kpu.zp.ua/issue-3-2022>

8. Дерзська В.Ю. Суть і значення забезпечення законності у діяльності органів публічної адміністрації. *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 6\2. P. 42-45. (Словацкая Республика).

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Дерзська В.Ю. Демократичний цивільний контроль, що здійснює Верховна Рада України як спосіб забезпечення законності органами Національної поліції України. Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 20-21 грудня 2019 р.). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2019. С. 71–72.

10. Дерзська В.Ю. Сучасна система суб'єктів забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України. Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ 14-15 листопад 2021 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 34-36.

11. Дерзська В.Ю. Аналіз теоретичних підходів до визначення структури адміністративно-правового механізму забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України. Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 126–128.

12. Дерзська В.Ю. Новітнє формування поняття адміністративно-правового механізму забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України. Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки в умовах сьогодення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 13–14 березня 2023 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 31–33.

ЗМІСТ

ВСТУП	16
РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	24
1.1. Особливості та види діяльності органів Національної поліції України як об'єкта забезпечення законності.....	24
1.2. Сутність, значення та сучасний стан забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України	38
1.3. Правові засади забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України та місце серед них адміністративного законодавства.....	58
Висновки до розділу 1	72
РОЗДІЛ 2 ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	81
2.1. Поняття та структура адміністративно-правового механізму забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України	81
2.2. Суб'єкти забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України	100
2.3. Форми та методи забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України	114
Висновки до розділу 2	131
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	138
3.1. Зарубіжний досвід забезпечення законності в діяльності органів поліції та можливості його використання в Україні	138

3.2. Напрямки розвитку засобів забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України.....	154
Висновки до розділу 3	172
ВИСНОВКИ.....	176
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	181
ДОДАТКИ.....	202

ВСТУП

Обґрунтування теми дослідження. Гармонізація та вдосконалення правових норм – невід’ємний і безперервний процес забезпечення ефективності державного управління та збалансованості суспільного розвитку. Саме тому суб’єкти правотворчої діяльності активно працюють над комплексним оновленням правової бази, що регулює ключові аспекти функціонування держави і суспільства. Крім того, що таке оновлення має бути стратегічним і системним, воно має відповідати основним принципам правової держави, – верховенства права, законності, рівності перед законом тощо.

Загальновідомо, що законність є обов’язковим принципом діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, окремих осіб та держави в цілому. Вплив законності поширюється на всі правові відносини в суспільстві, створюючи таким чином ідеологічний «купол» для функціонування правової держави.

Згідно з положеннями Закону України «Про Національну поліцію», принцип законності визначається як ключовий в організації та функціонуванні органів поліції. Таким чином, законність є базовим принципом діяльності поліції України, однак її забезпечення має здійснюватися комплексним адміністративно-правовим механізмом, що включає інституційну структуру, інструменти, заходи, процедури діяльності тощо. Функціонування механізму забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України має здійснюватися згідно порядку, правил та умов, що сукупно формуються в єдину систему адміністративно-правових засад, які безпосередньо визначають модель правоохоронної діяльності держави.

Зважаючи на вказані обставини, необхідність поглибленого аналізу юридичної природи забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, а також організаційно-правових проблем,

пов'язаних з процедурами забезпечення законності, природним виглядає підвищений науковий інтерес до зазначеної проблематики.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Нині питання забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України тією чи іншою мірою входять до предмета наукових інтересів таких сучасних учених, як: В. Б. Авер'янов, О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, Ю. П. Битяк, В. Т. Білоус, В. В. Богущкий, І. Л. Бородін, Н. П. Бортник, І. П. Голосніченко, О. Ю. Дрозд, Р. А. Калюжний, В. К. Колпаков, А. Т. Комзюк, П. П. Михайленко, О. М. Музичук, В. Л. Ортинський, О. І. Остапенко, В. П. Петков, С. В. Петков, О. П. Рябченко, М. Ф. Селівон, О. В. Серьогін, М. П. Стрельбицький, Л. М. Стрельбицька, І. К. Туркевич, О. Ф. Фрицький, В. О. Шамрай, О. М. Якуба, Х. П. Ярмакі, С. М. Яровий. Однак у роботах названих авторів проблематика забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України в сучасних реаліях з урахування процесів реформування системи правоохоронних органів майже не знайшла свого висвітлення.

Таким чином, недостатність теоретичних розробок названої проблематики, наявність правових і організаційних проблем актуалізують проблематику формування та реалізації адміністративно-правових засад забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Тема дисертаційного дослідження узгоджується з положеннями Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019; Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020; Стратегії воєнної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 25 березня 2021 р. № 121/2021; Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки, схваленого Указом Президента України від 11 травня 2023 р. № 237/2023. Дисертацію

виконано відповідно до тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки, затвердженої наказом МВС України від 11 червня 2020 року № 454.

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є визначення сутності, змісту та характеристики адміністративно-правових засад забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, для формування прогресивних та ефективних рекомендацій та напрямків розвитку засобів забезпечення законності в правоохоронній діяльності.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких *завдань*:

– виділити характерні особливості діяльності органів Національної поліції України як об'єкта забезпечення законності;

– визначити сутність та ознаки законності в діяльності органів Національної поліції України;

– розкрити роль адміністративного законодавства у системі правових засад забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України;

– розкрити структуру адміністративно-правового механізму забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України;

– визначити систему суб'єктів забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України;

– розкрити форми та методи забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України;

– здійснити аналіз зарубіжного досвіду забезпечення законності в діяльності органів поліції;

– сформулювати напрямки розвитку та вдосконалення процесу формування та реалізації засобів забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України.

Об'єкт дослідження – сукупність суспільних відносин, що виникають в процесі забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України.

Предмет дослідження – адміністративно-правові засади забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України.

Методи дослідження. У роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи вивчення концептуальних положень забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України. Сутність законності розкрито завдяки методу *діалектики* (підрозділ 1.2). Метод *спостереження* застосовано щодо аналізу сучасного стану забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України (підрозділ 1.2). Методи *дедукції* та *індукції* використано щодо розкриття особливостей та видів діяльності органів Національної поліції України як об'єкту забезпечення законності (підрозділ 1.1). *Формально-логічний* метод став основою для розкриття правових засад законності та виділенні загальної характеристики адміністративно-правового механізму забезпечення законності (підрозділ 1.3, розділ 2).

Структурно-функціональний метод став методологічним способом визначення статусу суб'єктів забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України (підрозділ 2.2). *Організаційно-правовий* метод використано щодо виділення форм та методів забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України (підрозділ 2.3). *Формально-догматичний* метод став основою для аналізу правових норм у діяльності поліції (підрозділи 1.2, 1.3, 3.2, розділ 2).

Метод *порівняння* використано щодо аналізу зарубіжного досвіду забезпечення законності в діяльності органів поліції (підрозділ 3.1). *Теоретико-прогностичний* метод застосовано щодо виділення напрямків розвитку засобів забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України (підрозділ 3.2).

Нормативною базою дисертації є Конституція України, законодавчі акти України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, постанови Верховної Ради України, акти Президента України і Кабінету Міністрів України, нормативні акти органів Національної поліції.

Інформаційну базу дослідження становлять політико-правова публіцистика, проекти нормативних актів, довідкові видання, статистичні матеріали діяльності органів поліції.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є першим комплексним дослідженням щодо перспектив та стану розвитку адміністративно-правових засад забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, в результаті якого визначено рекомендації та можливості адаптації норм національного законодавства до європейського для створення ефективного забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, зокрема:

у перше:

– сформовано науково-теоретичне розуміння адміністративно-правового механізму забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України як цілісної системи взаємопов'язаних правових інструментів та процедур, організаційних заходів, форм та методів, що реалізуються уповноваженими суб'єктами з метою забезпечення належного функціонування поліції у межах правових приписів, додержання службової дисципліни, попередження та усунення правопорушень у внутрішній та зовнішній діяльності поліції, а також гарантування дотримання прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина в процесі здійснення поліцейських повноважень та надання послуг;

– виділено функціональні категорії суб'єктів забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, що включають: – загальних суб'єктів формування ідейної концепції функціонування поліції та особливостей державної політики; – спеціальних суб'єктів безпосереднього

забезпечення принципу законності у в діяльності органів Національної поліції України; – інтегрованих суб'єктів опосередкованого впливу на законність у діяльності органів Національної поліції України через певний адміністративний інструментарій;

удосконалено:

– розуміння та класифікацію контролю як основного засобу забезпечення законності в діяльності Національної поліції України, що виникає як: – внутрішньо-організаційний; – демократичний цивільний контроль; – міжнародний зовнішній контроль (контроль міжнародних правоохоронних органів та міжнародних організацій);

– значення забезпечення законності у діяльності Національної поліції, що впливає на ефективність функціонування правоохоронної системи, формує основу для зміцнення та стабільності публічного правопорядку, підвищує рівень довіри та соціальних очікувань населення до органів влади, виступає важливою умовою утвердження легітимності державної влади загалом у сфері захисту правопорядку та безпеки громадян;

– теоретико-практичне розуміння правових засад забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України як ідеологічних основ та нормативно-правових регуляторів, які конкретизують засоби, форми та методи реалізації державної політики у сфері діяльності поліції, відображаючи аксіологічну основу правоохоронної системи та правила функціонування суб'єктів забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України;

отримали подальшого розвитку:

– наукові положення стосовно класифікаційних видів діяльності Національної поліції України як об'єкта забезпечення законності, що включають: – превентивно-профілактичну діяльність з запобігання правопорушенням; – правоохоронну діяльність з виявлення, припинення та розслідування правопорушень; – охоронну функцію забезпечення публічного порядку у місцях масового перебування людей та в умовах надзвичайних

ситуацій; – діяльність із забезпечення безпеки дорожнього руху, контролю за дотриманням правил експлуатації транспортних засобів; – сервісну діяльність у формі надання допомоги громадянам, забезпечення домедичної допомоги, встановлення особи, підтримки громадської взаємодії тощо;

– положення аналізу зарубіжного досвіду забезпечення законності в діяльності органів поліції з виділенням можливостей адаптації для національної моделі правового механізму щодо оптимізації прозорості діяльності поліції через ведення централізованих облікових систем (досвід Сполучених Штатів Америки), нормативного закріплення єдиного етичного кодексу поліцейської служби (досвід Франції), нормативного закріплення процедури внутрішніх негласних перевірок службової діяльності поліцейських (досвід Литви), залучення окремих державних службовців та поліцейських до індивідуальних форм контролю (досвід Словенії), створення єдиної методології державного контролю за діяльністю органів виконавчої влади, у тому числі поліції (досвід Польщі);

– напрямки розвитку та вдосконалення процесу формування та реалізації засобів забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України щодо забезпечення інформаційної прозорості системи адміністративної відповідальності поліцейських, вдосконалення організаційних засобів забезпечення законності, оптимізації інструменту контролю, покращення застосування технічних засобів та міжсекторальної взаємодії та міжнародного співробітництва в умовах війни як інструментарію забезпечення законності.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес:

– наукові рекомендації та висновки можуть бути використані для створення теоретико-методологічної бази удосконалення процесу забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України;

– ряд пропозицій зможуть доповнити нормативно-правові акти, а також законопроекти, які знаходяться на розгляді у Верховній Раді України та стосуються питань діяльності органів Національної поліції України;

– напрацювання можуть бути використані для покращення діяльності органів Національної поліції;

– матеріали використовуватимуть у навчальному процесі під час викладання спеціалізованих дисциплін адміністративного спрямування, які стосуються питання організації діяльності органів поліції.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження оприлюднено та обговорено на чотирьох міжнародних науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі» (м. Харків, 20-21 грудня 2019 р.), «Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України» (м. Київ 14-15 листопад 2021 р.), «Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України» (м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.), «Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки в умовах сьогодення» (м. Київ, 13–14 березня 2023 р.).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатку. Загальний обсяг дисертації становить 204 сторінки, з них 165 сторінок основного тексту. Робота містить список використаних джерел із 181 найменування на 21 сторінці.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

1.1. Особливості та види діяльності органів Національної поліції України як об'єкта забезпечення законності

В науці існує думка, що не можна досягнути правопорядку іншими способами, ніж вдосконалення правового регулювання та забезпечення законності та зміцнення режиму законності в суспільстві. З цією метою державі потрібний певний апарат влади, який би забезпечував керування нею (державою) за допомогою різноманітних методів і засобів – економічних, політичних, ідеологічних, організаційних, правових. Серед останніх найважливіше місце посідають такі, що спрямовані на зміцнення законності та правопорядку, без яких неможливо забезпечити нормальну життєдіяльність суспільства, його громадян. Введення законів та їх дотримання – найдавніший і найцивілізованіший спосіб керування людьми, що сьогодні визнано усіма розвиненими демократичними країнами, світовою спільнотою. З цього приводу необхідно згадати відомі й дотепер актуальні слова Платона, який вважав, що керувати державою і видавати закони – важкий і відповідальний обов'язок, тому, на його думку, правителі і законодавці повинні бути фахівцями мудрими і досвідченими в управлінні державою і суспільством, мають володіти високими моральними якостями, – тоді закони будуть розумними і справедливими. «Мудрий законодавець, – пояснював Платон, – турбується не тільки про те, щоб створити кращі соціальні умови і захист лише для якогось окремого соціального прошарку, а й такі умови, за яких усі соціальні верстви населення були б щасливими» [86, с. 147].

Усунення негативних соціальних явищ, зниження темпів правопорушень, здійснення заходів щодо зниження рівня соціальної апатії у суспільстві, зневіра у сил закону та влади є вкрай важливими при

застосуванні принципу законності на сучасному етапі історичного розвитку. При цьому важливо керуватися новою філософією поліцейської діяльності, в основі якої - перехід від реактивної, репресивної моделі, тобто виявлення, розслідування злочинів та покарання правопорушників, до проєктивної моделі служіння громадянам з акцентом на попередження правопорушень та спільну роботу з населенням. Як наслідок - значення ролі так званої соціальної компетенції, тісного співробітництва з населенням. Тобто поліція, як репресивний інструмент держави, перетворилася на «помічника, партнера» для громадян. Технологічний прогрес призводить до появи нових викликів для прав людини, адже правове регулювання, як правило, регулює існуючі правовідносини і не розраховане на появу нових форм. Діяльність поліції - одна з основ у справі змінення та розвитку загальноєвропейських цінностей. Проте, щоб вона була ефективною, дуже важливо, щоб поліція поважала права людини, законність і принципи демократії - інакше ці загальноєвропейські цінності опиняться під загрозою [13].

Питання забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України є одним із ключових елементів функціонування правової держави та ефективного механізму захисту прав і свобод людини і громадянина. В умовах демократичного розвитку української державності діяльність поліції виступає важливим інструментом реалізації завдань публічного управління у сфері забезпечення правопорядку, безпеки та прав людини, а відтак забезпечення законності у цій сфері потребує не лише суворого дотримання норм права, а й системного врахування принципів верховенства права, правової визначеності, пропорційності та юридичної відповідальності.

Дослідження особливостей та видів діяльності Національної поліції України саме як об'єкта забезпечення законності дозволяє визначити специфіку правового статусу органів поліції, проаналізувати напрями їхньої діяльності у світлі дотримання правових норм та сформулювати пропозиції щодо вдосконалення правозастосовної практики.

Утвердження, забезпечення і захист прав та свобод людини і громадянина є головним завданням України на шляху до розбудови демократичної та правової держави, виконання якого пов'язане із вирішенням низки економічних, соціальних, правових та інших проблем, що призводять до зростання кількості правопорушень. За таких обставин важливого значення набуває підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів, ключове місце серед яких посідає Національна поліція, яка є одним із основних суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави. Зазначену функцію в узагальненому вигляді визначають як «напрямок діяльності держави, в рамках якого уповноваженими суб'єктами за допомогою спеціальних юридичних засобів здійснюється загальна охорона права, зміцнення законності та правопорядку, забезпечення прав і свобод людини та громадянина» [20, с. 31].

Необхідно наголосити, що діяльність Національної поліції України є правоохоронною, у зв'язку з тим, що спрямована на охорону прав і свобод людини, протидію злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, відповідно до чинного законодавства. Переважну більшість зазначених завдань поліція виконує під час здійснення адміністративної діяльності, яка «...має складний, різноплановий характер і виконується за багатьма напрямками, із використанням різноманітних засобів як правового, так і організаційного змісту. Одним із таких напрямків є здійснення дозвільної системи, під час якого забезпечується контроль за відкриттям та функціонуванням об'єктів, що становлять потенційну небезпеку для громадського порядку» [39, с. 4].

Тобто, Національна поліція України здійснює багатовекторну діяльність, що охоплює як превентивні, охоронні, так і процесуально-правові функції. При цьому, кожен з видів такої діяльності пов'язаний із реалізацією владних повноважень, які мають відповідати встановленим правовим межах та стандартам. Проте, особливої уваги вимагає питання належної організації правового регулювання діяльності поліції, адже ефективність виконання

покладених на неї завдань безпосередньо залежить від ступеня дотримання законності у процесі прийняття управлінських рішень, застосування заходів примусу та взаємодії з іншими суб'єктами владних повноважень.

Безсумнівно, найширше коло обов'язків щодо забезпечення публічної безпеки та порядку покладено на органи поліції, а це відповідно, збільшує відповідальність означеного органу виконавчої влади перед суспільством. Стабільне та ефективне функціонування Національної поліції України є важливим фактом та необхідною умовою захисту конституційного ладу, забезпечення законності і правопорядку, дотримання прав і свобод людини та громадянина. Суть законності полягає в необхідності суворого, точного і неухильного дотримання всіма без винятку суб'єктами права положень Конституції та законів України, а також приписів інших нормативно-правових актів. Побудова дієвої загальнодержавної системи забезпечення законності вимагає від правоохоронних органів України чіткого визначення державної політики у цій сфері та випереджального реагування на всі динамічні зміни [153].

Бакутін Є.І. зазначає, що сама діяльність Національної поліції базується на чіткому дотриманні Конституції України, Закону України «Про Національну поліцію», інших законодавчих та підзаконних актах. Діяльність поліції здійснюється публічно і стосується інтересів багатьох громадян. Тому будь-які порушення законності, де б вони не вчинялися, завдають збитків інтересам громадян, а отже, і всій державі. Автор підкреслює, що забезпечення законності в діяльності поліції - це створення такого адміністративно-правового режиму в суспільстві, при якому вся система органів, виконуючи функції щодо охорони громадського порядку, громадської безпеки, зобов'язана, з одного боку, чітко дотримуватись вимог законів, а з іншого - вимагати від посадових осіб та громадян безумовного виконання цих законів та інших законодавчих актів, здійснювати правоохоронні та правозастосовні заходи для зміцнення правопорядку в державі. На думку автора, найважливішими формами реалізації законності в

поліції є: здійснення нагляду за виконанням посадовими особами і громадянами законів та інших нормативних актів, що регулюють питання охорони громадського порядку; точне й неухильне виконання та дотримання працівниками поліції правових актів, що регулюють застосування заходів адміністративного впливу; дотримання службової дисципліни. При цьому зазначає, що необхідною умовою зміцнення законності в поліції є систематичне підвищення правової культури, спеціальної підготовки, моральних якостей кожного працівника. Відсутність такої роботи призводить до помилок і, врешті-решт - до порушень законності. Забезпечення законності в повсякденній практичній діяльності поліції вимагає також значної організаційної роботи, системи організаційно-правових методів, що дають можливість попереджувати, виявляти та своєчасно припиняти порушення законодавчих актів [13].

Каленіченко Л.І. розглядає поняття законності з різних кутів та зазначає, що сутність законності як режиму полягає у тому, що всі суб'єкти права, незалежно від сфери життєдіяльності та виду правового статусу, добросовісно виконують нормативно-правові приписи діючого законодавства. Правовий режим законності є можливим лише за умови реалізації приписів норм права як державою, посадовими особами, державними службовцями, суб'єктами права, які наділені державно-владними повноваженнями, так і суспільством, громадянами, іноземцями, особами без громадянства. Законність (як режим) передбачає дотримання приписів чинного законодавства учасниками суспільних відносин, що виникають і реалізуються у сфері діяльності Національної поліції України. Режим законності у діяльності Національної поліції України передбачає встановлення атмосфери практичного втілення ідеї верховенства права у життя, поваги до законних інтересів прав та свобод громадян. Законність як принцип права є ідеєю, установкою (є відправною точкою), що закладає основу розвитку і функціонування права. Законність як принцип поведінки суб'єктів права, законність як принцип функціонування державних органів,

посадових осіб за своєю сутністю є вимогою добровільного виконання суб'єктами права своїх обов'язків та реалізації ними прав, законних інтересів у межах правової системи [63].

Законність як принцип права у діяльності Національної поліції України передбачає, що працівники Національної поліції України діють на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України. Працівники Національної поліції України під час виконання своїх повноважень повинні не лише дотримуватися вимог чинного законодавства, а й забезпечувати режим законності та правопорядку у суспільстві та державі. Режим законності має забезпечуватися законним шляхом, законними методами, способами. Суть законності як методу державного управління полягає в тому, що держава через свої органи управляє суспільством лише правовими засобами і у рамках права. Метод законності проявляється у діяльності державних органів, посадових осіб, і полягає у реалізації ними змісту норм права дозволяючого, забороняючого, зобов'язуючого характеру. Суб'єкти права, наділені державно-владними повноваженнями, з однієї сторони, у межах своєї компетенції мають створювати умови для реалізації громадянами їх прав, законних інтересів та обов'язків, а, з іншої сторони, - у межах своїх повноважень повинні захищати такого роду права, у випадку їх порушення [63].

Тобто, діяльність органів Національної поліції України як об'єкта забезпечення законності становить собою сукупність уповноважених, правомірних та регламентованих державою дій, спрямованих на реалізацію та охорону правових норм у сфері публічної безпеки, правопорядку та захисту прав і свобод людини, адже виконуючи свої завдання, Національна поліція виступає не лише суб'єктом застосування права, але й одночасно об'єктом контролю з боку держави, суспільства та відповідних органів правопорядку щодо дотримання законності у процесі здійснення владних повноважень. Законність у цій площині передбачає, що усі управлінські, процесуальні та превентивні дії поліцейських мають здійснюватися

виключно у межах визначених законом повноважень, із дотриманням принципів пропорційності, правової визначеності, недопущення зловживання владою, а також поваги до конституційних прав особи.

Як зазначають вітчизняні дослідники М. Гурковський і С. Єсімов, діяльність поліції із захисту прав і свобод людини пронизує цілісний комплекс покладених на неї завдань, зумовлюючи і конкретизуючи їх, а всі завдання загалом виступають як похідні від головного завдання – захисту прав і свобод людини та суспільства [41, с. 173].

Дійсно, аналізуючи Закон України «Про Національну поліцію» можна стверджувати, що основною метою роботи цієї державної інституції є забезпечення прав і свобод людини, захист інтересів суспільства і держави, протидія злочинності та підтримка національної безпеки України [131; 303]. Як визначає З. Кісіль, діяльність Національної поліції, зокрема, спрямовано на посилення законності і комунікативно-правової культури органу поліції завдяки удосконаленню підходів до організації правозахисної діяльності. Суттєвим завданням поліцейської діяльності визначено й сприяння державотворенню, зміцнення службової дисципліни, контролю і відповідальності [66, с. 123]. Слід наголосити, що робота Національної поліції має забезпечувати тісну взаємодію з громадою у напрямі надання послуг із допомоги особам, які внаслідок соціально- економічних або особистісно-психологічних причин чи складних життєвих ситуацій їй потребують [131; 148].

Відповідно до приписів Закону України "Про Національну поліцію", поліція відповідно до покладених на неї завдань, зокрема [131]: 1) здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень; 2) виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення; 3) вживає заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення; 4) вживає заходів,

спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення; 5) здійснює своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події; 5-1) здійснює екстрені комунікації за телефонним номером 102, оброблення та використання інформації, переданої поліції постачальниками електронних комунікаційних мереж та/або послуг у випадках та порядку, передбачених Законом України "Про електронні комунікації"; 6) здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності; 7) розшукує осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання або від виконання обов'язків, визначених законом для суб'єктів пробації, пропали безвісти, та інших осіб у випадках, визначених законом; 8) у випадках, визначених законом, здійснює провадження у справах про адміністративні правопорушення, приймає рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечує їх виконання; 9) доставляє у випадках і порядку, визначених законом, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративне правопорушення; 10) вживає заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях; 11) регулює дорожній рух та здійснює контроль за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі; 12) здійснює супроводження транспортних засобів у випадках, визначених законом; 13) видає відповідно до закону дозволи на рух окремих категорій транспортних засобів; у випадках, визначених законом, видає та погоджує дозвільні документи у сфері безпеки дорожнього руху; 14) вживає всіх можливих заходів для надання домедичної допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, а

також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я; 15) вживає заходів для визначення осіб, які не здатні через стан здоров'я, вік або інші обставини повідомити інформацію про себе; встановлює особу за невпізнаним трупом; здійснює відбір біологічного матеріалу осіб та встановлює його генетичні ознаки (геномну інформацію) у випадках, передбачених законодавством; 16) забезпечує безпеку взятих під захист осіб на підставах та в порядку, визначених законом [131].

При цьому, характерними ознаками діяльності органів Національної поліції України як об'єкта забезпечення законності є:

1) Юридична визначеність та нормативна регламентація, оскільки діяльність поліції ґрунтується виключно на положеннях Конституції України, законів України, міжнародних правових актів та підзаконних нормативно-правових актів, що чітко визначають межі, процедури, підстави та форми реалізації поліцейських повноважень.

2) Суспільно-владний характер діяльності, адже органи поліції реалізують делеговані державою владні повноваження, що передбачають право ухвалювати обов'язкові для виконання рішення, застосовувати адміністративний примус, заходи забезпечення безпеки та правопорядку у межах компетенції.

3) Спрямованість на забезпечення прав, свобод та законних інтересів особи, бо згідно норм чинного законодавства ключовим орієнтиром поліцейської діяльності є захист і забезпечення основних прав людини, що передбачає створення безпечних умов життєдіяльності та ефективне реагування на порушення правопорядку.

4) Контрольований характер здійснення функцій, адже діяльність Національної поліції підлягає системному контролю та нагляду з боку уповноважених державних органів, судових інституцій, органів прокуратури, а також громадському контролю, що забезпечує запобігання зловживанню владними повноваженнями.

5) Забезпечення балансу публічного інтересу і законності методів

діяльності, оскільки реалізація поліцейських функцій повинна здійснюватися з дотриманням принципів правомірності, пропорційності, обґрунтованості застосування заходів впливу, недопущення надмірного обмеження прав та свобод особи під час забезпечення публічного порядку.

Адміністративну діяльність поліції визначають як специфічну, виконавчо-розпорядчу, підзаконну, державно-владну діяльність щодо організації та здійснення охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, попередження й припинення злочинів та інших правопорушень. Це стосується, насамперед, організаційно- правової основи діяльності окремих підрозділів і правоохоронної системи Національної поліції України в цілому [77]. Органи Національної поліції України здійснюють адміністративну, профілактичну, оперативно-розшукову, виконавчу й охоронну функції. Адміністративна функція посідає перше місце, тому що є найбільш значною й великою за обсягом, до її реалізації залучена більшість працівників органів поліції. Вона здійснюється за допомогою адміністративно- правових засобів й спрямована, перш за все, на охорону громадського порядку, забезпечення громадської безпеки. Особливе значення має надаватись профілактичній діяльності, яка полягає у створенні максимально сприятливих умов щодо підтримки та забезпечення гарантій правомірної поведінки громадян, виявлення причин, умов вчинення правопорушень та їх нейтралізації. Ця складова, насамперед, залежить від ефективності системи професійної підготовки. Від професійної підготовленості працівників поліції залежить правильне вирішення та ефективне виконання поставлених перед ними задач [76].

Варто зазначити, ще й те, що розбудова України як правової, демократичної держави на засадах забезпечення і зміцнення законності й правопорядку, дотримання прав і свобод громадян, передбачених Конституцією і чинним законодавством, значною мірою залежить від діяльності поліції як державного озброєного органу виконавчої влади, який захищає життя, здоров'я, права і свободи громадян, природне середовище,

власність, інтереси суспільства і держави від протиправних посягань. У відповідності до ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію»: Національна поліція – це державний правоохоронний орган, діяльність якого спрямована на реалізацію державної політики у сфері: захисту прав, свобод і законних інтересів громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства (надалі – громадян, осіб); захисту об'єктів права власності; протидії злочинності; охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки. Від її ефективної діяльності суттєво залежить стан правопорядку в цілому, охорона громадського порядку, боротьба зі злочинністю, захист прав і законних інтересів громадян. Реформування державного механізму влади неможливе без посилення правоохоронної діяльності взагалі і, зокрема, органів поліції [76; 77].

Таким чином, особливості діяльності органів Національної поліції України як об'єкта забезпечення законності полягають у поєднанні широкого спектра публічно-владних повноважень із високим рівнем правової відповідальності перед державою, суспільством та особою, оскільки поліція функціонує у межах чітко визначеного правового поля, де кожен її крок регламентований нормами Конституції України, галузевого законодавства та міжнародних правових стандартів. Специфіка цієї діяльності виявляється у її багатофункціональності, яка охоплює як профілактику правопорушень, підтримання публічного порядку, охорону громадської безпеки, так і здійснення слідчої, адміністративної, оперативно-розшукової та правозастосовної функцій. Водночас, здійснення поліцейських повноважень супроводжується особливим контролем законності дій працівників поліції з боку державних органів нагляду, судових інституцій, органів прокуратури та громадськості, що виступає важливим гарантом дотримання прав людини.

В свою чергу, види діяльності Національної поліції України як об'єкта забезпечення законності умовно можна класифікувати на кілька основних напрямів. По-перше, це превентивно-профілактична діяльність, що спрямована на запобігання правопорушенням та усунення причин їх

виникнення. По-друге, правоохоронна діяльність, яка передбачає виявлення, припинення та розслідування кримінальних і адміністративних правопорушень. По-третє, охоронна функція, що забезпечує публічний порядок у місцях масового перебування людей та в умовах надзвичайних ситуацій. По-четверте, діяльність із забезпечення безпеки дорожнього руху, контролю за дотриманням правил експлуатації транспортних засобів. По-п'яте, сервісна діяльність, що реалізується у формі надання допомоги громадянам, забезпечення домедичної допомоги, встановлення особи, підтримки громадської взаємодії. Кожен із цих видів діяльності є невід'ємним елементом забезпечення загальної законності, стабільності правопорядку та захисту основоположних прав людини.

Усе вищевикладене дає змогу зробити наступні висновки стосовно особливостей та видів діяльності органів Національної поліції України як об'єкта забезпечення законності:

- Національна поліція України здійснює багатовекторну діяльність, що охоплює як превентивні, охоронні, так і процесуально-правові функції. При цьому, кожен з видів такої діяльності пов'язаний із реалізацією владних повноважень, які мають відповідати встановленим правовим межах та стандартам. Проте, особливої уваги вимагає питання належної організації правового регулювання діяльності поліції, адже ефективність виконання покладених на неї завдань безпосередньо залежить від ступеня дотримання законності у процесі прийняття управлінських рішень, застосування заходів примусу та взаємодії з іншими суб'єктами владних повноважень.

- діяльність органів Національної поліції України як об'єкта забезпечення законності становить собою сукупність уповноважених, правомірних та регламентованих державою дій, спрямованих на реалізацію та охорону правових норм у сфері публічної безпеки, правопорядку та захисту прав і свобод людини, адже виконуючи свої завдання, Національна поліція виступає не лише суб'єктом застосування права, але й одночасно об'єктом контролю з боку держави, суспільства та відповідних органів

правопорядку щодо дотримання законності у процесі здійснення владних повноважень. Законність у цій площині передбачає, що усі управлінські, процесуальні та превентивні дії поліцейських мають здійснюватися виключно у межах визначених законом повноважень, із дотриманням принципів пропорційності, правової визначеності, недопущення зловживання владою, а також поваги до конституційних прав особи.

- характерними ознаками діяльності органів Національної поліції України як об'єкта забезпечення законності є: 1) юридична визначеність та нормативна регламентація, оскільки діяльність поліції ґрунтується виключно на положеннях Конституції України, законів України, міжнародних правових актів та підзаконних нормативно-правових актів, що чітко визначають межі, процедури, підстави та форми реалізації поліцейських повноважень; 2) суспільно-владний характер діяльності, адже органи поліції реалізують делеговані державою владні повноваження, що передбачають право ухвалювати обов'язкові для виконання рішення, застосовувати адміністративний примус, заходи забезпечення безпеки та правопорядку у межах компетенції; 3) спрямованість на забезпечення прав, свобод та законних інтересів особи, бо згідно норм чинного законодавства ключовим орієнтиром поліцейської діяльності є захист і забезпечення основних прав людини, що передбачає створення безпечних умов життєдіяльності та ефективне реагування на порушення правопорядку; 4) контрольований характер здійснення функцій, адже діяльність Національної поліції підлягає системному контролю та нагляду з боку уповноважених державних органів, судових інституцій, органів прокуратури, а також громадському контролю, що забезпечує запобігання зловживанню владними повноваженнями; 5) забезпечення балансу публічного інтересу і законності методів діяльності, оскільки реалізація поліцейських функцій повинна здійснюватися з дотриманням принципів правомірності, пропорційності, обґрунтованості застосування заходів впливу, недопущення надмірного обмеження прав та свобод особи під час забезпечення публічного порядку.

- особливості діяльності органів Національної поліції України як об'єкта забезпечення законності полягають у поєднанні широкого спектра публічно-владних повноважень із високим рівнем правової відповідальності перед державою, суспільством та особою, оскільки поліція функціонує у межах чітко визначеного правового поля, де кожен її крок регламентований нормами Конституції України, галузевого законодавства та міжнародних правових стандартів. Специфіка цієї діяльності виявляється у її багатофункціональності, яка охоплює як профілактику правопорушень, підтримання публічного порядку, охорону громадської безпеки, так і здійснення слідчої, адміністративної, оперативно-розшукової та правозастосовної функцій. Водночас, здійснення поліцейських повноважень супроводжується особливим контролем законності дій працівників поліції з боку державних органів нагляду, судових інституцій, органів прокуратури та громадськості, що виступає важливим гарантом дотримання прав людини.

- види діяльності Національної поліції України як об'єкта забезпечення законності умовно можна класифікувати на кілька основних напрямів. По-перше, це превентивно-профілактична діяльність, що спрямована на запобігання правопорушенням та усунення причин їх виникнення. По-друге, правоохоронна діяльність, яка передбачає виявлення, припинення та розслідування кримінальних і адміністративних правопорушень. По-третє, охоронна функція, що забезпечує публічний порядок у місцях масового перебування людей та в умовах надзвичайних ситуацій. По-четверте, діяльність із забезпечення безпеки дорожнього руху, контролю за дотриманням правил експлуатації транспортних засобів. По-п'яте, сервісна діяльність, що реалізується у формі надання допомоги громадянам, забезпечення домедичної допомоги, встановлення особи, підтримки громадської взаємодії. Кожен із цих видів діяльності є невід'ємним елементом забезпечення загальної законності, стабільності правопорядку та захисту основоположних прав людини.

1.2. Сутність, значення та сучасний стан забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України

Підтримання правопорядку у суспільстві, протидія різним неправомірним проявам належать до однієї з основних внутрішніх функцій держави – правоохоронної, у здійсненні якої задіяно багато державних органів, а також представників громадськості. Існує багато праць, присвячених аналізу як правоохоронної діяльності, так і системи та статусу правоохоронних органів. Ці органи найчастіше розглядаються як існуючі в суспільстві й державі установи та організації, що здійснюють правозастосовну та правоохоронну функції, основне завдання яких полягає в забезпеченні законності, захисту прав та законних інтересів громадян, юридичних осіб, боротьбі зі злочинністю та іншими правопорушеннями [146, с. 19].

Національна поліція в Україні виконує завдання щодо забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [131]. Забезпечуючи дотримання різними особами певних загальнообов'язкових правил, припиняючи правопорушення та запобігаючи їм, притягуючи винних до відповідальності за вчинення протиправних дій, поліція тим самим зміцнює законність і правопорядок в країні. В той же час сама діяльність поліції має базуватися на суворому дотриманні Конституції України, законодавчих та інших нормативних актів, оскільки вона здійснюється публічно і зачіпає інтереси практично всіх громадян та інших суб'єктів права. Відтак надзвичайно актуальними є питання забезпечення соціально-сервісної орієнтації діяльності поліції, спрямування її на забезпечення повної та безпосередньої реалізації прав і свобод людини та громадянина, розроблення нових форм і методів

діяльності органів та підрозділів поліції у сфері реалізації правоохоронної функції держави з урахуванням загальновизнаних міжнародних стандартів [3, с. 10-11].

Сутність та значення забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України набувають особливої актуальності в умовах трансформації національної системи публічної влади та посилення ролі правоохоронних органів у гарантуванні правопорядку, безпеки та захисту прав і свобод людини, адже поліція як орган, що безпосередньо взаємодіє з населенням, перебуває у центрі складних правових, соціальних та етичних відносин, де кожна помилка чи порушення законодавства здатні не лише підірвати довіру до системи державної влади, а й створити загрозу правам громадян та стабільності суспільства загалом.

Незважаючи на нормативне закріплення основних засад законності, практична реалізація цього принципу нерідко стикається з низкою складних викликів: неоднозначністю правозастосовної практики, колізійністю законодавства, недостатньою професійною підготовкою окремих поліцейських, а також впливом зовнішніх політичних, економічних та безпекових факторів. Забезпечення законності у діяльності Національної поліції України виступає не лише юридичною вимогою, а й базовою умовою легітимності її функціонування у демократичній правовій державі. Саме чітке дотримання вимог закону, повага до прав людини, прозорість діяльності та неупередженість рішень формують суспільну довіру, ефективність правоохоронної системи та зміцнюють правопорядок в державі.

Законність і проблеми її дотримання завжди були актуальними для Української держави. Особливе значення вони набувають в умовах демократизації суспільного життя, становлення в нашій країні правової держави, в якій людина, її права і свободи є найвищою цінністю [96]. Законність є важливою умовою існування й розвитку правової держави. Вона необхідна для забезпечення свобод та прав громадян, раціональної діяльності державною апарату, утворення і функціонування громадянського суспільства

та реалізації демократії [88]. Проблема забезпечення законності передбачає необхідність, по-перше, врахування широкого кола детермінантів, які впливають на ефективність у правозастосовній практиці, і по-друге, вміле використання існуючих науково обґрунтованих засобів, способів, а також розробку нових, які спрямовані на попередження, своєчасне виявлення та припинення порушень законності, виявлення винних і притягнення їх до відповідальності [96].

Як ми вже зазначили, законність розглядається як ознака або принцип правової держави. У спеціальній літературі наводиться таке поняття правової держави: це тип держави розвиненого громадянського суспільства, у якій організація та діяльність, влади ґрунтуються на принципах верховенства права, визнання та забезпечення прав і свобод людини, взаємної відповідальності держави та особистості, дотримання реального поділу влади на галузі з їх ефективною взаємодією та взаємним контролем [155; 164].

Зазначені ознаки правової держави знайшли своє відображення в основному законі України – Конституції. Але як вірно зазначає О. Кучма: «Конституція України є законом, основним, але законом; дотримуючись визначеного Конституцією України принципу верховенства права ми дотримуємося встановленої законом норми, відповідно, і принципу законності» [81]. Далі автор акцентує увагу на тому, що керування державою здійснюється за допомогою різноманітних методів і засобів – економічних, політичних, ідеологічних, організаційних, правових. Серед останніх найважливіше місце посідають такі, що спрямовані на зміцнення законності та правопорядку, без яких неможливо забезпечити нормальну життєдіяльність суспільства, його громадян. Введення законів та їх дотримання – найдавніший і найцивілізованіший спосіб керування людьми, що сьогодні визнано усіма розвиненими демократичними країнами, світовою спільнотою. З цього приводу необхідно згадати відомі й дотепер актуальні постулати римських юристів: «Державою повинен правити закон», «Закон вищий над усе», «Закон суворий, але це закон» тощо. Таким чином, О.

Кучма, законність вважає, з одного боку, елементом верховенства права, що є основною ознакою правової держави, а з іншого – цивілізованим способом керування людьми [81; 155]. О. Скакун, досліджуючи теорії держави, при аналізі правової держави та її ознак, законність, поряд із правопорядком, вважає основою демократії. Приходячи до висновків, що правопорядок, законність і демократія є взаємозалежними. Правопорядок – це законність у дії, якщо поведінка суб'єкта є правомірною, а законність – це засіб встановлення правопорядку. Правопорядок є основою демократії, найважливішою умовою реалізації інститутів демократії, які розвиваються на основі всебічного зміцнення законності. Лише завдяки демократичним механізмам, інститутам, нормам можна легітимно змінювати нормативно-правову основу суспільства і утверджувати в ньому законність і правопорядок [140; 155].

С. Гончарук також зазначає, що законність є невід'ємним складовим елементом верховенства права. На його думку, суть законності полягає в необхідності суворого, точного і неухильного дотримання всіма без винятку суб'єктами права положень Конституції та законів України, а також приписів інших нормативно-правових актів [35].

Але сам процес неухильного дотримання всіма суб'єктами права законодавчих норм, більшість вчених-адміністративістів вважають ознакою законності як режиму. Так В. Колпаков визначає, що «законність» як специфічний державно-правовий режим, за допомогою якого забезпечується загальнообов'язковість юридичних норм у суспільстві та державі [75]. Л. Каленіченко деталізує, що сутність законності як режиму полягає у тому, що всі суб'єкти права, незалежно від сфери життєдіяльності та виду правового статусу, добросовісно виконують нормативно-правові приписи діючого законодавства. Правовий режим законності є можливим лише за умови реалізації приписів норм права як державою, посадовими особами, державними службовцями, суб'єктами права, які наділені державно-

владними повноваженнями, так і суспільством, громадянами, іноземцями, особами без громадянства [63].

Існують й інші думки. Законність як принцип права є ідеєю, установкою (є відправною точкою), що закладає основу розвитку і функціонування права. Законність як принцип поведінки суб'єктів права, законність як принцип функціонування державних органів, посадових осіб за своєю сутністю є вимогою добровільного виконання суб'єктами права своїх обов'язків та реалізації ними прав, законних інтересів у межах правової системи [63]. Тому принцип законності є першим серед принципів, який робить можливим реалізацію всіх інших принципів, які прямо чи опосередковано закріплені в законодавстві [81].

Суть законності як методу державного управління полягає в тому, що держава через свої органи управляє суспільством лише правовими засобами і у рамках права. Метод законності проявляється у діяльності державних органів, посадових осіб, і полягає у реалізації ними змісту норм права дозволяючого, забороняючого, зобов'язуючого характеру [63].

Законність у діяльності органів публічного адміністрування означає, що усі їх рішення, дії повинні відповідати чинному законодавству, не виходити за рамки їх повноважень та відповідати їхній компетенції (відповідати встановленим формам та методам), а взаємовідносини між собою, громадськими інституціями та громадянами повинні будуватися на повазі до основних прав і свобод, що існують в цивілізованому суспільстві.

Отже, виділяють декілька концептуальних підходів до розуміння поняття законності. Один – визначає сутність законності за допомогою системи нормативних вимог, тобто розглядає законність як метод, керуючий принцип правового регулювання та управління державою і суспільством. Другий – визначає законність крізь призму процесу та кінцевого результату правомірної поведінки, тобто визначає законність як режим (стан) діяльності всіх державних органів, посадових осіб, громадських об'єднань, політичних партій, підприємств, установ, організацій та окремих громадян, який

ґрунтується на точному неухильному дотриманні чинного законодавства [36; 149].

Зміст законності становлять певні вимоги, до основних з яких, що стосуються і діяльності поліції, в літературі відносять:

– необхідність розвинутого, досконалого законодавства – такого, за якого всі су-спільні відносини, що потребують юридичного опосередкування, регулюються законом, а не сваволею, розсудом, чиєюсь примхою; в законодавстві не повинно бути таких суттєвих прогалин та недосконалостей, які давали б можливість для свавільних дій;

– рівність всіх перед законом, пред'явлення до всіх учасників суспільних відносин однакових вимог, відсутність у кого-небудь привілеїв;

– наявність соціальних та юридичних механізмів, які забезпечують реалізацію прав (найсуворіше дотримання і виконання обов'язків; безперешкодне використання суб'єктивних прав);

– гарантоване, якісне застосування права, активна і рішуча боротьба з правопорушеннями, невідворотність юридичної відповідальності для всіх, хто порушив закон;

– стабільність, сталість правопорядку, ефективна робота всього механізму правового регулювання [144, с. 16-17].

Аналізуючи позиції різних науковців, можемо констатувати, що законність як правова категорія не знайшла одностайного визначення серед українських науковців взагалі та серед вчених-адміністративістів – зокрема, використовуючи різні концептуальні підходи до її сутності вона розглядалась або як принцип, метод правого регулювання та цивілізованого підходу до управління в демократичній державі, або як забезпечуваний державою стан (режим) неухильного дотримання усіх існуючих правил поведінки, закріплених у чинного законодавстві.

Так, на нашу думку, законність - це комплексна правова категорія, яка відображає вимогу точного, неухильного і рівного дотримання та реалізації усіма суб'єктами права – органами державної влади, посадовими особами,

об'єднаннями громадян, юридичними особами та громадянами – норм Конституції, законів та інших нормативно-правових актів, що діють у правовій системі держави. Законність забезпечує гармонійне функціонування державного управління, правопорядку та захист основоположних прав і свобод людини, виступаючи водночас основною передумовою та ознакою правової держави.

В свою чергу, законність в діяльності органів Національної поліції України – це організаційно-правовий стан та практична вимога, за якої службова діяльність поліції здійснюється виключно в межах наданих законом повноважень, відповідно до встановлених нормативно-правових приписів, із забезпеченням захисту прав, свобод і законних інтересів особи, інтересів суспільства та держави, при дотриманні принципів неупередженості, правової визначеності та пропорційності у прийнятті рішень.

При цьому, характерними ознаками законності в діяльності органів Національної поліції України, на нашу думку, є:

- 1) пріоритет прав і свобод людини - обов'язковість врахування та захисту основоположних прав особи як головної соціальної цінності;
- 2) дотримання закону в межах компетенції - здійснення повноважень поліції лише в межах встановленої законом компетенції та процедур;
- 3) рівність усіх перед законом - однакове застосування норм права до всіх осіб, незалежно від їх статусу, посади чи соціального становища;
- 4) політична нейтральність - заборона впливу політичних переконань та сил на прийняття поліцейських рішень;
- 5) прозорість і підзвітність - відкритість інформації про діяльність поліції та обов'язок звітувати перед суспільством;
- 6) професійна відповідальність і контроль - наявність дієвих механізмів внутрішнього та зовнішнього контролю за дотриманням законності у діяльності поліцейських;

7) безперервність правозахисної функції - обов'язок надання допомоги та захисту правопорядку незалежно від часу, обставин чи службового графіку працівника поліції.

Правоохоронні органи взагалі та структурні підрозділи Національної поліції України, зокрема, відіграють одну із основних ролей у процесі реалізації функцій демократичної, правової, соціальної держави. Відтак, основною метою Національної поліції є служіння народові України, захист прав, свобод і законних інтересів громадян, забезпечення публічної безпеки і порядку, надання послуг у правоохоронній сфері. Від ефективності виконання завдань, що покладені державою на Національну поліцію України у значній мірі залежить рівень правопорядку та законності в державі та суспільстві [63].

Зазначене репрезентується щодо місця законності в діяльності органів Національної поліції України, де у Законі України «Про Національну поліцію» [131] закріплений Розділі II «Принципи діяльності поліції», в якому принцип законності поряд із принципами верховенства права, дотримання прав і свобод людини, відкритість і прозорість, політична нейтральність, взаємодія з населенням на засадах партнерства, безперервність – є основою діяльності усіх органів поліції.

Стаття 8 зазначеного закону встановлює, що принцип законності у діяльності органів Національної поліції означає: 1) поліція діє виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України; 2) поліцейському заборонено виконувати злочинні чи явно незаконні розпорядження та накази; 3) накази, розпорядження та доручення вищих органів, керівників, посадових та службових осіб, службова, політична, економічна або інша доцільність не можуть бути підставою для порушення поліцейським Конституції та законів України [131].

Рамковий закон, що регулює діяльність Національної поліції України передбачає, що працівники поліції діють на підставі, у межах повноважень та

у спосіб, що визначені Конституцією та законами України. Працівники Національної поліції України під час виконання своїх повноважень повинні не лише дотримуватися вимог чинного законодавства, а й забезпечувати режим законності та правопорядку у суспільстві та державі [63]. Режим законності має забезпечуватися законним шляхом, законними методами, способами. З огляду на це правомірність діяльності органів виконавчої влади є «стрижнем режиму законності в державі». Особливого значення режим законності набуває в період політичної, соціально-економічної перебудови суспільства, коли необхідна висока організованість діяльності органів виконавчої влади, дисциплінованість посадових осіб [1].

Враховуючи, що сьогодні триває реформування правоохоронної системи – взагалі, та органів Національної поліції – зокрема, питання забезпечення режиму законності та правопорядку у суспільстві набуває великого значення. Адже як показали дослідження, яке було проведене соціологічною службою Центру Разумкова з 13 по 17 лютого 2020 року, органам Національної поліції половина опитаних респондентів висловили недовіру (42%) інша половина (43.7%) – скоріше довіряють [106]. Якщо данні 2020 року порівняти із минулим 2019 роком, то рівень довіри українців до Національної поліції знизився. У 2019 році, за даними Центру Разумкова 46,1 % респондентів довіряли поліції [105]. І хоча це досить не велика різниця, але тенденція негативна. Так як, рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції.

Про те, що очевидні успіхи у зміцненні правоохоронних функцій поліції не затьмарюють потребу у її подальшому реформуванні, доведенні роботи до рівня колег із провідних країн світу, удосконаленні механізмів діяльності, формуванні поваги й довіри людини та громадянина, зазначив Президент України у своєму вітанні, з нагоди професійного свята, співробітників поліції та ветеранів Національної поліції України [29].

Принцип законності вимагає від поліцейського: 1) беззаперечного, безапеляційного підпорядкування виключно лише вимогам норм права; 2) об'єктивного, неупередженого, повного, належного виконання своїх обов'язків та реалізації наданих прав у рамках, формах та у спосіб визначених чинним законодавством; 3) діяти у межах принципу «дозволено те, що прямо передбачено законом». Поліцейські як посадові особи, наділені державно-владними повноваженнями, під час виконання обов'язків і завдань державного характеру повинні діяти законними методами [63].

Аналізуючи вищевказане, можна дійти висновку, що забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України є не лише загально-правовою вимогою, а й фундаментальним методологічним підходом до організації роботи поліції у правовій державі, адже сутність законності в цьому контексті проявляється у суворому дотриманні поліцейськими працівниками приписів Конституції, законів України та інших нормативно-правових актів, що регламентують межі їхніх повноважень, порядок прийняття рішень та здійснення службової діяльності. Законність визначає не лише межі можливого у діяльності поліції, а й виступає гарантією правової захищеності громадян від свавілля чи зловживань з боку представників державної влади.

Варто підкреслити, що значення забезпечення законності у діяльності Національної поліції має системний і багатовимірний характер, оскільки воно безпосередньо впливає на ефективність функціонування правоохоронної системи, формує основу для зміцнення публічного правопорядку, підвищує рівень довіри населення до органів правопорядку та виступає важливою умовою утвердження легітимності державної влади загалом. Саме дотримання принципу законності забезпечує збалансованість між владними повноваженнями поліції та захистом прав, свобод і законних інтересів особи, що є визначальною ознакою демократичної, соціальної та правової держави.

Водночас дотримання законності у діяльності поліції набуває особливої актуальності в умовах трансформації публічного управління, реформування правоохоронної системи та зростання соціальних очікувань від діяльності державних органів, в такому випадку законність виступає не лише критерієм правомірності дій поліцейських, а й важливим інструментом формування правової культури всередині самої системи органів внутрішніх справ, що забезпечує стабільність правового порядку, передбачуваність управлінських рішень і підвищення ефективності виконання покладених на поліцію функцій у сфері захисту правопорядку та безпеки громадян.

Таким чином, законність у діяльності органів Національної поліції України є основоположною правовою категорією, яка виступає одночасно й принципом організації поліцейської служби, й її ключовим регулятором, адже у правовій державі забезпечення законності в діяльності поліції є неодмінною передумовою ефективного функціонування державної влади, що проявляється у стабільному правопорядку, захисті прав і свобод особи та підтриманні соціальної довіри до інститутів публічної влади і саме завдяки неухильному додержанню закону поліція виконує свої обов'язки у спосіб, який виключає прояви свавілля, перевищення повноважень та зловживання владою.

Законність у роботі поліції має комплексний характер, охоплюючи як дотримання нормативно-правових актів під час службової діяльності, так і реалізацію стандартів професійної етики, принципів пропорційності, правової визначеності, політичної нейтральності та безперервності виконання своїх завдань, що в свою чергу дозволяє забезпечити не лише формальне дотримання правових норм, а й досягнення високих стандартів правової культури всередині поліцейських органів, що формує основу для ефективної комунікації з громадянами, зміцнення довіри суспільства та підвищення легітимності органів правопорядку.

Разом із тим, сучасний стан забезпечення законності у діяльності Національної поліції України характеризується низкою викликів, серед яких -

необхідність вдосконалення нормативної бази, усунення правових колізій, підвищення професійної підготовки поліцейських, удосконалення системи внутрішнього і зовнішнього контролю за дотриманням законності. У підсумку, можна стверджувати, що забезпечення законності у діяльності Національної поліції України є не лише юридичною необхідністю, а й складовою сучасної моделі публічного адміністрування в державі, яка прагне до зміцнення правових основ своєї діяльності, забезпечення стабільного правопорядку та дотримання прав людини.

Що стосується сучасного стану забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, то варто перш за все сказати за профільний Закон України "Про Національну поліцію", який визначає правові засади організації та діяльності Національної поліції України, статус поліцейських, а також порядок проходження служби в Національній поліції України [131].

Законодавча база для діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану базується на ряді нормативних актів, які регулюють її функціонування, повноваження та взаємовідносини з громадянами та іншими суб'єктами. Адже саме від ефективності роботи Національної поліції залежить безпосереднє забезпечення внутрішньої безпеки держави в умовах існуючого воєнного стану. Слід зазначити, що низка норм, що стосуються нормативно-правового забезпечення діяльності поліції в умовах воєнного стану вже існувала до його введення. Так, згідно з пунктом 24 частини першої статті 23 Закону України «Про Національну поліцію» поліція, відповідно до покладених на неї завдань, мала повноваження щодо участі у забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану у разі його введення на всій території України або в окремій місцевості. Крім того, статтею 24 цього Закону визначено додаткові повноваження поліції та встановлено, що у разі виникнення загрози державному суверенітету України та її територіальній цілісності, а також у ході відсічі збройної агресії проти України органи та підрозділи, що входять до системи поліції, відповідно до

законодавства України беруть участь у виконанні завдань територіальної оборони, забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану у разі його оголошення на всій території України або в окремій місцевості. У ході забезпечення та здійснення заходів правового режиму воєнного стану у разі його оголошення на всій території України або в окремій місцевості, виконання завдань територіальної оборони органи та підрозділи, що входять до системи поліції та дислокуються в межах Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, області, міста Києва, підпорядковуються відповідному начальнику Головного управління Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, області, місті Києві [132].

З 24 лютого 2022 року до нормативно-правових актів, які регулюють діяльність НПУ, внесено значну кількість змін, що регулюють функціонування цього правоохоронного органу та його компетенції в період дії воєнного стану у країні. Вказані новації у законодавстві передбачають, що під час дії воєнного стану Національна поліція України діє згідно з призначенням та специфікою цього органу і з урахуванням тих обмежень прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, що визначаються відповідно до Конституції України та Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Разом з цим слід розуміти, що введення воєнного стану у країні є лише підставою для можливості посилення необхідних і законних заходів безпеки. Тобто введення таких обмежень ніяк не свідчить про відміну визначених законом процедур та відсутності обов'язку виконувати вимоги закону з боку працівників поліції [100].

Загалом на час дії воєнного стану було прийнято три закони України, які стосувалися зокрема НПУ [104]:

- Закон України «Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану», діє тимчасово, на період введення в Україні воєнного стану,

здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії РФ та/або інших держав проти України та 60 днів після цього. Законом передбачено, що під час дії воєнного стану поліція діє згідно із призначенням та специфікою діяльності з урахуванням тих обмежень прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, що визначаються відповідно до Конституції України та Закону України "Про правовий режим воєнного стану" [119; 99].

- Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із набуттям статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» визначає правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин (збройний конфлікт, воєнні дії, тимчасова окупація частини території України, надзвичайні ситуації природного чи техногенного характеру), та забезпечує правове регулювання суспільних відносин, пов'язаних із набуттям правового статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, з обліком, розшуком та соціальним захистом таких осіб і членів їхніх сімей. При цьому, особливими обставинами вважаються збройний конфлікт, воєнні дії, тимчасова окупація частини території України, надзвичайні ситуації природного чи техногенного характеру". Правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, визначається цим Законом та іншими законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Також закон регулює суспільні відносини, пов'язані з набуттям правового статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, з обліком, розшуком та соціальним захистом таких осіб і членів їхніх сімей [120].

- Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо присвоєння спеціальних звань поліції під час дії воєнного стану» визначає порядок присвоєння чергового та дострокового чергового спеціального звання. Під час дії воєнного стану чергове спеціальне звання може бути

присвоєно без встановлення термінів, передбачених цією статтею, достроково та на один ступінь вище від звання, передбаченого займаною штатною посадою, до підполковника поліції включно керівником Національної поліції України, а спеціальне звання полковник поліції - керівником Національної поліції України за погодженням з Міністром внутрішніх справ України". Під час дії воєнного стану заохочення у виді дострокового присвоєння чергового спеціального звання може бути застосовано до поліцейського без дотримання строків, зазначених у частині п'ятій цієї статті та абзаці першому цієї частини, до підполковника поліції включно керівником Національної поліції України, а спеціальне звання полковник поліції - керівником Національної поліції України за погодженням з Міністром внутрішніх справ України [118].

Звернення до Кримінального кодексу України дає підстави констатувати, що з 24 лютого 2022 року до нього також було внесено ряд змін. Внесення змін до законодавства про кримінальну відповідальність пояснюється тим, що одним з важливих завдань є визначення обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння в умовах дії режиму воєнного стану, а саме зазначення в кримінальному законодавстві положення стосовно того, що не є кримінальним правопорушенням діяння (дія або бездіяльність), вчинене в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту та спрямоване на відсіч та стримування (нейтралізацію) збройної агресії Російської Федерації або агресії іншої країни, якщо це заподіяло шкоду життю та здоров'ю тієї особи, хто посягає, а також заподіяло шкоду правоохоронюваним інтересам фізичних або юридичних осіб або держави Україна, при відсутності ознак катування та порушення правил ведення війни або застосування збройної сили, визначених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [104].

Враховуючи особливість збройного протистояння, поліцейські, які виконують обов'язки з охорони публічного порядку в умовах воєнного стану, мають знати організацію і тактику діяльності правоохоронних відомств у

таких умовах, завдання, функції, форми і методи діяльності поліції, рішення місцевих органів влади з питань охорони публічного порядку, чинне законодавство, зокрема те, яке регламентує дії поліції та інших правоохоронних структур в умовах режиму воєнного стану. Тобто надзвичайна складність забезпечення публічного порядку в умовах воєнного стану вимагає високої професійної підготовки працівників поліції. Дії поліцейських в умовах воєнного стану мають бути юридично грамотними, сприйматися громадянами, чії права та свободи обмежуються, як справедливі та законні [104].

Отже, сучасний стан забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України в умовах воєнного стану характеризується поступовим удосконаленням нормативно-правового регулювання, що відповідає особливостям воєнного періоду. До позитивних рис слід віднести адаптацію правового забезпечення до умов збройної агресії: розширення повноважень поліції щодо участі у забезпеченні правового режиму воєнного стану, територіальної оборони, запровадження особливого порядку присвоєння спеціальних звань, а також створення законодавчих механізмів щодо захисту осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, при цьому важливою є і законодавча конкретизація обставин, що виключають кримінальну протиправність діянь у контексті забезпечення оборони держави, що дозволяє поліцейським діяти в межах чітко визначених правових норм навіть у складних умовах воєнного конфлікту.

Водночас, на нашу думку, чинне правове регулювання діяльності Національної поліції в умовах воєнного стану має певні недоліки, які потребують подальшого врегулювання, зокрема, спостерігається недостатня системність у координації діяльності поліції з іншими безпековими структурами, що ускладнює ефективне реагування на комплексні загрози безпеці, а також забезпечення правового балансу між необхідністю обмеження прав і свобод громадян та дотриманням конституційних гарантій у період воєнного стану. Більше того, недостатня деталізація процедурних

норм щодо здійснення поліцейських повноважень в особливих умовах може створювати ризики зловживань або юридичної невизначеності при правозастосуванні. Тому подальше вдосконалення законодавства має бути спрямоване на гармонізацію правозастосовної практики із принципами верховенства права, забезпеченням законності та захисту прав людини в умовах надзвичайних обставин.

Усе вищевикладене дає змогу зробити наступні висновки стосовно сутності та значення забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України:

- законність - це комплексна правова категорія, яка відображає вимогу точного, неухильного і рівного дотримання та реалізації усіма суб'єктами права – органами державної влади, посадовими особами, об'єднаннями громадян, юридичними особами та громадянами – норм Конституції, законів та інших нормативно-правових актів, що діють у правовій системі держави. Законність забезпечує гармонійне функціонування державного управління, правопорядку та захист основоположних прав і свобод людини, виступаючи водночас основною передумовою та ознакою правової держави;

- законність в діяльності органів Національної поліції України – це організаційно-правовий стан та практична вимога, за якої службова діяльність поліції здійснюється виключно в межах наданих законом повноважень, відповідно до встановлених нормативно-правових приписів, із забезпеченням захисту прав, свобод і законних інтересів особи, інтересів суспільства та держави, при дотриманні принципів неупередженості, правової визначеності та пропорційності у прийнятті рішень;

- характерними ознаками законності в діяльності органів Національної поліції України, на нашу думку, є:

1) пріоритет прав і свобод людини - обов'язковість врахування та захисту основоположних прав особи як головної соціальної цінності;

2) дотримання закону в межах компетенції - здійснення повноважень поліції лише в межах встановленої законом компетенції та процедур;

3) рівність усіх перед законом - однакове застосування норм права до всіх осіб, незалежно від їх статусу, посади чи соціального становища;

4) політична нейтральність - заборона впливу політичних переконань та сил на прийняття поліцейських рішень;

5) прозорість і підзвітність - відкритість інформації про діяльність поліції та обов'язок звітувати перед суспільством;

6) професійна відповідальність і контроль - наявність дієвих механізмів внутрішнього та зовнішнього контролю за дотриманням законності у діяльності поліцейських;

7) безперервність правозахисної функції - обов'язок надання допомоги та захисту правопорядку незалежно від часу, обставин чи службового графіку працівника поліції;

- забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України є не лише загально-правовою вимогою, а й фундаментальним методологічним підходом до організації роботи поліції у правовій державі, адже сутність законності в цьому контексті проявляється у суворому дотриманні поліцейськими працівниками приписів Конституції, законів України та інших нормативно-правових актів, що регламентують межі їхніх повноважень, порядок прийняття рішень та здійснення службової діяльності. Законність визначає не лише межі можливого у діяльності поліції, а й виступає гарантією правової захищеності громадян від свавілля чи зловживань з боку представників державної влади.

- значення забезпечення законності у діяльності Національної поліції має системний і багатовимірний характер, оскільки воно безпосередньо впливає на ефективність функціонування правоохоронної системи, формує основу для зміцнення публічного правопорядку, підвищує рівень довіри населення до органів правопорядку та виступає важливою умовою утвердження легітимності державної влади загалом. Саме дотримання принципу законності забезпечує збалансованість між владними повноваженнями поліції та захистом прав, свобод і законних інтересів особи,

що є визначальною ознакою демократичної, соціальної та правової держави. Водночас дотримання законності у діяльності поліції набуває особливої актуальності в умовах трансформації публічного управління, реформування правоохоронної системи та зростання соціальних очікувань від діяльності державних органів, в такому випадку законність виступає не лише критерієм правомірності дій поліцейських, а й важливим інструментом формування правової культури всередині самої системи органів внутрішніх справ, що забезпечує стабільність правового порядку, передбачуваність управлінських рішень і підвищення ефективності виконання покладених на поліцію функцій у сфері захисту правопорядку та безпеки громадян.

- законність у діяльності органів Національної поліції України є основоположною правовою категорією, яка виступає одночасно й принципом організації поліцейської служби, й її ключовим регулятором, адже у правовій державі забезпечення законності в діяльності поліції є неодмінною передумовою ефективного функціонування державної влади, що проявляється у стабільному правопорядку, захисті прав і свобод особи та підтриманні соціальної довіри до інститутів публічної влади і саме завдяки неухильному додержанню закону поліція виконує свої обов'язки у спосіб, який виключає прояви свавілля, перевищення повноважень та зловживання владою.

- законність у роботі поліції має комплексний характер, охоплюючи як дотримання нормативно-правових актів під час службової діяльності, так і реалізацію стандартів професійної етики, принципів пропорційності, правової визначеності, політичної нейтральності та безперервності виконання своїх завдань, що в свою чергу дозволяє забезпечити не лише формальне дотримання правових норм, а й досягнення високих стандартів правової культури всередині поліцейських органів, що формує основу для ефективної комунікації з громадянами, зміцнення довіри суспільства та підвищення легітимності органів правопорядку.

- сучасний стан забезпечення законності у діяльності Національної поліції України характеризується низкою викликів, серед яких - необхідність вдосконалення нормативної бази, усунення правових колізій, підвищення професійної підготовки поліцейських, удосконалення системи внутрішнього і зовнішнього контролю за дотриманням законності. Забезпечення законності у діяльності Національної поліції України є не лише юридичною необхідністю, а й складовою сучасної моделі публічного адміністрування в державі, яка прагне до зміцнення правових основ своєї діяльності, забезпечення стабільного правопорядку та дотримання прав людини;

- сучасний стан забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України в умовах воєнного стану характеризується поступовим удосконаленням нормативно-правового регулювання, що відповідає особливостям воєнного періоду. До позитивних рис слід віднести адаптацію правового забезпечення до умов збройної агресії: розширення повноважень поліції щодо участі у забезпеченні правового режиму воєнного стану, територіальної оборони, запровадження особливого порядку присвоєння спеціальних звань, а також створення законодавчих механізмів щодо захисту осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, при цьому важливою є і законодавча конкретизація обставин, що виключають кримінальну протиправність діянь у контексті забезпечення оборони держави, що дозволяє поліцейським діяти в межах чітко визначених правових норм навіть у складних умовах воєнного конфлікту;

- чинне правове регулювання діяльності Національної поліції в умовах воєнного стану має певні недоліки, які потребують подальшого врегулювання, зокрема, спостерігається недостатня системність у координації діяльності поліції з іншими безпековими структурами, що ускладнює ефективне реагування на комплексні загрози безпеці, а також забезпечення правового балансу між необхідністю обмеження прав і свобод громадян та дотриманням конституційних гарантій у період воєнного стану. Більше того, недостатня деталізація процедурних норм щодо здійснення

поліцейських повноважень в особливих умовах може створювати ризики зловживань або юридичної невизначеності при правозастосуванні. Тому подальше вдосконалення законодавства має бути спрямоване на гармонізацію правозастосовної практики із принципами верховенства права, забезпеченням законності та захисту прав людини в умовах надзвичайних обставин.

1.3. Правові засади забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України та місце серед них адміністративного законодавства

Законність є фундаментальною ознакою функціонування правової держави та основним орієнтиром у діяльності органів публічної адміністрації, зокрема органів Національної поліції України. Як суб'єкт публічної влади, поліція здійснює багатогранну діяльність, яка передбачає безпосереднє втручання у сферу прав, свобод та законних інтересів особи, що, своєю чергою, зумовлює особливу значущість дотримання правових норм та процедурних гарантій при виконанні покладених на неї завдань. Законність у діяльності поліції є не лише принципом її функціонування, але й важливою складовою механізму правового регулювання суспільних відносин у сфері забезпечення правопорядку та громадської безпеки.

Особливого значення у забезпеченні законності в діяльності органів Національної поліції України набувають правові засади, що визначають зміст, обсяг і межі здійснення поліцейських повноважень. Серед джерел правового регулювання провідне місце належить адміністративному законодавству, яке формує нормативну основу застосування заходів адміністративного примусу, превентивних заходів, процедур розгляду звернень, забезпечення публічного порядку тощо. Саме в адміністративно-правових нормах відображається баланс між публічними інтересами держави щодо забезпечення безпеки та необхідністю захисту конституційних прав і

свобод особи, а відтак дослідження правових засад забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, з урахуванням ролі адміністративного законодавства в системі правового регулювання, дає змогу поглибити наукове розуміння природи поліцейської діяльності, окреслити сучасні проблеми правозастосовної практики та сформулювати обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення нормативної бази у цій сфері.

У науковій літературі до понять «правових», «організаційно-правових» та «адміністративно-правових» засад пропонують цілий ряд визначень [135, с. 107]. При цьому, вчених, що, досліджують «засади» можна поділити на дві групи, а саме: ті, хто ототожнює засади із принципами, тобто застосовує такі терміни як синоніми, та ті, хто розуміє засади як сукупність нормативно-правових актів, положеннями яких визначаються ключові правові параметри та юридично значущі властивості того чи іншого питання, на врегулювання якого такі акти спрямовано [19].

Загалом кожна із цих позицій, що визначається вченими є праведною і не суперечить одна одній, різниця між ними полягає в тому, що перша є вужчою, аніж друга. Той факт, що низка дослідників тлумачить засади саме як принципи, обумовлений насамперед тим, що у словниках ці терміни застосовують як синоніми і визначають один через одного, а саме «засади», «принципи» - це: основу чогось; те головне на чому базується що-небудь; вихідне, головне положення, принцип, основу світогляду; спосіб, метод здійснення чого-небудь [19; 62, с. 145].

В зарубіжній літературі найчастіше на позначення терміна «засади» використовують поняття «principles» [151], що дослівно перекладається з англійської як «принципи» і тлумачиться як «фундаментальна істина або позиція, яка служить основою для системи переконань, поведінки або процесу міркувань» (a fundamental truth or proposition that serves as the foundation for a system of belief or behavior or for a chain of reasoning), або як «фундаментальне джерело або основа чого-небудь» (a fundamental source or basis of something). Враховуючи це, застосування терміна «засади» є більш характерним для

національної наукової думки, а в зарубіжній літературі використовують його синоніми [151].

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови слово «засада» визначається як: 1) основа чогось, те, на чому ґрунтується, базується що-небудь; 2) вихідне, головне положення, принцип; основа світогляду, правило поведінки; 3) спосіб, метод здійснення чого-небудь [28, с. 419].

Важливість з'ясування сутності та призначення засад, на думку деяких учених, зумовлена їхньою значущістю для будь-якого процесу (діяльності) загалом, а також їхнім впливом на явища і процеси, особливо в разі відсутності чіткого нормативного врегулювання певних правових положень. У разі прогалини у праві застосовується тлумачення на основі принципів (засад) процесу [97; 116].

Безпалько І. наголошує, що засади – це вихідні положення, які юридично фіксують об'єктивні закономірності суспільного розвитку. Така позиція є своєрідним підтвердженням та аргументом для розуміння терміна «засада» у значенні «стратегія» [22]. В. Криволапчук та В. Клименко, досліджуючи адміністративно-правові засади діяльності державної служби охорони при МВС України, яка була ліквідована 7 листопада 2015 року, правонаступником якої стала НПУ, зазначають, що адміністративно-правові засади є засобом визначення (закріплення) правових параметрів (підстав, меж, способу) діяльності вказаної служби при МВС. При цьому визначаючи адміністративно-правових засад діяльності державних органів при МВС України, В. Криволапчук та В. Клименко звертають увагу на такі ознаки: по-перше, адміністративно-правові засади є засобом включення служби до сфери права, умовою легітимізації її діяльності; по-друге, завдяки нормативно-правовому регулюванню здійснено закріплення характеристик служби як державного правоохоронного органу; по-третє, нормативно-правові засади закріплюють службу як суб'єкт адміністративного права та адміністративно-правових відносин; по-четверте, змістом адміністративно-правових засад служби є її правовий статус, який закріплено нормами

чинного законодавства України [79]. О. Якимець правові засади визначає як сутність змісту нормативного регулювання правовідносин. Правові засади - це «правова основа», джерело на ґрунті якого будуються різні види діяльності [165, с. 16].

На підставі вищезазначеного, можна зробити висновок, що під терміном "правові засади" слід розуміти складну, багаторівневу категорію, що поєднує в собі як фундаментальні принципи права, так і систему конкретних нормативно-правових актів, які визначають юридичні параметри регулювання певної сфери суспільних відносин, які становлять собою концептуальну основу правового регулювання, оскільки закладають вихідні положення, які юридично відображають об'єктивні закономірності розвитку суспільних процесів, формують стратегічні орієнтири для правотворчої, правозастосовної та контрольної діяльності, значущість яких особливо проявляється у випадках прогалин правового регулювання, коли саме правові засади виступають методологічною основою для тлумачення та застосування норм права.

Варто підкреслити, що правові засади охоплюють не лише загальні положення Конституції України, міжнародних договорів, основоположних законів, але й специфічні галузеві нормативно-правові акти, які конкретизують засоби, форми та методи реалізації державної політики у певній сфері, при цьому в науковій літературі спостерігаються дві підходи до розуміння цієї категорії: по-перше, ототожнення правових засад із принципами права, що відображають аксіологічну основу правової системи; по-друге, трактування їх як нормативної системи, яка включає юридичні джерела, що встановлюють конкретні правила функціонування відповідних державних інституцій. У цьому сенсі правові засади слід розглядати як інтегративне правове явище, що поєднує в собі як ідеологічні основи, так і нормативно-правові регулятори діяльності.

В. Шатіло вказує, що загальновідомим є положення про те, що в конституціях та законах, які юридично визначають основи конституційного

ладу та його взаємодію із суспільством, чітко викристалізовується тенденція до формального визначення як принципів, так і методів впливу держави на суспільство [156].

У сучасному розумінні «принципи організації й діяльності органів державної влади» - це законодавчі, відправні засади, ідеї, положення, які виступають основою формування, організації та функціонування органів публічної влади [156, с. 66]. Визначаючи сутність категорії «принцип», деякі дослідники виділяють кілька груп значень його як юридичної категорії: - принцип як основоположна правда (істина), закон, доктрина або припущення; - принцип як загальне правило або стандарт; - принцип як сукупність моральних та етичних стандартів; - принцип як визначена наперед політика або спосіб дії; - принцип як основа або необхідний якісний складник або елемент, що визначає внутрішню природу або окремі характеристики поведінки [38, с. 74]. Національна поліція України відповідно до чинного законодавства у ході реалізації своєї діяльності керується такими принципами: верховенства права, дотримання прав і свобод людини, законності, відкритості та прозорості, політичної нейтральності, взаємодії з населенням на засадах партнерства, безперервності. Оскільки ж служба в поліції прирівнюється до державної служби, слід вказати принципи державної служби, що закріплені у Законі України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-VIII: 1) верховенства права; 2) законності; 3) професіоналізму; 4) патріотизму; 5) доброчесності; 6) ефективності; 7) забезпечення рівного доступу до державної служби; 8) політичної неупередженості; 9) прозорості; 10) стабільності [123; 160]. Так, Закон України «Про Національну поліцію» закріплює наступні принципи: Верховенства права - вказаний принцип знайшов своє втілення із Конституції України, яка у статті 3 закріпила, що люди-на, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за

свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [77]. Тобто принцип верховенства права визначає пріоритет забезпечення реалізації прав людини, діяльність поліції повинна бути спрямована на утвердження демократичних тенденцій розвитку цінності людини [160]. Принцип дотримання прав і свобод людини тісно пов'язаний із попереднім та передбачає забезпечення реалізації прав та свобод людини відповідно до вимог законів. Закон визначає, що поліція має право обмежувати права та свободи людини лише у виключних та передбачених чинним законодавством випадках, на підставі та у спосіб, що визначені законом. Забороняється терпимо ставитися до будь-яких форм жорстокого, нелюдського або такого, що принижує честь і гідність людини, поводження чи покарання. В той же час, на погляд автора, з урахуванням положень чинної Конституції України вбачаємо за доцільне розширити редакцію цього принципу, додавши до «прав і свобод людини» формулювання «законні інтереси», що в цілому відповідає концепції правової та соціально орієнтованої держави. Законність як принцип діяльності поліції не є новим: загальноприйнятним є положення про те, що поліція зобов'язана діяти відповідно до вимог закону, тобто дотримуватися і виконувати закон. Відкритість та прозорість - вказаний принцип є визначальним, коли йдеться про рівень довіри населення до поліції, оскільки вказаний принцип повною мірою розкривається під час висвітлення діяльності поліції до громадськості через засоби масової інформації або на офіційному веб-порталі центрального органу управління поліції. Політична нейтральність передбачає заборону здійснення у поліції політичної діяльності, під час виконання службових обов'язків забороняється висловлювати власні політичні думки та переконання. Ми погоджуємося з позицією Д.С. Денисюка, який вказує, що, враховуючи особливості реалізації принципу політичної нейтральності, доречним вбачається більш деталізувати цей принцип, тому що неякісне його застосування призведе до погіршення загальної ефективності роботи. Потрібно розробити системи менеджменту та

механізми виконавчого контролю (розмежування компетенції, усунення дублювання повноважень), які зведуть до мінімуму можливість прийняття керівництвом рішень безпосередньо під впливом політичних сил або ж під впливом власних політичних уподобань [42, с. 68; 160]. Новелою як для поліцейського законодавства, так і практичної діяльності поліції стало запровадження нового принципу - взаємодії з населенням на засадах партнерства, сутність якого полягає у налагодженні тісної співпраці поліції з місцевими органами та територіальними громадами, міським населенням або окремими громадянами. Закон України «Про Національну поліцію» у статті 11 визначає, що діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб. Рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції. Оцінка рівня довіри населення до поліції проводиться незалежними соціологічними службами в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України [131]. Останній принцип діяльності поліції - це безперервність, стосовно якого на практиці виникає безліч питань, а саме: Чи буде нести працівник поліції відповідальність у випадку ненадання допомоги у позаслужбовий час? Надання допомоги під час відпустки є правом чи обов'язком поліцейського? Та інше. Вказане зумовлено досить розмитим законодавчим формулюванням - поліція забезпечує безперервне та цілодобове виконання своїх завдань. Кожен має право в будь-який час звернутися за допомогою до поліції або поліцейського. Поліція не має права відмовити в розгляді або відкласти розгляд звернень стосовно забезпечення прав і свобод людини, юридичних осіб, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань з посиленням на вихідний, святковий чи неробочий день або закінчення робочого дня [160; 131].

Ніколенко Л.М. стверджує, що громадське суспільство та держава останні роки приділяють та повинні й надалі приділяти значну увагу етичним аспектам діяльності поліції. Отож важливе значення має розвиток і

закріплення етичних принципів. Це обґрунтовується особливостями діяльності поліції, тому що саме на працівників поліції покладено обов'язок стосовно підтримання правопорядку та захисту прав громадян; вони приймають рішення щодо життя, свободи та майна громадян; здійснюють негласні методи в процесі оперативно-розшукової діяльності, де належне використання конфіденційної інформації повністю залежить від особистісних якостей працівників тощо. Система принципів діяльності поліції повинна бути доповнена принципом толерантності, тобто терпимості до іншого роду поглядів, поваги, визнання рівності та різноманіття людської культури, вірувань. Цей принцип спрямований на збереження довірливих взаємин і вияв розуміння під час співпраці. Також, на думку авторки, система принципів діяльності поліції повинна бути доповнена принципом неприпустимості дискримінації, бо передусім поліція повинна поважати й захищати права та свободи людини незалежно від раси, мови, кольору шкіри, статті, віку й інших переконань та особливостей. Науковець дійшла висновку, що процес реформування Національної поліції України є невід'ємною частиною демократизації суспільного життя та побудови правової держави. Зміни, що сталися, та подальше удосконалення діяльності органів поліції відповідно до європейських стандартів визначили прагнення України впровадити визнані міжнародні принципи поліцейської діяльності. Незважаючи на загальну відповідність норм українського законодавства міжнародним стандартам щодо принципів діяльності поліції, а також на позитивні зміни, які відбулися в законодавстві, існують усе ж певні недоліки в законодавстві, що потребують доопрацювання або доповнення [102].

Таким чином, можемо стверджувати, що забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України ґрунтується на системі правових засад, які визначають спрямованість, зміст та межі їх повноважень. Насамперед, до ключових належить пріоритет верховенства права, що зобов'язує поліцію діяти винятково в межах правових норм, орієнтуючись на права, свободи та законні інтереси особи як найвищу соціальну цінність.

Законність діяльності поліції означає її обов'язок дотримуватись норм чинного законодавства у всіх формах службової активності, а також гарантувати, що будь-яке втручання в права особи має бути юридично обґрунтованим, пропорційним та здійсненим відповідно до встановлених процедур.

Важливим складником виступають принципи відкритості та прозорості, які забезпечують доступ громадськості до інформації про діяльність поліції, формуючи довіру до інституту поліції як до демократичного органу публічної влади. Принцип політичної нейтральності покликаний унеможливити вплив політичних сил на службову діяльність поліцейських, що гарантує об'єктивність і неупередженість прийнятих рішень. Особливої уваги набуває принцип партнерської взаємодії з населенням, який трансформує поліцію з карального органу на суб'єкта превентивної роботи та соціальної підтримки громади. Крім того, принцип безперервності покладає на поліцію обов'язок забезпечувати захист прав особи та правопорядку незалежно від часу, обставин та особистих обставин поліцейського, що закріплює її постійну правозахисну функцію в суспільстві.

Досліджуючи правові засади забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України та місце серед них адміністративного законодавства, варто зазначити, що на думку Д. Заброди, під «адміністративно-правовими засадами» слід розуміти сукупність закріплених у нормах адміністративного права параметрів (характеристик) суспільного явища та правовідносин, що потребують урегулювання за допомогою адміністративно-правових засобів. У змісті адміністративно-правових засад автор виокремлює елементи: категоріальний, що висвітлює поняття і ознаки явища, змодельованого у правових актах, у порівнянні їх з правовим і соціальним буттям і формування науково-правової категорії, що адекватно відображає правову реальність; нормативний пов'язаний із систематизацією нормативно-правових актів, які містять правову основу регулювання відповідних суспільних відносин, та виокремлення серед них тих, що містять

адміністративно правові норми, а також їх подальшим аналізом; інституційний - окреслення системи суб'єктів відповідних правовідносин, визначення серед них основних і головних, характеристики їх адміністративно правового статусу, розкриття особливостей координації і взаємодії, в тому числі й у міжнародних відносинах; інструментально-технологічний - стосується форм (правотворчої, правозастосовної (регулятивної і правоохоронної)) і методів (правових і неправових) діяльності суб'єктів реалізації норм адміністративного права [59, с. 49]. В свою чергу Н. Панова, вивчаючи адміністративно-правові засади розвитку державного управління в сучасній Україні, виходить із того, що вони є сукупністю адміністративно-правових норм, які визначають основні цінності, принципи, завдання, форми та методи розвитку нормотворчої і розпорядчої діяльності органів виконавчої влади з метою вдосконалення їхнього владно-організуючого впливу на відповідні суспільні відносини і процеси, а також оптимізації внутрішньо-організаційної діяльності державних органів щодо забезпечення належного виконання покладених на них завдань, функцій і повноважень [107, с. 64-65].

На підставі вищезазначеного, можна стверджувати, що діяльність органів поліції України також регулюється за допомогою численних нормативно-правових актів, зокрема:

1) Конституція України. Конституція становить основу системи і змісту всіх джерел права в нашій державі. Крім того, вона є базою для подальшого розвитку правоохоронного законодавства України, на основі її положень приймаються всі інші нормативні акти, що регулюють діяльність органів поліції України. У здійсненні адміністративної діяльності органи поліції керуються принципами верховенства права, закріпленим у статті 3 Конституції України, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Під час виконання своїх завдань органи поліції забезпечують дотримання прав і свобод людини, гарантованих розділом II

Конституції України. Обмеження прав і свобод людини в діяльності органів поліції допускається виключно на підставах і в порядку, визначених статтею 64 Конституції України за законами України, за загальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції [7].

2) Законодавчі акти (кодекси, закони). Серед основних законів України, що регулюють зовнішню та внутрішню адміністративну діяльність органів поліції України насамперед слід виділити: - Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. (із змінами та доповненнями); - Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р.; -закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» від 01.12.1994 р.; - закон України «Про звернення громадян» від 02.10 1996 р.; - закон України «Про імміграцію» від 07.06.2001 р.; - закон України «Про Дисциплінарний статус органів внутрішніх справ України» від 22.02.2006 р.; - закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 р.; - закон України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17.03.2011р.; - закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001 р.; - закон України «Про запобігання корупції» від 14.10 2014 р.; - закон України «Про національну поліцію» від 02.07.2015 року [7].

3) Акти Кабінету Міністрів України. Відповідно до закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 27.02.2014 р. до його основних завдань належить здійснення заходів щодо забезпечення обороноздатності та національної безпеки України, громадського порядку, боротьби із злочинністю, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Кабінет Міністрів України спрямовує і координує роботу міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, які забезпечують проведення державної політики у відповідних сферах суспільного і державного життя, виконання Конституції та законів України, актів Президента України, додержання прав і свобод людини та громадянина . Він утворює, реорганізовує і ліквідує міністерства та інші центральні органи виконавчої влади відповідно до закону в межах

коштів, передбачених у Державному бюджеті України на утримання органів виконавчої влади, затверджує положення про зазначені органи. До актів Кабінету Міністрів України, що регулюють адміністративну діяльність органів поліції, ми можемо віднести: - Правила дорожнього руху від 10.10.2001 р.; - постанова «Про утворення територіальних органів Національної поліції та ліквідацію територіальних органів Міністерства внутрішніх справ» від 16.09.2015 р.; - Положення про однострій поліцейських від 30.09.2015 р.; - Положення про Міністерство внутрішніх справ України від 28.10.2015 р.; - Положення про Національну поліцію від 28.10.2015 р.; - Положення про грошове забезпечення поліцейських, відряджених до державних органів, установ та організацій від 04.11.2015 року [7].

Отже, адміністративне законодавство посідає ключове місце у системі правових засад забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, оскільки саме воно виступає фундаментальним нормативним інструментом, що конкретизує принципи публічного управління, визначає компетенцію, повноваження, обов'язки та межі відповідальності поліцейських органів у процесі реалізації владних повноважень. На відміну від загально-правових принципів, які формують аксіологічну основу правозастосування, адміністративне право деталізує процедурні аспекти поліцейської діяльності, врегульовує превентивні, контрольні, наглядові, охоронні, дисциплінарні та процесуальні механізми, що забезпечують дотримання норм законності як у внутрішній організації правоохоронних органів, так і у взаємодії з громадянами та іншими суб'єктами правовідносин. Важливо, що система адміністративно-правових норм інтегрує положення Конституції України, галузевого законодавства, підзаконних актів Кабінету Міністрів України та внутрішніх нормативних документів, утворюючи єдину структурно-функціональну основу для ефективного здійснення поліцейської діяльності в межах правового порядку, забезпечення публічної безпеки та

дотримання прав людини в умовах динамічного розвитку суспільних процесів та правової системи держави.

Усе вищевикладене дає змогу зробити наступні висновки стосовно правових засад забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України та місце серед них адміністративного законодавства:

- під терміном "правові засади" слід розуміти складну, багаторівневу категорію, що поєднує в собі як фундаментальні принципи права, так і систему конкретних нормативно-правових актів, які визначають юридичні параметри регулювання певної сфери суспільних відносин, які становлять собою концептуальну основу правового регулювання, оскільки закладають вихідні положення, які юридично відображають об'єктивні закономірності розвитку суспільних процесів, формують стратегічні орієнтири для правотворчої, правозастосовної та контрольної діяльності, значущість яких особливо проявляється у випадках прогалин правового регулювання, коли саме правові засади виступають методологічною основою для тлумачення та застосування норм права;

- правові засади охоплюють не лише загальні положення Конституції України, міжнародних договорів, основоположних законів, але й специфічні галузеві нормативно-правові акти, які конкретизують засоби, форми та методи реалізації державної політики у певній сфері, при цьому в науковій літературі спостерігаються дві підходи до розуміння цієї категорії: по-перше, ототожнення правових засад із принципами права, що відображають аксіологічну основу правової системи; по-друге, трактування їх як нормативної системи, яка включає юридичні джерела, що встановлюють конкретні правила функціонування відповідних державних інституцій. У цьому сенсі правові засади слід розглядати як інтегративне правове явище, що поєднує в собі як ідеологічні основи, так і нормативно-правові регулятори діяльності;

- забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України ґрунтується на системі правових засад, які визначають

спрямованість, зміст та межі їх повноважень. Насамперед, до ключових належить пріоритет верховенства права, що зобов'язує поліцію діяти винятково в межах правових норм, орієнтуючись на права, свободи та законні інтереси особи як найвищу соціальну цінність. Законність діяльності поліції означає її обов'язок дотримуватись норм чинного законодавства у всіх формах службової активності, а також гарантувати, що будь-яке втручання в права особи має бути юридично обґрунтованим, пропорційним та здійсненим відповідно до встановлених процедур;

- важливим складником виступають принципи відкритості та прозорості, які забезпечують доступ громадськості до інформації про діяльність поліції, формуючи довіру до інституту поліції як до демократичного органу публічної влади. Принцип політичної нейтральності покликаний унеможливити вплив політичних сил на службову діяльність поліцейських, що гарантує об'єктивність і неупередженість прийнятих рішень. Особливої уваги набуває принцип партнерської взаємодії з населенням, який трансформує поліцію з карального органу на суб'єкта превентивної роботи та соціальної підтримки громади. Крім того, принцип безперервності покладає на поліцію обов'язок забезпечувати захист прав особи та правопорядку незалежно від часу, обставин та особистих обставин поліцейського, що закріплює її постійну правозахисну функцію в суспільстві;

- адміністративне законодавство посідає ключове місце у системі правових засад забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, оскільки саме воно виступає фундаментальним нормативним інструментом, що конкретизує принципи публічного управління, визначає компетенцію, повноваження, обов'язки та межі відповідальності поліцейських органів у процесі реалізації владних повноважень. На відміну від загально-правових принципів, які формують аксіологічну основу правозастосування, адміністративне право деталізує процедурні аспекти поліцейської діяльності, врегульовує превентивні, контрольні, наглядові, охоронні, дисциплінарні та процесуальні механізми, що забезпечують

дотримання норм законності як у внутрішній організації правоохоронних органів, так і у взаємодії з громадянами та іншими суб'єктами правовідносин. Важливо, що система адміністративно-правових норм інтегрує положення Конституції України, галузевого законодавства, підзаконних актів Кабінету Міністрів України та внутрішніх нормативних документів, утворюючи єдину структурно-функціональну основу для ефективного здійснення поліцейської діяльності в межах правового порядку, забезпечення публічної безпеки та дотримання прав людини в умовах динамічного розвитку суспільних процесів та правової системи держави.

Висновки до розділу 1

1. Визначено, що Національна поліція України здійснює багатовекторну діяльність, що охоплює як превентивні, охоронні, так і процесуально-правові функції. При цьому, кожен з видів такої діяльності пов'язаний із реалізацією владних повноважень, які мають відповідати встановленим правовим межах та стандартам. Проте, особливої уваги вимагає питання належної організації правового регулювання діяльності поліції, адже ефективність виконання покладених на неї завдань безпосередньо залежить від ступеня дотримання законності у процесі прийняття управлінських рішень, застосування заходів примусу та взаємодії з іншими суб'єктами владних повноважень.

2. Сформовано, що діяльність органів Національної поліції України як об'єкта забезпечення законності становить собою сукупність уповноважених, правомірних та регламентованих державою дій, спрямованих на реалізацію та охорону правових норм у сфері публічної безпеки, правопорядку та захисту прав і свобод людини, адже виконуючи свої завдання, Національна поліція виступає не лише суб'єктом застосування права, але й одночасно об'єктом контролю з боку держави, суспільства та відповідних органів правопорядку щодо дотримання законності у процесі здійснення владних повноважень. Законність у цій площині передбачає, що усі управлінські,

процесуальні та превентивні дії поліцейських мають здійснюватися виключно у межах визначених законом повноважень, із дотриманням принципів пропорційності, правової визначеності, недопущення зловживання владою, а також поваги до конституційних прав особи.

3. Підкреслено, що характерними ознаками діяльності органів Національної поліції України як об'єкта забезпечення законності є: 1) юридична визначеність та нормативна регламентація, оскільки діяльність поліції ґрунтується виключно на положеннях Конституції України, законів України, міжнародних правових актів та підзаконних нормативно-правових актів, що чітко визначають межі, процедури, підстави та форми реалізації поліцейських повноважень; 2) суспільно-владний характер діяльності, адже органи поліції реалізують делеговані державою владні повноваження, що передбачають право ухвалювати обов'язкові для виконання рішення, застосовувати адміністративний примус, заходи забезпечення безпеки та правопорядку у межах компетенції; 3) спрямованість на забезпечення прав, свобод та законних інтересів особи, бо згідно норм чинного законодавства ключовим орієнтиром поліцейської діяльності є захист і забезпечення основних прав людини, що передбачає створення безпечних умов життєдіяльності та ефективне реагування на порушення правопорядку; 4) контрольований характер здійснення функцій, адже діяльність Національної поліції підлягає системному контролю та нагляду з боку уповноважених державних органів, судових інституцій, органів прокуратури, а також громадському контролю, що забезпечує запобігання зловживанню владними повноваженнями; 5) забезпечення балансу публічного інтересу і законності методів діяльності, оскільки реалізація поліцейських функцій повинна здійснюватися з дотриманням принципів правомірності, пропорційності, обґрунтованості застосування заходів впливу, недопущення надмірного обмеження прав та свобод особи під час забезпечення публічного порядку.

4. Розкрито, що особливості діяльності органів Національної поліції України як об'єкта забезпечення законності полягають у поєднанні широкого спектра публічно-владних повноважень із високим рівнем правової відповідальності перед державою, суспільством та особою, оскільки поліція функціонує у межах чітко визначеного правового поля, де кожен її крок регламентований нормами Конституції України, галузевого законодавства та міжнародних правових стандартів. Специфіка цієї діяльності виявляється у її багатофункціональності, яка охоплює як профілактику правопорушень, підтримання публічного порядку, охорону громадської безпеки, так і здійснення слідчої, адміністративної, оперативно-розшукової та правозастосовної функцій. Водночас, здійснення поліцейських повноважень супроводжується особливим контролем законності дій працівників поліції з боку державних органів нагляду, судових інституцій, органів прокуратури та громадськості, що виступає важливим гарантом дотримання прав людини.

5. Визначено, що види діяльності Національної поліції України як об'єкта забезпечення законності умовно можна класифікувати на кілька основних напрямів. По-перше, це превентивно-профілактична діяльність, що спрямована на запобігання правопорушенням та усунення причин їх виникнення. По-друге, правоохоронна діяльність, яка передбачає виявлення, припинення та розслідування кримінальних і адміністративних правопорушень. По-третє, охоронна функція, що забезпечує публічний порядок у місцях масового перебування людей та в умовах надзвичайних ситуацій. По-четверте, діяльність із забезпечення безпеки дорожнього руху, контролю за дотриманням правил експлуатації транспортних засобів. По-п'яте, сервісна діяльність, що реалізується у формі надання допомоги громадянам, забезпечення домедичної допомоги, встановлення особи, підтримки громадської взаємодії. Кожен із цих видів діяльності є невід'ємним елементом забезпечення загальної законності, стабільності правопорядку та захисту основоположних прав людини.

6. Сформовано термін "законність", як комплексну правову категорію, яка відображає вимогу точного, неухильного і рівного дотримання та реалізації усіма суб'єктами права – органами державної влади, посадовими особами, об'єднаннями громадян, юридичними особами та громадянами – норм Конституції, законів та інших нормативно-правових актів, що діють у правовій системі держави. Законність забезпечує гармонійне функціонування державного управління, правопорядку та захист основоположних прав і свобод людини, виступаючи водночас основною передумовою та ознакою правової держави.

7. Підкреслено, що законність в діяльності органів Національної поліції України - це організаційно-правовий стан та практична вимога, за якої службова діяльність поліції здійснюється виключно в межах наданих законом повноважень, відповідно до встановлених нормативно-правових приписів, із забезпеченням захисту прав, свобод і законних інтересів особи, інтересів суспільства та держави, при дотриманні принципів неупередженості, правової визначеності та пропорційності у прийнятті рішень

8. Визначено, що характерними ознаками законності в діяльності органів Національної поліції України є: 1) пріоритет прав і свобод людини - обов'язковість врахування та захисту основоположних прав особи як головної соціальної цінності; 2) дотримання закону в межах компетенції - здійснення повноважень поліції лише в межах встановленої законом компетенції та процедур; 3) рівність усіх перед законом - однакове застосування норм права до всіх осіб, незалежно від їх статусу, посади чи соціального становища; 4) політична нейтральність - заборона впливу політичних переконань та сил на прийняття поліцейських рішень; 5) прозорість і підзвітність - відкритість інформації про діяльність поліції та обов'язок звітувати перед суспільством; 6) професійна відповідальність і контроль - наявність дієвих механізмів внутрішнього та зовнішнього контролю за дотриманням законності у діяльності поліцейських; 7)

безперервність правозахисної функції - обов'язок надання допомоги та захисту правопорядку незалежно від часу, обставин чи службового графіку працівника поліції.

9. Визначено, що забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України є не лише загально-правовою вимогою, а й фундаментальним методологічним підходом до організації роботи поліції у правовій державі, адже сутність законності в цьому контексті проявляється у суворому дотриманні поліцейськими працівниками приписів Конституції, законів України та інших нормативно-правових актів, що регламентують межі їхніх повноважень, порядок прийняття рішень та здійснення службової діяльності. Законність визначає не лише межі можливого у діяльності поліції, а й виступає гарантією правової захищеності громадян від свавілля чи зловживань з боку представників державної влади.

10. Сформовано, що значення забезпечення законності у діяльності Національної поліції має системний і багатовимірний характер, оскільки воно безпосередньо впливає на ефективність функціонування правоохоронної системи, формує основу для зміцнення публічного правопорядку, підвищує рівень довіри населення до органів правопорядку та виступає важливою умовою утвердження легітимності державної влади загалом. Саме дотримання принципу законності забезпечує збалансованість між владними повноваженнями поліції та захистом прав, свобод і законних інтересів особи, що є визначальною ознакою демократичної, соціальної та правової держави. Водночас дотримання законності у діяльності поліції набуває особливої актуальності в умовах трансформації публічного управління, реформування правоохоронної системи та зростання соціальних очікувань від діяльності державних органів, в такому випадку законність виступає не лише критерієм правомірності дій поліцейських, а й важливим інструментом формування правової культури всередині самої системи органів внутрішніх справ, що забезпечує стабільність правового порядку, передбачуваність управлінських рішень і підвищення ефективності

виконання покладених на поліцію функцій у сфері захисту правопорядку та безпеки громадян.

11. Підкреслено, що законність у діяльності органів Національної поліції України є основоположною правовою категорією, яка виступає одночасно й принципом організації поліцейської служби, й її ключовим регулятором, адже у правовій державі забезпечення законності в діяльності поліції є неодмінною передумовою ефективного функціонування державної влади, що проявляється у стабільному правопорядку, захисті прав і свобод особи та підтриманні соціальної довіри до інститутів публічної влади і саме завдяки неухильному додержанню закону поліція виконує свої обов'язки у спосіб, який виключає прояви свавілля, перевищення повноважень та зловживання владою.

12. Визначено, що законність у роботі поліції має комплексний характер, охоплюючи як дотримання нормативно-правових актів під час службової діяльності, так і реалізацію стандартів професійної етики, принципів пропорційності, правової визначеності, політичної нейтральності та безперервності виконання своїх завдань, що в свою чергу дозволяє забезпечити не лише формальне дотримання правових норм, а й досягнення високих стандартів правової культури всередині поліцейських органів, що формує основу для ефективної комунікації з громадянами, зміцнення довіри суспільства та підвищення легітимності органів правопорядку.

13. Визначено, що сучасний стан забезпечення законності у діяльності Національної поліції України характеризується низкою викликів, серед яких - необхідність вдосконалення нормативної бази, усунення правових колізій, підвищення професійної підготовки поліцейських, удосконалення системи внутрішнього і зовнішнього контролю за дотриманням законності. Забезпечення законності у діяльності Національної поліції України є не лише юридичною необхідністю, а й складовою сучасної моделі публічного адміністрування в державі, яка прагне до зміцнення правових основ своєї

діяльності, забезпечення стабільного правопорядку та дотримання прав людини.

14. Підкреслено, що сучасний стан забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України в умовах воєнного стану характеризується поступовим удосконаленням нормативно-правового регулювання, що відповідає особливостям воєнного періоду. До позитивних рис слід віднести адаптацію правового забезпечення до умов збройної агресії: розширення повноважень поліції щодо участі у забезпеченні правового режиму воєнного стану, територіальної оборони, запровадження особливого порядку присвоєння спеціальних звань, а також створення законодавчих механізмів щодо захисту осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, при цьому важливою є і законодавча конкретизація обставин, що виключають кримінальну протиправність діянь у контексті забезпечення оборони держави, що дозволяє поліцейським діяти в межах чітко визначених правових норм навіть у складних умовах воєнного конфлікту.

15. Визначено, що чинне правове регулювання діяльності Національної поліції в умовах воєнного стану має певні недоліки, які потребують подальшого врегулювання, зокрема, спостерігається недостатня системність у координації діяльності поліції з іншими безпековими структурами, що ускладнює ефективне реагування на комплексні загрози безпеці, а також забезпечення правового балансу між необхідністю обмеження прав і свобод громадян та дотриманням конституційних гарантій у період воєнного стану. Більше того, недостатня деталізація процедурних норм щодо здійснення поліцейських повноважень в особливих умовах може створювати ризики зловживань або юридичної невизначеності при правозастосуванні. Тому подальше вдосконалення законодавства має бути спрямоване на гармонізацію правозастосовної практики із принципами верховенства права, забезпеченням законності та захисту прав людини в умовах надзвичайних обставин.

16. Визначено "правові засади", як складну, багаторівневу категорію, що поєднує в собі як фундаментальні принципи права, так і систему конкретних нормативно-правових актів, які визначають юридичні параметри регулювання певної сфери суспільних відносин, які становлять собою концептуальну основу правового регулювання, оскільки закладають вихідні положення, які юридично відображають об'єктивні закономірності розвитку суспільних процесів, формують стратегічні орієнтири для правотворчої, правозастосовної та контрольної діяльності, значущість яких особливо проявляється у випадках прогалин правового регулювання, коли саме правові засади виступають методологічною основою для тлумачення та застосування норм права.

17. Сформовано, що правові засади охоплюють не лише загальні положення Конституції України, міжнародних договорів, основоположних законів, але й специфічні галузеві нормативно-правові акти, які конкретизують засоби, форми та методи реалізації державної політики у певній сфері, при цьому в науковій літературі спостерігаються дві підходи до розуміння цієї категорії: по-перше, ототожнення правових засад із принципами права, що відображають аксіологічну основу правової системи; по-друге, трактування їх як нормативної системи, яка включає юридичні джерела, що встановлюють конкретні правила функціонування відповідних державних інституцій. У цьому сенсі правові засади слід розглядати як інтегративне правове явище, що поєднує в собі як ідеологічні основи, так і нормативно-правові регулятори діяльності.

18. Визначено, що забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України ґрунтується на системі правових засад, які визначають спрямованість, зміст та межі їх повноважень. Насамперед, до ключових належить пріоритет верховенства права, що зобов'язує поліцію діяти винятково в межах правових норм, орієнтуючись на права, свободи та законні інтереси особи як найвищу соціальну цінність. Законність діяльності поліції означає її обов'язок дотримуватись норм чинного законодавства у

всіх формах службової активності, а також гарантувати, що будь-яке втручання в права особи має бути юридично обґрунтованим, пропорційним та здійсненим відповідно до встановлених процедур.

19. Підкреслено, що важливим складником виступають принципи відкритості та прозорості, які забезпечують доступ громадськості до інформації про діяльність поліції, формуючи довіру до інституту поліції як до демократичного органу публічної влади. Принцип політичної нейтральності покликаний унеможливити вплив політичних сил на службову діяльність поліцейських, що гарантує об'єктивність і неупередженість прийнятих рішень. Особливої уваги набуває принцип партнерської взаємодії з населенням, який трансформує поліцію з карального органу на суб'єкта превентивної роботи та соціальної підтримки громади. Крім того, принцип безперервності покладає на поліцію обов'язок забезпечувати захист прав особи та правопорядку незалежно від часу, обставин та особистих обставин поліцейського, що закріплює її постійну правозахисну функцію в суспільстві.

РОЗДІЛ 2

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

2.1. Поняття та структура адміністративно-правового механізму забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України

Законодавство про права та свободи людини і громадянина в Україні відповідає високим міжнародно-правовим стандартам: в ньому закріплено демократичну концепцію взаємовідносин людини і держави, в якій людина в Україні визнається найвищою соціальною цінністю: змінено співвідношення і роль структурних елементів правового статусу громадянина, оскільки на перший план виходять не його обов'язки, а права і свободи. Разом з цим правовий статус громадян України має досить слабку соціально-правову захищеність, недостатню гарантованість прав та свобод, відсутність усіх необхідних механізмів їх забезпечення. В Україні гостро постає питання саме реалізації і захисту прав та свобод людини і громадянина. Сьогодення потребує реальною втілення в життя задекларованих прав та свобод, тобто створення правового механізму їх забезпечення, що має стати гарантією дієвості передбачених Конституцією України прав, свобод та обов'язків [152, с. 132-137].

Проблема реалізації задекларованих прав та свобод також пов'язана із загостренням криміногенної ситуації в нашій країні робить актуальним пошук нових ефективних способів зняття кримінальної напруженості. На початку XXI століття вже було очевидним, що тактика боротьби зі злочинністю не відповідає сьгоднішнім вимогам. Як відомо, «перемогти» злочинність поки людство не може. Однак держава та її інституції, як показує досвід інших країн, здатні контролювати це явище, стримуючи в певних

межах. Для цього необхідно, щоб правоохоронна система держави функціонувала ефективно, щоб цілі й завдання, що стоять перед правоохоронними інститутами, могли бути виконані, а сама їх діяльність належним чином забезпечена: в правовому, організаційному, кадровому, фінансовому та матеріально-технічному відношенні. Але практична реалізація цього пов'язана зі значними труднощами й проблемами. Зрозуміло, що уникнути їх повністю не уявляється можливим. У таких умовах стоїть завдання всебічної та глибокої розробки проблем адаптації системи поліції до нових політичних, соціальних і економічних реалій, пошуку оптимальних варіантів реформування правової бази та організаційних моделей її функціонування, адекватних потребам розвитку суспільства [78, с. 208-213].

Сучасною проблемою адаптації системи поліції є корупція в Україні, адже нею уражені самі органи, які повинні запобігати її поширенню. Зокрема, це стосується Національної поліції України, де корупція залишається поширеним явищем, яке не тільки ускладнює процес запобігання корупції в суспільстві та інших органах державної влади, але і взагалі зводить нанівець законність і правопорядок у країні. Корупція є тим фактором, який підриває довіру суспільства до органів влади, формує негативний імідж держави на міжнародному рівні й перешкоджає процесу європейської інтеграції України [161, с. 209-215]. На цей момент є потреба у здійсненні суттєвих змін в організації роботи в цьому напрямку. Найпершою серед таких є розроблення цілісного адміністративно-правового механізму запобігання корупції. Цей механізм слід утворити з окремих комплексних механізмів запобігання корупції в тих сферах, які в сучасних умовах найбільше потребують ужиття першочергових заходів щодо запобігання корупції. Саме такими є органи Національної поліції України, ефективно запобігання корупції в яких забезпечить дотримання законності не тільки в правоохоронній системі, але й у державі в цілому [161, с. 209].

Загалом, для якісного процесу щодо вдосконалення діяльності

Національної поліції, слід проаналізувати новітнє поняття адміністративно-правового механізму забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України.

Взагалі, механізм правового регулювання є системою правових засобів, яка дозволяє найбільш послідовно й юридично боротися з правопорушеннями, тому що окремо взяті юридичні інструменти цього в повній мірі забезпечити не зможуть. Звідси випливає об'єктивна необхідність в такому улаштуванні правових засобів, яка створювала б можливість для безперешкодного задоволення інтересів суб'єктів. До того ж правове регулювання в процесі свого здійснення складається з визначених етапів і відповідних їм елементів, що забезпечують рух інтересів суб'єктів до цінностей. Кожен із етапів і юридичних елементів механізму правового регулювання спонукається «до життя» в силу конкретних обставин, які відображають логіку правової упорядкованості суспільних відносин, особливості впливу правової форми на соціальний зміст. З позиції теоретиків права, механізм правового регулювання – це єдина система правових засобів, за допомогою яких здійснюється результативне правове впорядкування суспільних відносин та подолання перепон, які стоять на шляху задоволення інтересів суб'єктів права [65, с. 514–520].

В юридичній літературі зміст механізму адміністративно-правового регулювання розкривається перш за все як система (сукупність) адміністративно-правових засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин у сфері дії норм адміністративного права, котрі впливають на суспільні відносини, організовуючи їх у відповідності до завдань держави та суспільства. Деякі вчені, аналізуючи зміст механізму адміністративно-правового регулювання, розкривають його поняття як сукупність адміністративно-правових засобів, за допомогою яких чиниться вплив на відносини, що виникають у процесі здійснення виконавчої влади й здійснюється правове регулювання (впорядкування) суспільних відносин у сфері державного управління [78, с. 209-215]. Механізм адміністративно-

правового регулювання (охорони), з позиції теоретиків адміністративного права, це засоби функціонування єдиної системи такого регулювання з метою забезпечення прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, функціонування громадянського суспільства і держави [31, с. 212–215].

Поняття «механізм управління» використовується майже в усіх сферах життєдіяльності суспільства та характеризує різноманітні галузі суспільних відносин: правоохоронних, військових, технічних, економічних, соціальних тощо. При цьому наука адміністративного права та теорія державного управління переконливо доводять природне, а не штучне походження механізму управління. Його зміст становить комплекс взаємопов'язаних елементів, до числа яких належать: об'єкт та суб'єкт управління, мета управлінського впливу, форми та методи управління, закони і принципи управління, форми та методи управління, процедури прийняття та реалізації управлінських рішень. Механізм управління являє собою сукупність внутрішньо упорядкованих процесів, які слугують складовими елементами управління як частини соціального життя [30, с. 68-71]. Ключове призначення механізму управління органами та підрозділами Національної поліції полягає у реалізації суспільно значимих функцій правоохоронної діяльності. За своєю суттю такий механізм являє собою сукупність правовідносин, які складаються між суб'єктами та об'єктами державного управління в Національній поліції, які взаємодіють один з одним у процесі організації управлінської діяльності щодо реалізації загальних та спеціальних завдань правоохоронної діяльності [30, с. 68-71].

В. Сулацький розкриває адміністративно-правовий механізм превентивної діяльності Національної поліції України як комплекс положень законодавства, що регламентує діяльність Національної поліції України у векторі забезпечення можливості використання своїх прав, свобод, обов'язків і повноважень задля належної організації системного та послідовного, добровільного або примусового здійснення комплексу дій перед початком

вчинення правопорушення, спрямованих на його попередження [147, с. 196-200]. Як визначає Н. Шинкаренко суміжний до аналізованої теми механізм, а саме, адміністративно-правовий механізм запобігання корупції в органах поліції є спрямованими на правоохоронні органи заходи з організації комплексної діяльності щодо запобігання корупції шляхом виявлення й усунення її причин та умов, вироблення стратегічних, тактичних і методологічних завдань зазначеної діяльності та створення умов для правомірного функціонування державного апарату. Для ефективного функціонування адміністративно-правового механізму запобігання корупції в органах поліції необхідно також формувати у населення негативне ставлення до корупції, встановити належний громадський контроль за діяльністю цих органів і гарантувати достатнє матеріальне забезпечення посадових осіб органів поліції [78, с. 209-215]. С. О. Шатрава робить висновки щодо визначення поняття й елементів адміністративно-правового механізму протидії корупції загалом і в діяльності органів Національної поліції зокрема, зокрема, вчений вказує, що більшість авторів, наголошуючи на його інтегрованому характері, розглядали як елементи останнього форми і методи протидії, правові акти й інструменти, водночас залишалися поза увагою правовідносини. Правовідносини є єдиною можливою формою реалізації органами Національної поліції своїх повноважень щодо запобігання корупції як безпосередньо всередині органів і підрозділів Національної поліції, так і зовні. Саме правовідносини переводять статичну конструкцію «механізм адміністративно-правового запобігання корупції» в площину практичної реалізації форм, методів, інструментів і правових актів у зазначеній сфері тощо. Сучасне розуміння адміністративно-правового механізму запобігання корупції вченими-адміністративістами характеризується відсутністю єдності концептуальних підходів щодо його поняття, сутності та складових елементів, їхньою фрагментарністю і непослідовністю. Загалом такий стан справ не сприяє чіткому розумінню сутності механізму запобігання корупції в діяльності органів Національної поліції через встановлення його логічної

структури та закономірностей функціонування його складових елементів та, відповідно, не сприяє виробленню оптимальних практичних рішень і формуванню науко-во-обґрунтованих напрямів запобігання корупції в діяльності органів Національної поліції України, характер яких безпосередньо обумовлюється сутністю і змістом зазначеної діяльності [158, с. 86-91]. При цьому, С. О. Шатрава вважає, що адміністративно-правовий механізм запобігання корупції в органах Національної поліції являє собою цілісну систему взаємопов'язаних і взаємодіючих один з одним елементів, наявність яких забезпечує реалізацію антикорупційної політики держави в органах Національної поліції [158, с. 86-91]. Підходи сучасних вчених-адміністративістів до розуміння сутності адміністративно-правового механізму протидії корупції характеризується відсутністю єдиного бачення до детермінації, змісту та складників. Загалом, такий стан унеможливорює чітке розуміння сутності механізму профілактики корупції, що ускладнює визначення його логічної структури та функціонування його складників, а також не дозволяє виробити оптимальні та допустимі практичні рішення і формуванню чітко обґрунтованих напрямів профілактики корупції в органах Національної поліції України. Л. Л. Савранчук вважає, що адміністративно-правовий механізм профілактики корупції в органах Національної поліції – це встановлені нормами адміністративного права вимоги, спрямовані на забезпечення дотримання стандартів антикорупційної службової поведінки в діяльності працівників поліції, попередження протиправних дій та притягнення до юридичної відповідальності за корупційні проступки [138, с. 52].

Під механізмом адміністративно-правового регулювання діяльності національної поліції із забезпечення громадської безпеки С. Ю. Жила розуміє систему адміністративно-правових відносин між національною поліцією та іншими суб'єктами у сфері забезпечення громадської безпеки та відповідних правових актів, завдяки яким ці відносини регламентуються, функціонують, охороняються та захищаються, а також діяльність, спрямовану на реалізацію

зазначених норм права, з метою ефективного й стабільного забезпечення громадської безпеки [58, с. 126]. Під адміністративно-правовим механізмом реалізації реформ у Національній поліції В. Майоров пропонує розуміти сукупність конкретних засобів, методів і ресурсів, що визначаються і здійснюються МВС України та Національною поліцією і які забезпечують реалізацію запланованих заходів з реформування та подальшого розвитку органів та підрозділів поліції [85, с. 94-96]. Під правовим механізмом забезпечення перевірки на доброчесність працівників поліції І. Бойко розуміє систему правових заходів та адміністративних засобів, застосування яких дає змогу досягнення бажаного стану додержання працівниками поліції, уповноваженими на виконання функцій держави, правил доброчесної поведінки за умов чесного виконання ними своїх службових обов'язків і незалежності від будь-якого незаконного впливу. Разом з тим, сьогодні "правовим механізмом" перевірки на доброчесність працівників поліції в органах поліції є вироблення та закріплення в чинних правових нормах механізму врегулювання проведення перевірки на доброчесність працівників поліції, уповноважених на виконання функцій держави. Водночас доброчесність - це закріплена в чинних правових нормах модель поведінки працівників поліції, яка має встановлені оцінки критеріїв і може бути оцінена за цими критеріями. Завдання законодавця за таких умов - встановити можливість однотипного застосування оцінки критеріїв доброчесності працівників поліції уповноваженими суб'єктами, яке включало їх довільне тлумачення і зводило б до мінімуму елемент суб'єктивізму. Позаяк розвиток суспільства визначається не лише об'єктивними закономірностями, а й суб'єктивними факторами (волею, прагненням окремих осіб) [23, с. 35-44].

З урахуванням вищевикладеного, слід сформулювати власне бачення стосовно аналізованого механізму. Зокрема, адміністративно-правовий механізм забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України – це цілісна система взаємопов'язаних правових інструментів та процедур, організаційних заходів, форм та методів, що реалізуються

уповноваженими суб'єктами з метою забезпечення належного функціонування поліції у межах правових приписів, додержання службової дисципліни, попередження та усунення правопорушень у внутрішній та зовнішній діяльності поліції, а також гарантування дотримання прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина в процесі здійснення поліцейських повноважень та надання послуг.

Які ж особливості має відповідний механізм? Теоретики права виділяють ознаки, що характеризують мету механізму правового регулювання, засоби її досягнення і результативність, зокрема, мета механізму правового регулювання – забезпечити безперешкодний рух інтересів суб'єктів до цінностей, тобто гарантувати їх справедливе задоволення. Ця головна, змістовна ознака, пояснює значимість даної категорії й показує, що роль механізму правового регулювання полягає в усуненні можливих перепон, які стоять на шляху здійснення інтересів суб'єктів. Механізм правового регулювання – специфічний юридичний «канал», який з'єднує інтереси суб'єктів з цінностями і доводить процес управління до логічного результату. Механізм правового регулювання – система різних за своєю природою і функціями правових засобів, що дозволяють досягати його цілей. Це вже формальна ознака, яка свідчить про те, що названий механізм є комплексом правових елементів, з одного боку, різних за своєю природою і функціями, а з другого – все ж таки взаємопов'язаних загальною метою в єдину систему. Цей механізм показує, як працює та чи інша ланка при досягненні його цілей, дозволяє виділити основні, ключові, опорні юридичні інструменти, які займають відповідне ієрархічне становище серед всіх інших. Механізм правового регулювання – організаційний вплив правових засобів, які дозволяють так чи інакше досягати поставлених цілей, тобто результативності, ефективності. Як і будь-який інший управлінський процес, правове регулювання прагне до оптимізації, до дієвості правової форми, яка утворює режим, сприятливий для розвитку змісту корисних суспільних відносин [65, с. 514–520].

Оскільки зміст механізму адміністративно-правового регулювання законодавчо не прописано, провідним чинником його розуміння є доктринальні положення вчених. Змістовна ознака механізму адміністративно-правового регулювання передбачає визначення цілей такого регулювання. До таких цілей належить обов'язок публічної адміністрації засобами адміністративного права: 1) попередити протиправне посягання на права свободи та публічні законні інтереси фізичних і юридичних осіб; 2) не допустити порушення фізичними та юридичними особами прав свобод і публічних законних інтересів третіх осіб; 3) припинити порушення прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб; 4) застосувати всі передбачені компетенцією заходи щодо поновлення прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних і юридичних осіб; 5) забезпечити притягнення винних осіб до адміністративної чи іншого виду юридичної відповідальності. У свою чергу різноманітні засоби адміністративного права, що є інструментами правового впливу на поведінку об'єктів управління, використовуються з метою реалізації зазначених цілей, визначають зміст формальної ознаки механізму адміністративно-правового регулювання [31, с. 212–215; 139].

Якщо більш спеціалізувати ознаки, то, наприклад, головними рисами механізму адміністративно-правового запобігання корупції Н. Шинкаренко визначає такі: 1) цей механізм поєднує в собі такі елементи: норми адміністративного права, форми адміністративного права, методи адміністративного права, процедури реалізації адміністративно-правових норм і норми, принципи й методи, які безпосередньо стосуються запобігання корупції; 2) механізм спрямовано на врегулювання суспільних відносин у процесі запобігання корупції; 3) запобігання корупції – це недопущення, завчасне відвертання корупційних діянь; 4) цей механізм являє собою процес, що містить певні стадії (етапи) реалізації; 5) він містить такі елементи: норми адміністративного права та їх зовнішнє вираження – джерела права, публічну адміністрацію, принципи діяльності публічної адміністрації, індивідуальні

акти публічної адміністрації, адміністративно-правові відносини, форми адміністративного права, тлумачення норм адміністративного права, методи адміністративного права, процедури реалізації адміністративно-правових норм, принцип законності [78, с. 209-215; 139].

Вважаємо, що ознаками адміністративно-правового механізму забезпечення законності в діяльності органів національної поліції України є наступні:

1) цільова спрямованість на охорону правопорядку, прав і свобод людини (механізм орієнтований на забезпечення дотримання норм права у діяльності органів поліції шляхом їх обов'язкового виконання, запобігання порушенням та поновлення порушених прав та свобод);

2) комплексність правових інструментів (механізм є системою взаємопов'язаних адміністративно-правових норм, форм, методів, процедур, які сукупно забезпечують належну реалізацію поліцейських повноважень);

3) системність (має процесуально-етапний характер реалізації та є частиною системи загально-державного управління);

4) управлінсько-регулятивна природа;

5) профілактично-превентивний характер;

6) включає контрольну та наглядову складову;

7) обов'язковим елементом є юридична відповідальність як засіб забезпечення законності до поліцейських посадових осіб у разі порушення ними законності при виконанні повноважень (дисциплінарна, адміністративна, кримінальна, цивільно-правова);

8) гарантування доброчесності та професійної етики (дотримання поліцейськими високих стандартів службової поведінки, антикорупційних вимог і професійної етики є частиною механізму).

Основними цілями адміністративно-правового механізму забезпечення законності в діяльності органів національної поліції України є: забезпечення дотримання законності у діяльності поліції; захист прав, свобод та законних інтересів людини; попередження, виявлення та припинення порушень

законності; відновлення порушених прав; притягнення до юридичної відповідальності за правопорушення у сфері діяльності поліції.

Механізм правового регулювання це комплексне явище, тому вчені-теоретики права вважають, що складовими елементами якого є: 1. Норми права – основа механізму правового регулювання. Звісно, саме з юридичних норм, їх змісту починається правовий вплив на соціальні відносини. Якість правового регулювання залежить від того, наскільки норми права вірно враховують закономірності суспільних відносин, що регулюються, наскільки високий рівень загальної і правової культури законодавчого корпусу. Безпосереднім чинником виникнення правових норм є правотворча діяльність держави, що полягає у прийнятті, зміні або скасуванні певних правових норм. 2. Юридичний факт – конкретні життєві обставини, з виникненням яких законодавець пов'язує виникнення, зміну чи припинення правовідносин. Іноді виникає потреба у цілій системі юридичних фактів (фактичний склад), де один з них обов'язково повинен бути вирішальним. Якраз власне такого факту інколи не вистачає суб'єкту для подальшого руху інтересу до цінності, яка спроможна його задовольнити. Відсутність подібного вирішального юридичного факту виступає в ролі перепони, яку необхідно розглядати з двох точок зору: зі змістовної (соціальної, матеріальної) та з формальної (правової). З точки зору змісту перепоню будуть виступати незадоволені власні інтереси суб'єкта, а також суспільні інтереси. У формально ж правовому розумінні перепона виражається в відсутності вирішального юридичного факту. 3. Правові відносини, тобто суспільні відносини, які відбуваються у межах, визначених нормами права. Норма права, регламентуючи суспільні відносини, надає їм юридичної форми, його учасники стають суб'єктами права, які взаємопов'язані суб'єктивними правами та юридичними обов'язками. 4. Акти реалізації прав і обов'язків – це дії суб'єктів щодо здійснення приписів правових норм. Реалізація прав і обов'язків може відбуватися як у межах певних правовідносин (купівля-продаж, дарування тощо), так і в окремих актах

(право суб'єкта розпоряджатися річчю, що йому належить) [65, с. 514–520].

У структурі механізму забезпечення прав людини інтегруються: а) праворегуляційні, правоохоронні механізми; б) механізми вирішення конфліктів; в) ідентифікаційні, інформаційні, організаційні, акційні елементи, що поєднано для процедурно-правової регламентації поведінки й правового виховання осіб з метою задоволення законних прав та інтересів людей. Це виявляється в діях громадян, їх долучення до громадських об'єднань, правозахисних неурядових організацій, виборів та інших різновидів впливів на органи державної влади й місцевого самоврядування. Найважливішим елементом механізму забезпечення прав і свобод, який багато в чому визначає ефективність інших, є гарантування забезпечення прав та свобод, головне призначення якого полягає у створенні необхідних умов для негайного, ефективного й надійного захисту, охорони і надання юридичної допомоги. Сьогодні нагальною є потреба гарантій забезпечення прав і свобод та пошуку шляхів підвищення рівня їх ефективності. Гарантії забезпечення прав і свобод людини як загальне поняття є основними способами, засобами, за допомогою яких кожна особа забезпечена ефективною охороною та захистом прав людини. Одним із видів правових гарантій є юридична відповідальність як специфічний юридичний засіб забезпечення реалізації, охорони й захисту прав і свобод людини та здійснення закріплених обов'язків [69, с. 87].

Система елементів механізму адміністративно-правового регулювання (стадій правозастосування та правоохоронної діяльності), з позиції вчених-адміністративістів, включає: - норми адміністративного права, їх зовнішнє вираження - джерела адміністративного права; - принципи адміністративного права; - тлумачення норм адміністративного права; - адміністративно-правові відносини; - адміністративно-правовий статус суб'єктів адміністративного права; - індивідуальні акти суб'єктів публічної адміністрації; - форми діяльності суб'єктів адміністративного права; - методи адміністративного права; - адміністративно-правові режими; - адміністративні процедури; -

ефективність адміністративно-правового регулювання. З метою досягнення найбільшої ефективності щодо спеціальних об'єктів адміністративно-правового регулювання запропонована система механізму може наповнюватися іншими елементами [31, с. 212–215].

Правовим інструментарієм реалізації реформ у Національній поліції є адміністративно-правовий механізм їх впровадження, завдяки елементам якого втілюються у життя управлінські рішення, плани та стратегії реформ. Цей механізм, може бути представлений у вигляді складових та взаємодіючих елементів, до яких В. Майоров відносить: норми адміністративного права, що регулюють реформи; організаційно-управлінські заходи; фінансово-економічні ресурси; інформаційно-аналітичні засоби [85, с. 94-96]. С. О. Шатрава вважає, що структуру адміністративно-правового механізму запобігання корупції в діяльності органів Національної поліції становлять такі елементи: 1) нормативно-правові акти, які містять норми адміністративного права (матеріальні та процесуальні); 2) суб'єкти запобігання корупції в органах Національної поліції; 3) адміністративно-правові відносини у сфері запобігання корупції в органах Національної поліції; 4) адміністративно-правовий інструментарій тощо. Саме така структура адміністративно-правового механізму запобігання корупції в діяльності органів Національної поліції розкриває практичну реалізацію функції держави щодо впровадження антикорупційної політики [158, с. 86-91].

З аналізу загальних засад, можна визначити, що структура адміністративно-правового механізму забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України включає:

1) засадничу основу (цілі механізму та правові засади реалізації інструментів законності в діяльності органів Національної поліції України);

2) нормативно-правову основу (матеріальні та процесуальні норми адміністративного права, які визначають права, обов'язки, обмеження та регламентують порядок реалізації правових приписів).

3) інституційну (організаційно-суб'єктну) складову (основні суб'єкти забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України та адміністративно-правовий статус поліцейських);

4) функціонально-процедурну складову (адміністративно-правові відносини, адміністративні процедури, форми та методи забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України);

5) гарантійно-охоронну складову (гарантії прав і свобод при забезпеченні законності в діяльності органів Національної поліції України та відповідні заходи захисту).

6) інформаційно-аналітичну складову (моніторинговий облік порушень законності, інформаційна прозорість для громадськості, ефективність функціонування механізму).

Більшість складових окремо виділено в роботі. Окрім адміністративно-правових відносин, тому виникає логічне запитання – у чому полягає зміст адміністративно-правових відносин забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України та які їх різновиди? Найперше, слід визначити, що відносини, що складають предмет адміністративного права окреслюється: 1) відносинами, що виникають у зв'язку із забезпеченням публічною адміністрацією прав і свобод та законних інтересів приватних осіб у процесі надання адміністративних послуг; 2) адміністративною діяльністю публічної адміністрації щодо здійснення виконавчої та розпорядчої (публічної управлінської) діяльності: а) у процесі виконавчої діяльності публічна адміністрація забезпечує публічне виконання законів на території всієї держави; б) розпорядча діяльність полягає в ухваленні суб'єктами публічної адміністрації підзаконних нормативно-правових актів на основі та з виконання законів. Предметом адміністративного права України є суспільні відносини, які виникають між суб'єктами публічної адміністрації та приватними особами. За змістом предмет адміністративного права складається з надання адміністративних послуг і здійснення виконавчої та розпорядчої діяльності публічною адміністрацією [10, с. 234]. Т. А. Плугатар,

С. М. Лелет надають авторське визначення адміністративно-правових відносин у сфері управління в Національній поліції України, під яким розуміють різновид правових відносин у сфері державного управління, що виникають, розвиваються і припиняються на основі відповідних адміністративно-правових норм, конкретних життєвих фактів, з якими нерідко пов'язана дія цих норм, а також ініціативи суб'єктів управління у формі їх активної поведінки, унаслідок чого досягаються зовнішній та внутрішній повсякденний керуючий вплив на ієрархічну та територіально розгалужену систему органів та підрозділів, а також окремих посадових осіб Національної поліції України з метою забезпечення ефективності реалізації поліцейських функцій [112, с. 110-120]. До структурних складових адміністративно-правових відносин у сфері управління в Національній поліції України відносяться: суб'єкти, об'єкти, зміст, юридичний факти (факти), ініціатива суб'єкта управління у формі його активної поведінки. Зміст сукупності цих елементів дозволяє розкрити специфіку, характер та особливості управлінських відносин у Національній поліції України, а також встановити їх місце в системі адміністративно-правових відносин у сфері державного управління [112, с. 110-120].

У адміністративно-правових відносинах у сфері управління в Національній поліції України виражені як загальні риси, характерні для усіх адміністративно-правових відносин, так і особливості, притаманні лише їм. Зокрема, до особливостей адміністративно-правові відносини у сфері управління в Національній поліції України віднесено наступне: 1) специфіка суб'єктного складу, до якого входять органи та підрозділи поліції (їх керівники) усіх рівнів; 2) те, що принаймні один із суб'єктів наділений державно-владними повноваженнями та компетенцією приймати управлінське рішення в Національній поліції України; 3) тісний зв'язок між суб'єктним та об'єктним складом правовідносин; 4) зумовленість загальною та спеціальною метою участі керівників органів та підрозділів поліції у правовідносинах у сфері управління; 5) те, що права та обов'язки органів та

підрозділів поліції як суб'єктів адміністративно-правових відносин у сфері управління утворюють єдину систему повноважень, що становить основу їх адміністративно-правового статусу; 6) можуть виникати як на підставі закону, не потребуючи додаткового оформлення управлінського акта керівника, так і на підставі прийняття управлінсько-розпорядчого акта; 7) можуть виникати з ініціативи кожної зі сторін, при цьому бажання другої сторони не у всіх випадках є обов'язковою умовою їхнього виникнення [112, с. 110-120].

Адміністративно-правові відносини у діяльності органів Національної поліції вчені умовно поділяють на зовнішні та внутрішні. Більшість адміністративно-правових відносин, які виникають у процесі запобігання корупції у діяльності органів Національної поліції виникають у процесі здійснення внутрішньоорганізаційної адміністративної діяльності. Вона у свою чергу спрямована на організацію роботи конкретних служб і складається з визначення структури відповідних підрозділів, її вдосконалення, добору й розстановки кадрів, планування й координації роботи, прийняття рішень на певний період або на проведення конкретних заходів, операцій, надання практичної допомоги підпорядкованим підрозділам і працівникам, на взаємодію з іншими службами, узагальнення й поширення передового досвіду, контроль та перевірку виконання, заохочення працівників, їх атестування, використання дисциплінарної практики тощо [157, с. 188-193; 6, с. 21-22; 43, с. 159]. Ці відносини включають у зміст останніх питання запобігання корупції. Так, організація роботи конкретних служб і підрозділів Національної поліції передбачає визначення можливих корупційних ризиків, враховуються наявні конфлікти інтересів серед поліцейських; проводяться профілактичні заходи щодо роз'яснення антикорупційного законодавства серед поліцейських; готуються звіти по результатах виконання антикорупційних програм; проводяться службові розслідування за фактом вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією, здійснюється моніторинг дотримання етичних норм та

фінансових зобов'язань поліцейських тощо. Серед зовнішніх адміністративно-правових відносин щодо запобігання корупції виокремлюють відносини, які виникають у процесі виконання поліцією завдань та функцій щодо охорони прав і свобод людини та громадянина і регламентуються нормами адміністративного права та носять управлінський і юрисдикційний характер, метою яких є усунення, нейтралізація, послаблення корупційних ризиків [157, с. 188-193]. Т. А. Плугатар, С. М. Лелет також вважають, що адміністративно-правові відносини у сфері управління в Національній поліції України можна класифікувати: 1) за напрямками реалізації на зовнішні та внутрішньо-організаційні; 2) за рівнем правового регулювання на регламентовані законодавчими актами та підзаконними нормативно-правовими актами; 3) залежно від підпорядкованості суб'єктів, що беруть участь у таких адміністративно-правових відносинах: між вищим органом (посадовою особою) і нижчим органом (посадовою особою); між не підпорядкованими суб'єктами [112, с. 110-120].

Наприклад, процес виникнення службово-трудова відносин з кандидатами на службу до Національній поліції України передбачає, з одного боку, надання додаткових юридичних гарантій, а з іншого – застосування певних обмежень, зумовлених специфікою проходження служби у Національній поліції України, а що стосується жінок – ще й застосування певних обмежень, зумовлених біофізичними і фізіологічними особливостями жіночого організму. Принцип єдності та диференціації регулювання трудових відносин передбачає надання кандидатам на службу до Національної поліції України певних загальних юридичних гарантій у галузі працевлаштування, передбачених для всіх громадян України. До загальних юридичних гарантій, передбачених законодавством України, що забезпечують право на працю у Національній поліції України, належать норми, які містяться у ст. ст. 1, 24, 43, 45, 46 Конституції України, ст. ст. 2-1, 5-1, 9, 22, 25 КЗпП України, ст. 58 та ч. 3 ст. 61 Закону України «Про

Національну поліцію». Специфіка професійної діяльності працівників Національної поліції України (забезпечення публічної безпеки і порядку; охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидія злочинності) пов'язана з особливим характером і спеціальними умовами служби, а також з професійним ризиком при виконанні службових обов'язків. Відповідно до ст. 91 Закону України «Про Національну поліцію» особливий характер служби в поліції містить такі спеціальні умови для певних категорій поліцейських: службу у святкові та вихідні дні; службу позмінно; службу з нерівномірним графіком; службу в нічний час. специфіка професійної діяльності поліцейських, а також надане законом право застосовувати до правопорушників, у певних випадках, фізичний вплив, спеціальні засоби і навіть зброю, передбачає і певні особливості виникнення службово-трудових відносин з кандидатами на службу до Національної поліції України (тобто особливості, які диференціюються за професійною ознакою). Ці особливості полягають: по-перше, у додаткових вимогах до кандидатів на службу, які передбачені спеціальним законодавством про проходження служби в Національній поліції України, по-друге, у додаткових підставах відмови у прийнятті на службу і, по-третє, у особливій процедурі прийняття на службу до Національної поліції України [131; 162, с. 57-63].

Окремим видом відносин є зв'язок органів поліції з громадськістю, що опирається на співпрацю, яка повинна здійснюватися на правових засадах за допомогою певних заходів і засобів. Взаємодія органів поліції з населенням – це систематичне здійснення моніторингу громадської думки щодо служб, органів і підрозділів, діяльність яких викликає найбільше нарікань громадян та прояву негативної реакції з боку останніх. Процес підбиття підсумків діяльності поліцейських повинен відбуватися із врахуванням громадської думки, відгуків населення, функціонування системи термінового зв'язку населення з поліцією. Для поліпшення стосунків поліції з громадськістю необхідно вжити послідовну систему заходів для створення позитивного іміджу працівників поліції, налагодити чітку систему інформування

населення про діяльність Національної поліції України, вдосконалити існуючу систему дослідження громадської думки та реагування на неї. Важлива ідея полягає в тому, що комунікативні технології можуть працювати в інтересах обох сторін – влади й громадськості, впливаючи на громадську думку в напрямку формування позитивного іміджу, репутації та авторитету поліції [103, с. 135].

В загальному, адміністративно-правові відносини у сфері забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України – це врегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини, що виникають, змінюються та припиняються у процесі реалізації Національною поліцією України своїх функцій із дотримання правопорядку, попередження правопорушень, захисту прав і свобод людини, забезпечення службової дисципліни, ефективного кадрового управління, протидії корупції та взаємодії з громадськістю.

Адміністративні правовідносини у складі адміністративно-правового механізму забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України виступають основною формою правової взаємодії між суб'єктами владних управлінських повноважень та носіями прав і свобод, у межах яких здійснюється реалізація норм адміністративного права, забезпечується дотримання службової дисципліни, попередження порушень законності, гарантується захист прав особи, реалізуються антикорупційні заходи та забезпечується ефективність поліцейського управління в цілому.

Адміністративні правовідносини щодо забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України можуть бути владно-організаційні, внутрішньо- та зовнішньо-організаційні, управлінсько-контрольні, антикорупційні, службово-трудова, наглядові та комунікативні.

2.2. Суб'єкти забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України

Проблеми дотримання законності та дисципліни в діяльності правоохоронних органів завжди знаходились в авангарді вітчизняної та зарубіжної наукової думки. В науці адміністративного права розроблення підходів до функціонування режиму законності в публічному управлінні, як правило пов'язано із вирішенням та обґрунтуванням проблематики організаційно-правового забезпечення діяльності органів публічної адміністрації, а також більш широкими питаннями щодо пріоритетів суспільних цінностей, співвідношення держави і права, форм та методів державного управління, принципів діяльності органів виконавчої влади тощо [37].

У той же час, коли йдеться про діяльність найчисельнішого правоохоронного відомства, реалізація режиму законності в органах Національної поліції набуває подвійного змісту: з одного боку поліція сама виступає лідируючим суб'єктом забезпечення законності в громаді, а з іншого - є об'єктом контролю з боку інших органів публічної адміністрації, наділених функцією щодо забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України [37].

На наш погляд, три функціональних категорії суб'єктів забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України – загальні, спеціальні та інтегровані. Розкриємо детальніше кожну з категорій. Єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент - Верховна Рада України. До повноважень Верховної Ради України належить: внесення змін до Конституції України; 2) призначення всеукраїнського референдуму; прийняття законів; затвердження Державного бюджету України; визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики; затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-

культурного розвитку, охорони довкілля; здійснення контролю за діяльністю Кабінету Міністрів України; надання законом згоди на обов'язковість міжнародних договорів України та денонсація міжнародних договорів України; здійснення парламентського контролю [77]. Відповідно, Верховна Рада України відповідно до статті 85 Конституції України здійснює парламентський контроль та приймає закони України, які визначають і регулюють діяльність органів сектору безпеки і оборони та їхні повноваження, а також затверджує відповідні бюджетні асигнування та приймає рішення щодо звіту про їх використання. Верховна Рада України відповідно до статті 89 Конституції України створює комітети Верховної Ради України, до повноважень яких належить, зокрема, забезпечення контролю за діяльністю органів сектору безпеки і оборони. З метою гарантування неухильного і безумовного дотримання державними органами спеціального призначення з правоохоронними функціями, правоохоронними органами спеціального призначення та розвідувальними органами вимог Конституції України щодо забезпечення національної безпеки створюється комітет Верховної Ради України, до повноважень якого належить забезпечення контрольних функцій Верховної Ради України за діяльністю цих органів. Завдання та повноваження цього комітету Верховної Ради України визначаються законом. Для вивчення, підготовки і попереднього розгляду окремих питань у сферах національної безпеки і оборони, а також діяльності сектору безпеки і оборони Верховна Рада України в межах своїх повноважень може створювати тимчасові спеціальні комісії, а для проведення розслідування з питань, що становлять суспільний інтерес, - тимчасові слідчі комісії, які діють у порядку, встановленому законом [130].

Відповідно, Верховна Рада України є загальним суб'єктом забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, що як єдиний орган законодавчої влади приймає нормативно-правові акти, здійснює парламентський контроль, бюджетне регулювання, визначає загальні організаційно-правові засади функціонування Національної поліції

України для забезпечення відповідності діяльності поліції конституційним принципам верховенства права, законності та захисту прав і свобод людини.

Наступним загальним суб'єктом є Президент України. Відповідно до статей 106 і 107 Конституції України Президент України здійснює контроль за сектором безпеки і оборони як безпосередньо, так і через очолювану ним Раду національної безпеки і оборони України та створювані ним у разі необхідності консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби [77; 130]. Серед особливостей реалізації повноважень Президента України в управлінні сектором безпеки є те, що Президент здійснює управління та контроль за сектором безпеки як безпосередньо, так і через очолювану ним Раду національної безпеки і оборони України. При цьому важливо, що Глава держави вносить до Верховної Ради України подання про призначення на посаду та звільнення з посади Голови Служби безпеки України, Секретаря Ради національної безпеки і оборони України та його заступників, а також здійснює загальне керівництво розвідувальними органами України, призначає Голову Служби зовнішньої розвідки України. Президентом України затверджується організаційна структура Служби безпеки України та положення про Антитерористичний центр при Службі безпеки України, положення про діяльність Офісу Президента України. Нормотворчі повноваження Президента України є важливим елементом регулювання правовідносин, які стосуються управління сектором безпеки, і мають підзаконний характер. Президент України затверджує Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України, Стратегію національної безпеки України, а також напрями діяльності органів державної влади в конкретній сфері з метою своєчасного виявлення, відвернення і нейтралізації реальних і потенційних загроз національним інтересам України. Президент України реалізує право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України щодо законодавчого врегулювання питань управління сектором безпеки [34].

Отже, Президент України, як загальний суб'єкт забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, є гарантом,

який у межах конституційних повноважень здійснює стратегічне керівництво, нормативно-правове регулювання, координацію діяльності, кадрову політику та контроль за Національною поліцією України як частини сектору безпеки держави.

Кабінет Міністрів України відповідальний перед Президентом України і Верховною Радою України, підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України у межах, передбачених Конституцією України. Кабінет Міністрів України (Уряд України) є вищим органом у системі органів виконавчої влади. Кабінет Міністрів України здійснює виконавчу владу безпосередньо та через міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Раду міністрів Автономної Республіки Крим та місцеві державні адміністрації, спрямовує, координує та контролює діяльність цих органів. До основних завдань Кабінету Міністрів України належать: 1) забезпечення державного суверенітету та економічної самостійності України, здійснення внутрішньої та зовнішньої політики держави, виконання Конституції та законів України, актів Президента України; 2) вжиття заходів щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина, створення сприятливих умов для вільного і всебічного розвитку особистості; 3) забезпечення проведення бюджетної, фінансової, цінової, інвестиційної, у тому числі амортизаційної, податкової, структурно-галузевої політики; політики у сферах праці та зайнятості населення, соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування; 4) розроблення і виконання загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, культурного розвитку, охорони довкілля, а також розроблення, затвердження і виконання інших державних цільових програм; 5) забезпечення розвитку і державної підтримки науково-технічного та інноваційного потенціалу держави; 6) забезпечення рівних умов для розвитку всіх форм власності; здійснення управління об'єктами державної власності відповідно до закону; 7) здійснення заходів щодо забезпечення обороноздатності та національної безпеки України, громадського порядку,

боротьби із злочинністю, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій; 8) організація і забезпечення провадження зовнішньоекономічної діяльності, митної справи; 9) спрямування та координація роботи міністерств, інших органів виконавчої влади, здійснення контролю за їх діяльністю [128].

Кабінет Міністрів України відповідно до статей 113, 116, 117 Конституції і законів України здійснює контроль за дотриманням законодавства та реалізацією державної політики у сферах національної безпеки і оборони, звітує з цих питань перед Президентом України і Верховною Радою України. Кабінет Міністрів України забезпечує цивільний контроль за діяльністю Національної поліції України та інших органів виконавчої влади, які входять до сектору безпеки і оборони України. Центральні органи виконавчої влади, що мають у підпорядкуванні утворені відповідно до законів України військові формування, розвідувальні та правоохоронні органи: 1) забезпечують цивільний контроль у межах своїх повноважень; 2) створюють необхідні умови для здійснення іншими суб'єктами цивільного контролю передбачених законами повноважень; 3) забезпечують об'єктивне і своєчасне інформування Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Ради національної безпеки і оборони України про стан справ у підпорядкованих органах сектору безпеки і оборони; 4) інформують із цих питань громадськість у порядку, визначеному цим та іншими законами України [77; 130].

Кабінет Міністрів України, як загальний суб'єкт забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, у межах конституційних повноважень здійснює нормативно-правове регулювання, організаційне керівництво, координацію та контроль за реалізацією правових норм у діяльності Національної поліції України з метою дотримання законності, забезпечення прав і свобод людини, публічної безпеки й правопорядку.

Тобто, загальні суб'єкти – Президент України, Верховна Рада України та Кабінет Міністрів України формують ідейну концепцію функціонування

поліції та законодавчо формують особливості державної політики у сфері діяльності органів Національної поліції України.

Найбільш складною є система спеціальних суб'єктів забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України. До них належать наступні суб'єкти (з подальшим загальним аналізом компетенції відповідних суб'єктів забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України):

1. Міністерство внутрішніх справ України. Діяльність поліції спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України згідно із законом [131]. Міністерство внутрішніх справ України (МВС) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. МВС є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг. МВС відповідно до покладених на нього завдань: узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо його вдосконалення та в установленому порядку вносить їх на розгляд Кабінету Міністрів України; розробляє проекти законів та інших нормативно-правових актів з питань, що належать до його компетенції; організовує та здійснює відбір, підготовку і навчання кандидатів для направлення до складу національного контингенту та національного персоналу з числа поліцейських Національної поліції, а також забезпечує їх участь у складі національного контингенту та національного персоналу в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки; організовує систему психологічного забезпечення державних службовців МВС та ДМС, поліцейських та державних службовців Національної поліції; установлює порядок організації та строку професійного навчання працівників МВС, Національної поліції; здійснює добір кадрів в

апарат МВС, територіальні органи, заклади, установи і на підприємства, що належать до сфери управління МВС, організовує роботу з підготовки та професійного навчання працівників МВС, поліцейських; виконує інші повноваження [127].

Також до спеціальних суб'єктів забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України належать внутрішні контрольні підрозділи поліції, зокрема, систему поліції складають: 1) центральний орган управління поліції; 2) територіальні органи поліції. До складу апарату центрального органу управління поліції входять організаційно поєднані структурні підрозділи, що забезпечують діяльність керівника поліції, а також виконання покладених на поліцію завдань. У складі поліції функціонують: 1) кримінальна поліція; 2) патрульна поліція; 3) органи досудового розслідування; 4) поліція охорони; 5) спеціальна поліція; 6) поліція особливого призначення; 7) інші підрозділи, діяльність яких спрямована на виконання завдань поліції або на забезпечення її функціонування, рішення про створення яких приймається керівником поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ. У системі поліції можуть утворюватися науково-дослідні установи та установи забезпечення, заклади професійної (професійно-технічної) освіти зі специфічними умовами навчання [127].

Відповідно, Міністерство внутрішніх справ України є спеціальним суб'єктом забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, що здійснює формування, реалізацію, координацію та контроль державної політики у сфері охорони правопорядку, публічної безпеки і захисту прав і свобод людини, забезпечуючи правове, організаційне, нормативне, кадрове, науково-методичне та міжнародне забезпечення діяльності Національної поліції України. Внутрішні контрольні підрозділи поліції, як суб'єкти забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, є спеціалізованими організаційно-структурними підрозділами у складі поліції, наділені повноваженнями із здійснення внутрішнього адміністративного контролю, моніторингу, аналізу

та оцінки службової діяльності поліцейських у межах єдиної системи управління Національної поліції України.

2. Прокуратура. На прокуратуру покладаються такі функції як нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство. Прокурор здійснює нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, користуючись при цьому правами і виконуючи обов'язки, передбачені Законом України "Про оперативно-розшукову діяльність" та Кримінальним процесуальним кодексом України. Письмові вказівки прокурора органам, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство, надані в межах повноважень, є обов'язковими для цих органів і підлягають негайному виконанню. Видання прокурором розпоряджень поза межами його повноважень тягне за собою відповідальність, передбачену законом. Генеральний прокурор, керівники відповідних прокуратур, їх перші заступники та заступники відповідно до розподілу обов'язків координують діяльність правоохоронних органів відповідного рівня у сфері протидії злочинності. Основною формою координації є проведення координаційних нарад з керівниками правоохоронних органів, на яких заслуховується інформація щодо їхньої діяльності у сфері протидії злочинності. Рішення координаційної наради є обов'язковим до виконання всіма зазначеними в ньому правоохоронними органами. Порядок та інші форми координації затверджуються наказом Генерального прокурора [133].

Прокуратура є незалежним суб'єктом забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, що наділений спеціально визначеними конституційними та законодавчими повноваженнями здійснювати нагляд за додержанням законності органами Національної поліції при здійсненні ними оперативно-розшукової діяльності, дізнання та досудового розслідування, а також координувати взаємодію правоохоронних органів у сфері протидії злочинності з метою забезпечення єдності

правозастосовної практики, захисту прав і свобод людини та громадянина, утвердження принципу верховенства права в діяльності поліції.

3. Державне бюро розслідувань, що є державним правоохоронним органом, на який покладаються завдання щодо запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до його компетенції. Державне бюро розслідувань вирішує завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів, вчинених службовими особами та працівниками правоохоронних органів, крім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України [122]. Державне бюро розслідувань відповідно до покладених на нього завдань та у межах своєї компетенції: 1) бере участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері протидії злочинності, вносить відповідні пропозиції на розгляд Кабінету Міністрів України; 2) здійснює інформаційно-аналітичні заходи щодо встановлення системних причин та умов проявів організованої злочинності та інших видів злочинності, протидію яким віднесено до компетенції Державного бюро розслідувань, вживає заходів до їх усунення; 3) припиняє і розкриває кримінальні правопорушення, розслідування яких віднесено до компетенції Державного бюро розслідувань; 4) здійснює оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань, на підставах та в порядку, встановлених законом; 5) здійснює розшук осіб, які переховуються від слідства та суду за кримінальні правопорушення, розслідування яких віднесено до підслідності Державного бюро розслідувань; 6) використовує гласних і негласних штатних та позаштатних працівників на підставах та в порядку, встановлених законом, дотримуючись умов добровільності і конфіденційності цих відносин, матеріально і морально заохочує осіб, які надають допомогу в запобіганні, виявленні, припиненні і розслідуванні кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань; 7) розробляє і затверджує

методику розслідування окремих видів кримінальних правопорушень; 8) вживає заходів щодо відшкодування завданих державі збитків і шкоди, забезпечує можливості для конфіскації коштів та іншого майна, одержаного внаслідок вчинення кримінальних правопорушень, у порядку, визначеному законодавством; 8-1) вживає заходів щодо виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їх необґрунтованості у порядку та в межах компетенції, визначених законодавством; 9) здійснює інші повноваження, передбачені законом [122].

Державне бюро розслідувань як суб'єкт забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України уповноважений здійснювати оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування та інші процесуальні дії щодо виявлення, припинення, розкриття й розслідування кримінальних правопорушень, учинених працівниками Національної поліції України, з метою забезпечення додержання законності, недопущення зловживань службовим становищем та протидії внутрішній корупції в поліції.

4. Національне антикорупційне бюро України. Якщо звернутися до статусу Національного антикорупційного бюро України, воно є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних та інших кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. Завданням Національного бюро є протидія корупційним та іншим кримінальним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці, а також вжиття інших передбачених законом заходів щодо протидії корупції [129].

5. Національне агентство з питань запобігання корупції. Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» на працівників поліції (поліцейських та державних службовців) поширюється дія Закону України

"Про запобігання корупції" [1]. Основним суб'єктом формування та реалізації державної антикорупційної політики є Національне агентство з питань запобігання корупції. До повноважень Національного агентства належать: 1) проведення аналізу: стану запобігання та протидії корупції в Україні, діяльності державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування у сфері запобігання та протидії корупції; статистичних даних, результатів досліджень та іншої інформації стосовно ситуації щодо корупції; 2) розроблення проектів Антикорупційної стратегії та державної антикорупційної програми з виконання Антикорупційної стратегії; 3) підготовка та подання в установленому законом порядку до Кабінету Міністрів України проекту національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики; 4) формування та реалізація антикорупційної політики, розроблення проектів нормативно-правових актів з цих питань; 5) організація проведення досліджень з питань вивчення ситуації щодо корупції; 6-1) здійснення моніторингу та контролю за виконанням актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб; 7-1) здійснення контролю та перевірки декларацій суб'єктів декларування, зберігання та оприлюднення таких декларацій, проведення моніторингу способу життя суб'єктів декларування; 9) забезпечення ведення Єдиного порталу повідомлень викривачів, Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення; 11) координація в межах компетенції, методичне забезпечення та здійснення аналізу ефективності діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції; 12) погодження антикорупційних програм державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, розробка типової антикорупційної

програми юридичної особи; 13) отримання та розгляд повідомлень, здійснення співпраці з викривачами; 15) надання рекомендаційних роз'яснень, методичної та консультаційної допомоги з питань застосування актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів; 20) інші повноваження, визначені законом [124].

Взагалі, антикорупційні органи є важливими суб'єктами забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, що здійснюють превентивні, контрольні, аналітичні, наглядові та правоохоронні функції, спрямовані на запобігання, виявлення, припинення та розслідування корупційних проявів у діяльності поліцейських та державних службовців поліції, формування антикорупційної політики, забезпечення дотримання стандартів етичної поведінки, фінансової прозорості та запровадження механізмів правової відповідальності за вчинення корупційних правопорушень.

6. Інші органи державної влади (Державна аудиторська служба України, Рахункова палата України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини тощо).

Відносно інтегрованих суб'єктів, то за своїм становищем вони не здійснюють напряду забезпечення законності у діяльності поліції, однак, можуть впливати на законність у діяльності, через певний адміністративний інструментарій. Одним із інтегрованих суб'єктів забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України є громадськість. Згідно Закону України «Про Національну поліцію» існують наступні форми впливу громадськості на забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України:

– звіт про поліцейську діяльність (з метою інформування громадськості про діяльність поліції керівник поліції та керівники територіальних органів поліції раз на рік готують та опубліковують на офіційних веб-порталах органів поліції звіт про діяльність поліції. Керівники територіальних органів поліції зобов'язані регулярно оприлюднювати статистичні та аналітичні дані

про вжиті заходи щодо виявлення, запобігання та припинення порушень публічного порядку на офіційних веб-порталах органів, які вони очолюють) [131];

– резолюція недовіри керівникам органів поліції (Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Київська та Севастопольська міські ради, обласні, районні та міські ради мають право за результатами оцінки діяльності органу поліції на території відповідно Автономної Республіки Крим, міст Києва та Севастополя, відповідної області, району або міста своїм рішенням прийняти резолюцію недовіри керівнику відповідного органу (підрозділу) поліції, що є підставою для звільнення його із займаної посади) [131];

– спільні проекти з громадськістю (поліція взаємодіє з громадськістю шляхом підготовки та виконання спільних проектів, програм та заходів для задоволення потреб населення та покращення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань. Співпраця між поліцією та громадськістю спрямована на виявлення та усунення проблем, пов'язаних із здійсненням поліцейської діяльності, і сприяння застосуванню сучасних методів для підвищення результативності та ефективності здійснення такої діяльності [131];

– скарги на дії чи бездіяльність поліцейських (контроль за діяльністю поліції може здійснюватися у формі залучення представників громадськості до спільного розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських та до перевірки інформації про належне виконання покладених на них обов'язків відповідно до законів та інших нормативно-правових актів України) [131].

Також до інтегрованих органів можна віднести інші органи державної влади (наприклад, Міністерство юстиції України, Міністерство фінансів України, Національне агентство України з питань державної служби, Служба безпеки України, органи муніципальної безпеки тощо), суди, органи місцевого самоврядування, міжнародні правоохоронні органи (Інтерпол, Європол тощо), міжнародні організації (ОБСЄ, ООН, Рада Європи тощо).

Загалом, суб'єкти забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України – це багаторівнева сукупність уповноважених органів державної влади та внутрішніх контрольних підрозділів поліції, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань, міжнародних структур, які, в межах наданих законом повноважень та із застосуванням відповідних інструментів адміністративно-правового механізму, здійснюють прямий або опосередкований вплив на додержання принципів законності, правопорядку, дотримання прав і свобод людини у процесі виконання завдань та функцій Національної поліції України, гарантуючи законність та ефективність діяльності поліції та якість поліцейських послуг.

Умовно існують три функціональних категорії суб'єктів забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України:

– загальні, які формують ідейну концепцію функціонування поліції та законодавчо формують особливості державної політики у сфері діяльності органів Національної поліції України (Президент України, Верховна Рада України та Кабінет Міністрів України);

– спеціальні, що безпосередньо забезпечують принцип законності у в діяльності органів Національної поліції України (Міністерство внутрішніх справ України, прокуратура, Державне бюро розслідувань, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції, інші органи державної влади та внутрішні контрольні підрозділи поліції);

– інтегровані, які опосередковано впливають на законність у діяльності органів Національної поліції України через певний адміністративний інструментарій (громадськість, інші органи державної влади, органи місцевого самоврядування, міжнародні правоохоронні органи, міжнародні організації).

Зміст діяльності суб'єктів забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України полягає в системній, багаторівневій та багатофункціональній сукупності правових, організаційних, контрольно-

наглядних, координаційних, інформаційно-аналітичних, фінансово-економічних, науково-освітніх, кадрових та суспільно-моніторингових заходів, що спрямовані на гарантування додержання, реалізацію та охорону принципів законності, правопорядку, конституційних прав і свобод людини у процесі функціонування Національної поліції.

Діяльність суб'єктів забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України включає нормотворчість, юрисдикційну діяльність, організаційне керівництво, стратегічне планування, правову експертизу, контроль, нагляд, правовий захист, фінансовий аудит, професійно-кадрову діяльність, антикорупційну діяльність, участь громадянського суспільства, інформаційно-методологічне забезпечення тощо.

2.3. Форми та методи забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України

Процес забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України характеризується двома основними напрямками: перший стосується забезпечення законності при виконанні основних завдань, які стоять перед органами поліції та закріплені на законодавчому рівні (забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидія злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги); другий стосується недопущення протиправної поведінки з боку самих працівників поліції.

Перший напрямок може забезпечуватися або адміністративно-правовими засобами (формами та методами) або кримінальними. Предметом нашого дослідження виступають саме адміністративно-правові засоби, тому приділимо увагу саме їм. У доктрині адміністративного права засобами забезпечення законності прийнято вважати сукупність завдань, функцій, повноважень, форм, методів і порядку діяльності державних органів, їх посадових осіб. До основних груп засобів забезпечення законності у державному управлінні належать 1) різні види контрольної діяльності з боку державних органів, органів місцевого самоврядування, громадських організацій; 2) різні способи реагування державних органів, насамперед органів виконавчої влади, на звернення громадян із метою правової охорони і захисту їхніх прав і свобод; 3) здійснення спеціалізованого судового захисту порушених прав і свобод громадян у порядку адміністративного судочинства; 4) притягнення до різних видів юридичної відповідальності посадових осіб державних органів за протиправні дії у сфері державного управління, а також застосування заходів адміністративної відповідальності до громадян [1, с.350; 83, с. 80]. Теоретики адміністративного права вважають, що форми діяльності публічної адміністрації – це зовнішнє вираження однорідних за своїм характером і правовою природою груп адміністративних дій суб'єктів публічної адміністрації, здійснене в рамках режиму законності та компетенції для досягнення адміністративно-правової мети – публічного забезпечення прав і свобод людини і громадянина, нормального функціонування громадянського суспільства та держави. За характером і правовою природою форми діяльності суб'єктів публічної адміністрації поділяються на: 1) видання адміністративних актів: - видання підзаконних нормативно-правових актів; - видання індивідуальних адміністративних актів; 2) укладення адміністративних договорів; 3) учинення інших юридично значущих адміністративних дій; 4) здійснення матеріально-технічних операцій. Основними методами є заохочення, переконання і примус. Сутність заохочення полягає в тому, що воно

стимулює учасників адміністративно-правових відносин на належну поведінку: заохочення призначено для стимулювання активної діяльності суб'єктів адміністративного права, формування правомірної поведінки, зміцнення засад справедливості та дисципліни в адміністративно-правовому регулюванні. Переконавання – метод адміністративного права, який полягає в попередженні правопорушень шляхом впливу на свідомість і поведінку людей, у результаті чого ті свідомо дотримуються правових норм. Найпоширеніші форми його використання публічною адміністрацією: 1) здійснення систематичної роз'яснювальної роботи щодо норм адміністративно-правових актів (агітаційно-пропагандистська робота); 2) критика антигромадських вчинків; 3) інформування населення про стан забезпечення правопорядку; 4) заохочення громадян, які беруть участь в охороні правопорядку. Як один з основних методів адміністративної діяльності, переконання не завжди є достатньо ефективним заходом. Тому держава, охороняючи права, свободи та законні інтереси фізичних і юридичних осіб, уповноважує публічну адміністрацію застосовувати примус до тих із них, які не піддаються впливу переконання [31, с. 140-144].

А. Румянцева-Козовник вважає, що формам діяльності органів внутрішніх справ притаманна універсальність, оскільки діяльність ОВС щодо реалізації їх завдань та функцій здійснюється в рамках тих форм, які визначено для них законом. Прийнято розподіляти форми адміністративної діяльності на безпосередньо організаційні, тобто ті, що не спричиняють правових наслідків; і суто правові, які спричиняють юридичні наслідки. Організаційна та правова форми тісно пов'язані і взаємодіють одна з одною та проявляються як у діяльності ОВС щодо захисту прав та свобод людини та громадянина. Організаційна форма має своєю метою сприяння створенню ефективних умов, за яких співробітники поліції реалізують свої повноваження. Це досягається створенням умов функціонування системи органів внутрішніх справ як внутрішньо-організаційно, так і зовнішньо-організаційно. Означене забезпечується як фінансовим і технічним

забезпеченням підрозділів, організацією спеціальної підготовки при проведенні операцій та реалізації тактичних заходів, так і вирішенням проблем створення умов для реалізації [137, с. 122].

Музичук Е. виділяє адміністративні методи запобігання та протидії корупційним проявам у публічній службі: за характером впливу методи поділяє на превентивні заходи, що спрямовані на запобігання виникненню корупції шляхом створення ефективних систем контролю, законів, етичних кодексів та навчальних програм, забезпечення професійної підготовки та навчання службовців з питань етики та протидії корупції, посилення прозорості та відкритості, зокрема, публікація декларацій про майно та доходи службовців, встановлення ефективних механізмів звітності та контролю за діяльністю публічних службовців тощо, а також репресивні заходи, які зосереджуються на засудженні та покаранні корупціонерів через правоохоронні органи та судову систему, збільшення відповідальності та жорсткості покарань за корупційні дії, розвиток механізмів звільнення з посад службовців, які були визнані у встановленому законом порядку винними у корупційних діях, забезпечення захисту осіб, які повідомляють про випадки корупції тощо; за критерієм охоплення методи протидії корупції, поділяє на ті, що діють на індивідуальному рівні, тобто заходи, спрямовані на окремих посадовців та службовців, а також на ті, що стосуються всієї системи публічної служби та спрямовані на усунення структурних причин корупції; за часовими рамками методи протидії корупції класифікує як короткострокові заходи, наприклад, запровадження спеціальної операції або антикорупційної кампанії, та довгострокові заходи, що включають комплексні стратегії на декілька років або десятиліть; за спрямованістю можемо поділяє на методи на внутрішні, які спрямовані на органи державної влади та органи місцевого самоврядування, а також зовнішні, що орієнтовані на співпрацю з громадським сектором, неурядовими організаціями та міжнародними партнерами [98].

Якщо засоби забезпечення законності у державному управлінні використати щодо діяльності органів Національної поліції, то отримаємо наступні засоби забезпечення законності: 1) в процесі здійснення контролюючих функцій та функцій нагляду за законністю дій учасників суспільних відносин, поліцейські дотримуються правових процедур, використовують правові методи та способи; 2) поліцейські в процесі несення служби, застосовуючи норми права щодо конкретних життєвих обставин, спираються на принципи та вимоги законності забезпечують охорону прав і свобод людини; 3) під час виконання обов'язків та реалізації своїх прав поліцейські, при притягненні до різних видів юридичної відповідальності, а також при застосуванні заходів адміністративної відповідальності, не виходять за межі своєї компетенції, діють лише у рамках права [63].

Якщо детальніше поділити засоби забезпечення законності у державному управлінні використати щодо діяльності органів Національної поліції на форми та методи, слід визначити:

1) до правових форм забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України належать:

– видання адміністративних актів суб'єктами забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України;

– укладення адміністративних договорів;

– виконання юридично значущих процедурних дій (службове атестування поліцейських, прийняття присяги поліцейськими тощо);

– інформаційно-технічні форми (ведення інформаційних систем правоохоронних органів, системи аудіо- та відеофіксації поліцейських дій, публічна звітність, електронні документообіги внутрішньої службової звітності тощо);

2) до організаційних форм забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України належать: планування оперативної роботи; організація чергувань і патрулювань; проведення інструктажів та службових нарад; здійснення професійної підготовки персоналу; матеріально-технічне

забезпечення службової діяльності; організація міжвідомчої та внутрішньої взаємодії тощо;

3) методи забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України відображають сукупність способів, засобів та прийомів впливу, що відображають характер взаємодії поліції з суб'єктами забезпечення законності та суспільством загалом, включають:

- переконання (профілактична робота; роз'яснення норм права поліцейським; етичне та антикорупційне навчання; розробка та впровадження кодексів професійної етики тощо);

- заохочення (моральне та матеріальне стимулювання правомірної поведінки поліцейських);

- адміністративний примус (застосування юридичної відповідальності);

- контроль-наглядові методи.

Щодо недопущення порушень законності самими працівниками поліції при виконанні покладених на них обов'язків, то одні науковці вказують, що основними адміністративними засобами забезпечення законності є: внутрішній контроль; нагляд прокуратури; судовий контроль; громадський контроль; звернення громадян [4; 5]. Інші вважають, що нагляд входить в поняття контролю і є його різновидністю [33].

Необхідно відмітити, що під час реформування системи МВС та органів Національної поліції України, до основних засобів забезпечення законності в їх діяльності стали відноситися: контроль і оскарження неправомірних дій працівників поліції.

Контроль в адміністративній діяльності Національної поліції – це спосіб забезпечення дисципліни і законності, який є системою спостереження, вивчення, перевірки і оцінки оперативно-службової діяльності Національної поліції. Основними завданнями контролю є: забезпечення точного і неухильного виконання положень нормативно-правових актів, регламентуючих діяльність Національної поліції; забезпечення своєчасності і повноти виконання завдань, що покладаються на

окремі підрозділи чи посадових осіб; попередження і усунення порушень дисципліни, недоліків в роботі; підвищення загального рівня організаторської і оперативно-службової діяльності; сприяння раціональному розподілу робочого навантаження [4].

С. Братель виокремлює наступну класифікацію контролю: а) залежно від призначення контролю виділяється загальний (всесторонньо охоплює діяльність суб'єкта, що контролюється) і спеціалізований (контроль окремого напрямку роботи); б) залежно від мети та часу здійснення контролю розрізняють попередній (спрямований на прогнозування та запобігання проблем), поточний (призначений для підтримки установленої схеми взаємодії суб'єктів) та підсумковий контроль (який застосовується для покращення роботи всієї системи); в) залежно від частоти проведення та передбачуваності контроль може бути систематичним, тобто таким, що здійснюється періодично, та одиничним (позаплановим), який здійснюється в разі необхідності; г) за предметною ознакою виділяються такі види контролю: фінансовий, експортний, антидемпінговий тощо; д) за формами здійснення розрізняють такі види контролю, як: аналіз, аудит, моніторинг, нагляд, облік, оцінка, ревізія, спостереження, перевірка; е) залежно від суб'єкта виділяється державний (здійснюється органами державного управління) та недержавний (здійснюється недержавними структурами) контролю; и) за сферою діяльності, яка підлягає контролю, розрізняють внутрішньовідомчий (контроль у межах одного відомства), міжвідомчий (застосовується стосовно об'єктів, які організаційно підпорядковані органам виконавчої влади) та позавідомчий (застосовується стосовно об'єктів, які організаційно не підпорядковані органам виконавчої влади) контроль [24].

Отже, законність, передбачає дотримання приписів чинного законодавства учасниками суспільних відносин, що виникають і реалізуються у будь-якої сфері діяльності, є практичним втіленням ідеї верховенства права, демократії та людино центризму, що забезпечується

такими адміністративно-правовими засобами, як контроль і оскарження дій та рішень працівників поліції.

Підчас проведення реформи системи МВС та органів Національної поліції України, стали приділяти увагу контролю та інститут оскарження неправомірних дій працівників поліції як основним адміністративно-правовим засобам забезпечення законності у діяльності органів Національної поліції. У Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року зазначається, що створення безпечного середовища розвитку вільного суспільства, забезпечення високої ефективності діяльності органів системи МВС, зміцнення суспільної довіри до неї з урахуванням визначальної ролі громадянина у розбудові України як безпечної європейської держави, повинні використовувати демократичні та євроінтеграційні підходи, одним із яких є – демократичний цивільний контроль. Зазначений контроль передбачає: становлення МВС як суб'єкта системи демократичного цивільного контролю над органами системи МВС; удосконалення форм та способів демократичного цивільного контролю над органами системи МВС; відкритість і прозорість процесів підготовки і прийняття рішень в органах системи МВС [145].

Окрему роль відіграє і внутрішній контроль. Наприклад, Інструкція з організації контролю за виконанням документів у Національній поліції України визначає порядок здійснення у Національній поліції України організації контролю за виконанням на належному рівні документів, що розробляються на виконання завдань, визначених у законах України, актах Президента України, постановах Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актах Кабінету Міністрів України, дорученнях Прем'єр-міністра України, актах Верховної Ради Автономної Республіки Крим та Ради міністрів Автономної Республіки Крим, центральних і місцевих органів виконавчої влади, кореспонденції Верховної Ради України, Адміністрації Президента України, Кабінету Міністрів України, документів Міністерства внутрішніх справ України та

Національної поліції України. У кожному підрозділі апарату центрального органу управління Національної поліції складається і періодично поновлюється перелік контрольних документів, що належать до їх компетенції та виконання яких розраховано на тривалий строк. Відповідний перелік також складається і поновлюється у територіальних (у тому числі міжрегіональних) органах поліції та їх підрозділах (у тому числі відокремлених) [125].

Також існує демократичний цивільний контроль як спосіб забезпечення дисципліни і законності, який передбачає відкритість і прозорість органів Національної поліції України та є дієвим способом у їх наближенні до європейських стандартів. Систему та суб'єктів демократичного цивільного контролю над правоохоронними органами держави визначає Закон України «Про національну безпеку» [130]. Так, у систему входять різні види контролю, а саме контроль що здійснюється: Президентом України; Верховною Радою України; Радою національної безпеки і оборони України; Кабінетом Міністрів України, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування; судового контролю; громадського контролю.

Отже, суб'єктами демократичного цивільного контролю за діяльністю органів Національної поліції України є: Президент України; Верховна Рада України; Рада національної безпеки і оборони України; Кабінет Міністрів України; органи виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; суди; громадські інституції.

Коротко слід розібрати кожен вид демократичного цивільного контролю. Президент України, на підставі Конституції здійснює контроль безпосередньо або через Раду Національної безпеки і оборони України, яку він очолює. Для реалізації вказаного контролю, Президент України може створювати консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби. Прикладом використання консультативно-дорадчого органу Президентом України, що домотає йому здійснювати контроль у правоохоронній

діяльності та контролювати процес реформування органів Національної поліції України, є діяльність Національної ради реформ.

Метою діяльності Національної ради реформ є забезпечення впровадження єдиної, узгодженої державної політики реформ в Україні, налагодження ефективного механізму взаємодії державних органів та інститутів громадянського суспільства в процесі здійснення реформ із залученням до співпраці з цих питань міжнародної спільноти, впровадження системного підходу до стратегічного планування, узгодження позицій та моніторингу реалізації реформ щодо забезпечення сталого розвитку України як передумови зростання добробуту її населення, досягнення європейських стандартів забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина [113].

Що стосується діяльності Ради національної безпеки і оборони України, то вона здійснює контроль за сектором безпеки і оборони на підставі статті 107 Конституції України у порядку і в межах компетенції, визначених Законом України «Про Раду національної безпеки і оборони України». Контроль за виконанням рішень Ради національної безпеки і оборони України здійснює Секретар Ради національної безпеки і оборони України [130].

Верховна Рада України здійснює парламентський контроль у рамках визначених Конституцією та іншими законами України. До складу Верховної Ради України входять постійно діючі комітети. Так Комітет з питань правоохоронної діяльності опікується різними питаннями, і хоча прямо в нормативно-правових актах, що забезпечують діяльність зазначеного Комітету не вказуються проблеми забезпечення законності, однак у своїх регулярних звітах він подає інформацію про стан забезпечення законності і правопорядку в Україні. Крім зазначеного Комітету, при Верховній Раді України діє офіс Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (далі Уповноважений), який здійснює парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захист

прав кожного на території України і в межах її юрисдикції на постійній основі. Метою парламентського контролю, який здійснює Уповноважений, є:

- 1) захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України;
- 2) додержання та повага до прав і свобод людини і громадянина суб'єктами, зазначеними у статті 2 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»;
- 3) запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або сприяння їх поновленню;
- 4) сприяння приведенню законодавства України про права і свободи людини і громадянина у відповідність з Конституцією України, міжнародними стандартами у цій галузі;
- 5) поліпшення і подальший розвиток міжнародного співробітництва в галузі захисту прав і свобод людини і громадянина;
- 6) запобігання будь-яким формам дискримінації щодо реалізації людиною своїх прав і свобод;
- 7) сприяння правовій інформованості населення та захист конфіденційної інформації про особу [134].

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, з метою дотримання законності має право: безперешкодно відвідувати органи та підрозділи внутрішніх справ, бути присутнім на їх засіданнях; на ознайомлення з документами, у тому числі і секретними, та отримання їх копій в органах і підрозділах внутрішніх справ; відвідувати у будь-який час місця утримання затриманих, опитувати осіб, які там перебувають, та отримувати інформацію щодо умов їх утримання; направляти до правоохоронних органів акти реагування Уповноваженого у разі виявлення порушень прав і свобод людини і громадянина для вжиття заходів; перевіряти стан додержання встановлених прав і свобод людини і громадянина відповідними державними органами, у тому числі тими, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність [134; 5].

Кабінет Міністрів України забезпечує демократичний цивільний контроль за діяльністю Національної поліції України в межах своїх повноважень, визначених Конституцією України та іншими нормативно-

правовими актами. Закон України «Про національну безпеку України» (ч. 1. ст. 7) визначає, що Кабінет Міністрів України відповідно до статей 113, 116, 117 Конституції і законів України здійснює контроль за дотриманням законодавства та реалізацією державної політики у сферах національної безпеки і оборони, звітує з цих питань перед Президентом України і Верховною Радою України [130].

Органи виконавчої влади забезпечують на території здійснення демократичного цивільного контролю за виконанням підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності, службовими (посадовими) особами і громадянами законів України, інших нормативно-правових актів з питань національної безпеки і оборони, інформують із цих питань громадськість у порядку, визначеному цим та іншими законами України [130].

На місцевому рівні, при радах різного рівня, створюються і діють Комісії з питань дотримання законності, правопорядку.

Наприклад, в м. Олександрія, Кіровоградської області також діє Постійна комісія міської ради з питань законності, депутатської діяльності, етики, правопорядку, регламенту, гласності, місцевого самоврядування та запобігання корупції, яка була утворена рішенням міської ради від 25 грудня 2015 року № 5 на другій сесії VII скликання. У своїй діяльності постійна комісія керується Конституцією і законами України, Регламентом міської ради, Положенням про постійну комісію міської ради та здійснює роботу на принципах законності, захисту прав і законних інтересів громадян, соціальної справедливості, колегіальності, відкритості, а також поєднанні місцевих і державних інтересів. У звіті про роботу комісії у 2018 році, визначається, що протягом звітного періоду комісія здійснювала контроль щодо забезпечення законності органами поліції при реалізації ними затверджених програм «Безпечне місто» на 2017-2020 роки та міської програми забезпечення діяльності комунального підприємства «Муніципальна поліція Олександрійської міської ради» на 2017-2020 роки .

Заслуховувала інформацію керівників органів Національної поліції про стан законності, боротьби зі злочинністю, на території міста Олександрія [61].

Те, що питання дотримання законності при здійсненні Національною поліцією України найбільше опікуються органи місцевого самоврядування та громадські інституції, можна підтвердити проаналізувавши Положення про постійно діючі комісії різних місцевих рад та повноваження якими ці комісії наділяються. Якщо їх групувати то можна виділити наступні:

- готує висновки та рекомендації з питань дотримання законності, боротьби зі злочинністю, запобігання корупції, сприяння депутатській діяльності, етики та регламенту;

- контролює виконання програми та рішень ради, а також заходів передбачених іншими програмами та рішеннями ради, з питань дотримання законності, боротьби зі злочинністю, запобігання корупції, сприяння депутатській діяльності, етики та регламенту;

- з метою здійснення депутатського контролю, систематично, але не рідше одного разу на рік вивчає та подає за результатами звіт, який включає висновки та рекомендації, щодо покращення функціонування з підзвітних і підконтрольних раді органів, підприємств, установ та організацій з питань дотримання законності, боротьби зі злочинністю, запобігання корупції, сприяння депутатській діяльності, етики та регламенту;

- з питань дотримання законності, боротьби зі злочинністю, запобігання корупції, сприяння депутатській діяльності, перевіряє роботу підприємств, установ та організацій розташованих на території ради, подає за результатами перевірки пропозиції на розгляд керівників підприємств, установ і організацій, а в необхідних випадках вносить свої пропозиції на розгляд ради;

- попередньо заслуховує інформацію прокурорів а керівників органів Національної поліції про стан законності, боротьби зі злочинністю,

- залучає представників правоохоронних органів до спільних напрацювань в охороні громадського порядку, захисті прав громадян;

- ініціює, проводить або долучається до перевірок забезпечення вимог законодавства щодо розгляду звернень громадян в установах та організаціях всіх форм власності;
- вивчає діяльність правоохоронних органів на території громади, їх посадових осіб та може вносити пропозиції на розгляд ради щодо їх діяльності;
- розглядає звернення і скарги громадян міста з питань законності, правопорядку та запобігання корупції [61; 115].

Отже, основними формами реалізації контролю місцевими органами влади за дотриманням законності при здійсненні своїх повноважень працівниками поліції, можна назвати наступні: створення спеціальних комісій при радах різного рівня, офіційне звітування керівників органів поліції щодо дотримання стану законності; співпраця різних структур та органів у процесі забезпечення режиму законності та правопорядку.

Важливим етапом розвитку адміністративного права України, який суттєво вплинув на прояви судового контролю, стало прийняття у 2005 році Кодексу адміністративного судочинства України. Завдяки нормам зазначеного документа в нашій країні стали вирішуваними справи «людина проти держави», коли окремо взятий громадянин може реально відстоювати свої права, свободи та законні інтереси у відносинах з органами держави. Розвиток адміністративної юстиції (яку можна вважати одним із проявів судового контролю), безумовно, сприятиме вдосконаленню державотворення і правотворення в Україні [5].

Громадський контроль в адміністративній діяльності Національної поліції України – це діяльність політичних партій, громадських та профспілкових організацій, засобів масової інформації, а також окремих громадян та їх об'єднань, спрямована на виявлення й усунення недоліків в адміністративній діяльності Національної поліції (без права безпосереднього втручання до неї) [5].

У Законі України «Про Національну поліцію» громадському контролю присвячений цілий розділ VII, який має аналогічну назву «Громадський контроль» [131]. Відповідно норм закону, керівники поліції та керівники територіальних органів повинні звітувати перед громадськістю про діяльність підпорядкованим ним підрозділів. В звіті обов'язково аналізується поточний стан дотримання законності та правопорядку. Крім того, для вирішення питань щодо порушення працівниками поліції режиму законності, залучають громадськість. Представники якої приймають участь у розгляді скарг на дії чи бездіяльність працівників поліції. Зазначеним законом був введений інститут недовіри, який може бути застосований до керівників органів поліції за результатами їхньої діяльності, що також може слугувати підставою для звільнення з займаної посади.

Таким чином, проведений нами аналіз суб'єктів та видів демократичного цивільного контролю за діяльністю органів Національної поліції України дає змогу констатувати, що:

- демократичний цивільний контроль – це спосіб забезпечення дисципліни і законності, який передбачає відкритість і прозорість органів Національної поліції України та є дієвим способом у їх наближенні до європейських стандартів;

- у систему демократичного цивільного контролю входять різні види контролю, а саме контроль що здійснюється: Президентом України; Верховною Радою України; Радою національної безпеки і оборони України; Кабінетом Міністрів України, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування; судового контролю; громадського контролю;

- суб'єктами демократичного цивільного контролю за діяльністю органів Національної поліції України є: Президент України; Верховна Рада України; Рада національної безпеки і оборони України; Кабінет Міністрів України; органи виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; суди; громадські інституції;

- найбільш дієвим є контроль з боку органів місцевого самоврядування та громадських інституцій, адже ці суб'єкти найбільше співпрацюють із органами Національної поліції та мають відповідні законні важелі для впливу на їх діяльність.

Загалом, вищевикладене дозволяє зробити наступні висновки стосовно форм та методів забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України:

– процес забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України характеризується двома основними напрямками: перший стосується забезпечення законності при виконанні основних завдань, які стоять перед органами поліції та закріплені на законодавчому рівні (забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидія злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги); другий стосується недопущення протиправної поведінки з боку самих працівників поліції.

– існують такі засоби забезпечення законності у державному управлінні використати щодо діяльності органів: 1) в процесі здійснення контролюючих функцій та функцій нагляду за законністю дій учасників суспільних відносин, поліцейські дотримуються правових процедур, використовують правові методи та способи; 2) поліцейські в процесі несення служби, застосовуючи норми права щодо конкретних життєвих обставин, спираються на принципи та вимоги законності забезпечують охорону прав і свобод людини; 3) під час виконання обов'язків та реалізації своїх прав поліцейські, при притягненні до різних видів юридичної відповідальності, а також при застосуванні заходів адміністративної відповідальності, не виходять за межі своєї компетенції, діють лише у рамках права.

– до правових форм забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України належать: – видання адміністративних актів

суб'єктами забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України; – укладення адміністративних договорів; – виконання юридично значущих процедурних дій (службове атестування поліцейських, прийняття присяги поліцейськими тощо); – інформаційно-технічні форми (ведення інформаційних систем правоохоронних органів, системи аудіо- та відеофіксації поліцейських дій, публічна звітність, електронні документообіги внутрішньої службової звітності тощо);

– до організаційних форм забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України належать: планування оперативної роботи; організація чергувань і патрулювань; проведення інструктажів та службових нарад; здійснення професійної підготовки персоналу; матеріально-технічне забезпечення службової діяльності; організація міжвідомчої та внутрішньої взаємодії тощо;

– методи забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України відображають сукупність способів, засобів та прийомів впливу, що відображають характер взаємодії поліції з суб'єктами забезпечення законності та суспільством загалом, включають: – переконання (профілактична робота; роз'яснення норм права поліцейським; етичне та антикорупційне навчання; розробка та впровадження кодексів професійної етики тощо); – заохочення (моральне та матеріальне стимулювання правомірної поведінки поліцейських); – адміністративний примус (застосування юридичної відповідальності); – контроль-наглядні методи.

– нині до основних засобів забезпечення законності в їх діяльності стали відноситися контроль і оскарження неправомірних дій працівників поліції. Законність, передбачає дотримання приписів чинного законодавства учасниками суспільних відносин, що виникають і реалізуються у будь-якій сфері діяльності, є практичним втіленням ідеї верховенства права, демократії та людино центризму, що забезпечується такими адміністративно-правовими засобами, як контроль і оскарження дій та рішень працівників поліції;

– існують такі види контролю як способу забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України: – внутрішньо-організаційний; – демократичний цивільний контроль; – міжнародний зовнішній контроль (контроль міжнародних правоохоронних органів та міжнародних організацій);

– демократичний цивільний контроль є способом забезпечення дисципліни і законності, який передбачає відкритість і прозорість органів Національної поліції України та є дієвим способом у їх наближенні до європейських стандартів. Суб'єктами демократичного цивільного контролю за діяльністю органів Національної поліції України є: Президент України; Верховна Рада України; Рада національної безпеки і оборони України; Кабінет Міністрів України; органи виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; суди; громадські інституції. Основними формами реалізації контролю місцевими органами влади за дотриманням законності при здійсненні своїх повноважень працівниками поліції, можна назвати наступні: створення спеціальних комісій при радах різного рівня, офіційне звітування керівників органів поліції щодо дотримання стану законності; співпраця різних структур та органів у процесі забезпечення режиму законності та правопорядку.

Висновки до розділу 2

1. Визначено, що ознаками адміністративно-правового механізму забезпечення законності в діяльності органів національної поліції України є: 1) цільова спрямованість на охорону правопорядку, прав і свобод людини (механізм орієнтований на забезпечення дотримання норм права у діяльності органів поліції шляхом їх обов'язкового виконання, запобігання порушенням та поновлення порушених прав та свобод); 2) комплексність правових

інструментів (механізм є системою взаємопов'язаних адміністративно-правових норм, форм, методів, процедур, які сукупно забезпечують належну реалізацію поліцейських повноважень); 3) системність (має процесуально-етапний характер реалізації та є частиною системи загально-державного управління); 4) управлінсько-регулятивна природа; 5) профілактично-превентивний характер; 6) включає контрольну та наглядову складову; 7) обов'язковим елементом є юридична відповідальність як засіб забезпечення законності до поліцейських посадових осіб у разі порушення ними законності при виконанні повноважень (дисциплінарна, адміністративна, кримінальна, цивільно-правова); 8) гарантування доброчесності та професійної етики (дотримання поліцейськими високих стандартів службової поведінки, антикорупційних вимог і професійної етики є частиною механізму).

2. Основними цілями адміністративно-правового механізму забезпечення законності в діяльності органів національної поліції України є: забезпечення дотримання законності у діяльності поліції; захист прав, свобод та законних інтересів людини; попередження, виявлення та припинення порушень законності; відновлення порушених прав; притягнення до юридичної відповідальності за правопорушення у сфері діяльності поліції.

3. Адміністративно-правові відносини у сфері забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України – це врегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини, що виникають, змінюються та припиняються у процесі реалізації Національною поліцією України своїх функцій із дотримання правопорядку, попередження правопорушень, захисту прав і свобод людини, забезпечення службової дисципліни, ефективного кадрового управління, протидії корупції та взаємодії з громадськістю.

4. Адміністративні правовідносини у складі адміністративно-правового механізму забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України виступають основною формою правової

взаємодії між суб'єктами владних управлінських повноважень та носіями прав і свобод, у межах яких здійснюється реалізація норм адміністративного права, забезпечується дотримання службової дисципліни, попередження порушень законності, гарантується захист прав особи, реалізуються антикорупційні заходи та забезпечується ефективність поліцейського управління в цілому. Адміністративні правовідносини щодо забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України можуть бути владно-організаційні, внутрішньо- та зовнішньо-організаційні, управлінсько-контрольні, антикорупційні, службово-трудова, наглядові та комунікативні.

5. Зміст діяльності суб'єктів забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України полягає в системній, багаторівневій та багатофункціональній сукупності правових, організаційних, контрольно-наглядових, координаційних, інформаційно-аналітичних, фінансово-економічних, науково-освітніх, кадрових та суспільно-моніторингових заходів, що спрямовані на гарантування додержання, реалізацію та охорону принципів законності, правопорядку, конституційних прав і свобод людини у процесі функціонування Національної поліції.

6. Діяльність суб'єктів забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України включає нормотворчість, юрисдикційну діяльність, організаційне керівництво, стратегічне планування, правову експертизу, контроль, нагляд, правовий захист, фінансовий аудит, професійно-кадрову діяльність, антикорупційну діяльність, участь громадянського суспільства

7. Верховна Рада України є загальним суб'єктом забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, що як єдиний орган законодавчої влади приймає нормативно-правові акти, здійснює парламентський контроль, бюджетне регулювання, визначає загальні організаційно-правові засади функціонування Національної поліції України для забезпечення відповідності діяльності поліції конституційним принципам верховенства права, законності та захисту прав і свобод людини.

8. Президент України, як загальний суб'єкт забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, є гарантом, який у межах конституційних повноважень здійснює стратегічне керівництво, нормативно-правове регулювання, координацію діяльності, кадрову політику та контроль за Національною поліцією України як частини сектору безпеки держави.

9. Кабінет Міністрів України, як загальний суб'єкт забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, у межах конституційних повноважень здійснює нормативно-правове регулювання, організаційне керівництво, координацію та контроль за реалізацією правових норм у діяльності Національної поліції України з метою дотримання законності, забезпечення прав і свобод людини, публічної безпеки й правопорядку.

10. Міністерство внутрішніх справ України є спеціальним суб'єктом забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, що здійснює формування, реалізацію, координацію та контроль державної політики у сфері охорони правопорядку, публічної безпеки і захисту прав і свобод людини, забезпечуючи правове, організаційне, нормативне, кадрове, науково-методичне та міжнародне забезпечення діяльності Національної поліції України. Внутрішні контрольні підрозділи поліції, як суб'єкти забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, є спеціалізованими організаційно-структурними підрозділами у складі поліції, наділені повноваженнями із здійснення внутрішнього адміністративного контролю, моніторингу, аналізу та оцінки службової діяльності поліцейських у межах єдиної системи управління Національної поліції України.

11. Прокуратура є незалежним суб'єктом забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, що наділений спеціально визначеними конституційними та законодавчими повноваженнями здійснювати нагляд за додержанням законності органами Національної поліції при здійсненні ними оперативно-розшукової діяльності, дізнання та досудового розслідування, а також координувати взаємодію правоохоронних

органів у сфері протидії злочинності з метою забезпечення єдності правозастосовної практики, захисту прав і свобод людини та громадянина, утвердження принципу верховенства права в діяльності поліції.

12. Державне бюро розслідувань як суб'єкт забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України уповноважений здійснювати оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування та інші процесуальні дії щодо виявлення, припинення, розкриття й розслідування кримінальних правопорушень, учинених працівниками Національної поліції України, з метою забезпечення додержання законності, недопущення зловживань службовим становищем та протидії внутрішній корупції в поліції.

13. Антикорупційні органи є важливими суб'єктами забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, що здійснюють превентивні, контрольні, аналітичні, наглядові та правоохоронні функції, спрямовані на запобігання, виявлення, припинення та розслідування корупційних проявів у діяльності поліцейських та державних службовців поліції, формування антикорупційної політики, забезпечення дотримання стандартів етичної поведінки, фінансової прозорості та запровадження механізмів правової відповідальності за вчинення корупційних правопорушень.

14. До інтегрованих органів віднесено громадськість, інші органи державної влади (наприклад, Міністерство юстиції України, Міністерство фінансів України, Національне агентство України з питань державної служби, Служба безпеки України, органи муніципальної безпеки тощо), суди, органи місцевого самоврядування, міжнародні правоохоронні органи (Інтерпол, Європол тощо), міжнародні організації (ОБСЄ, ООН, Рада Європи тощо).

15. Процес забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України характеризується двома основними напрямками: перший стосується забезпечення законності при виконанні основних завдань, які

стоять перед органами поліції та закріплені на законодавчому рівні (забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидія злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги); другий стосується недопущення протиправної поведінки з боку самих працівників поліції.

16. Існують такі засоби забезпечення законності у державному управлінні використати щодо діяльності органів: 1) в процесі здійснення контролюючих функцій та функцій нагляду за законністю дій учасників суспільних відносин, поліцейські дотримуються правових процедур, використовують правові методи та способи; 2) поліцейські в процесі несення служби, застосовуючи норми права щодо конкретних життєвих обставин, спираються на принципи та вимоги законності забезпечують охорону прав і свобод людини; 3) під час виконання обов'язків та реалізації своїх прав поліцейські, при притягненні до різних видів юридичної відповідальності, а також при застосуванні заходів адміністративної відповідальності, не виходять за межі своєї компетенції, діють лише у рамках права.

17. Нині до основних засобів забезпечення законності в їх діяльності стали відноситися контроль і оскарження неправомірних дій працівників поліції. Законність, передбачає дотримання приписів чинного законодавства учасниками суспільних відносин, що виникають і реалізуються у будь-якій сфері діяльності, є практичним втіленням ідеї верховенства права, демократії та людино центризму, що забезпечується такими адміністративно-правовими засобами, як контроль і оскарження дій та рішень працівників поліції;

18. Демократичний цивільний контроль є способом забезпечення дисципліни і законності, який передбачає відкритість і прозорість органів Національної поліції України та є дієвим способом у їх наближенні до європейських стандартів. Суб'єктами демократичного цивільного контролю за діяльністю органів Національної поліції України є: Президент України;

Верховна Рада України; Рада національної безпеки і оборони України; Кабінет Міністрів України; органи виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; суди; громадські інституції. Основними формами реалізації контролю місцевими органами влади за дотриманням законності при здійсненні своїх повноважень працівниками поліції, виділено наступні: створення спеціальних комісій при радах різного рівня, офіційне звітування керівників органів поліції щодо дотримання стану законності; співпраця різних структур та органів у процесі забезпечення режиму законності та правопорядку.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

3.1. Зарубіжний досвід забезпечення законності в діяльності органів поліції та можливості його використання в Україні

Головна мета реформування правоохоронного сектора держави полягає у підвищенні ефективності роботи усієї правоохоронної системи. Незважаючи на комплекс вжитих заходів, практика засвідчує, що хоча поліцейська реформа й дала певні позитивні результати, тим не менш необхідним є подальше проведення перетворень. При цьому одним із ключових питань реформування національного поліцейського відомства є визначення критеріїв оцінки ефективності діяльності усіх його структурних підрозділів. З цього приводу доцільним стає використання досвіду інших країн, який дасть можливість розширити уявлення про напрями вдосконалення роботи поліції, дозволить знаходити найбільш конструктивні рішення. При цьому науковий інтерес до подібного дослідження має очевидне практичне значення, оскільки за результатами такого аналізу генеруються нові знання, із яких можна отримати корисні уроки на майбутнє, визначити ключові напрямки проведення реформ. Також можна передбачити проблеми, які можуть виникнути при реалізації поставлених завдань, розробити більш повну методологію розвитку правоохоронної системи, провести вчасне коригування вже розроблених програм реформування [92, с. 209].

Пошук та запровадження нових підходів у сфері управління органами Національної поліції, побудови їх якісно нової моделі відповідно до стандартів, принципів і норм, що вироблені світовою спільнотою, на сьогоднішній день є досить актуальним питанням. Зарубіжними країнами

накопичено значний досвід щодо підготовки кадрів для поліцейських служб, організації діяльності по забезпеченню публічної безпеки і порядку, боротьбі зі злочинністю. Однак, поліцейська діяльність у кожній країні має свою специфіку та особливості [95, с. 171–173]. Маючи різні традиції, історичний досвід, зарубіжні країни використовували доступні їм ресурси та інновації для максимального підвищення ефективності забезпечення публічної безпеки і порядку в інтересах громадянина і суспільства, здійснивши перехід від кризової моделі діяльності поліції – репресивних заходів до соціально орієнтованої моделі – профілактики. Моніторинги громадської думки нині є головним інструментом оцінки діяльності поліції в прогресивних зарубіжних країнах, яка прагне підтверджувати образ ефективною державною структурою, професійно захищає права населення. Очевидно, що всі дії поліції так чи інакше впливають на формування громадської думки і ставлення до її діяльності. Зусилля, спрямовані на підвищення рівня довіри до поліції, незмінно будуть сприяти підвищенню ефективності функціонування усієї правоохоронної системи за рахунок таких показників: 1) готовність до співпраці з боку громадян, що значною мірою сприятиме підтриманню в належному стані публічної безпеки та порядку; 2) підвищення правової культури громадян, готовність слідувати соціально-правовим нормам у суспільстві; 3) підвищення соціального престижу поліцейської діяльності і за рахунок цього – підвищення рівня кадрового відбору [92, с. 209-216; 27].

Однією із прогресивних, та відмінних моделей від України, є модель організації діяльності поліції в США, у якій на загально федеральному рівні відсутній єдиний нормативний акт щодо регулювання діяльності поліції. Тому відповідно, це питання врегульоване у відповідних розділах або статтях федеральних галузевих законів. Діяльність поліції федерального рівня регулюється також відомчими нормативними актами – інструкціями, наказами, настановами стосовно окремо взятих функцій поліції. Нормативними актами, які регулюють діяльність поліції штатів та місцевих правоохоронних агентств, є конституції та закони відповідних штатів,

окружне законодавство, міські хартії та поліцейські ордонанси місцевих департаментів. Федеральний устрій Сполучених Штатів передбачає незалежність від органів влади штату місцевих органів. Перші, у свою чергу, здійснюють діяльність незалежно від федерального уряду. У даній моделі організації роботи поліції власні органи розслідування є на кожному рівні. Федеральні розслідують злочини, які віднесені законом до підсудності і підслідності федерального уряду. Існуючі в штатах слідчі органи займаються злочинами, віднесеними до компетенції влади окремих штатів. В американському уряді є спеціальні департаменти – державної безпеки, юстиції. Вони поділяються, у свою чергу, на той, який призначається президентом і на різного роду бюро. ФБР – це бюро, що знаходиться всередині Департаменту юстиції. Це працююче по всій країні Федеральне агентство. Особливістю для США є те, що в них немає загальної для всієї території держави поліції. Прикордонний патруль наприклад – підрозділ, що входить до складу Департаменту державної безпеки. Він пов'язаний з імміграційною і митною службами, боротьбою з контрабандою та наркоконтролем. Поліція штату та дорожньо-транспортні патрулі діють в урядах штатів. Два види поліцейської служби існує в США. Перший – це служба загального призначення. Обов'язки її працівників подібні з функціями місцевих управлінь поліції. Другий – служба обмеженого призначення. Її співробітники займаються в основному патрульно-розшуковою діяльністю. У США поліцейські служби складаються з 3-х основних ланок: місцевої поліції, поліції штатів і федеральної поліції [27].

Щодо конкретних суб'єктів забезпечення законності в діяльності органів поліції, то, як приклад, можливо виділити:

– Президента США. Наприклад, У 2022 році Президент видав виконавчий указ про вдосконалення ефективної та підзвітної практики поліцейської діяльності та кримінального правосуддя з метою підвищення громадської довіри та громадської безпеки, розділом 5 якого передбачалося створення Національної бази даних підзвітності правоохоронних органів як

централізоване сховище офіційних записів, що документують випадки неправомірних дій співробітників правоохоронних органів, а також похвали та нагороди. Генеральний прокурор повинен був забезпечити відповідність створення та адміністрування Баз даних підзвітності Закону про конфіденційність 1974 року та всім іншим чинним законам. Під час створення Баз даних підзвітності Генеральний прокурор повинен був: використовувати федеральні записи з баз даних Міністерства юстиції США в максимально дозволеному законом обсязі; використовувати інформацію, що зберігається іншими установами або організаціями, шляхом укладання угод з керівниками інших установ або організацій, за необхідності та доцільності; використовувати загальнодоступні та надійні джерела інформації, такі як судові протоколи, за необхідності та доцільності; та використовувати інформацію, надану державними, місцевими та територіальними правоохоронними органами, за необхідності та доцільності [172].

Національна база даних підзвітності правоохоронних органів (National Law Enforcement Accountability Database – NLEAD) включала чинних та колишніх співробітників федеральних правоохоронних органів, які мають записи, що стосуються однієї з наступних категорій: кримінальні судимості; призупинення повноважень співробітника правоохоронних органів (наприклад, позбавлення сертифікації); звільнення, пов'язані з неправомірними діями; цивільні рішення, включаючи суми (якщо вони доступні публічно), пов'язані з виконанням службових обов'язків; відставки або виходи на пенсію під час розслідування за серйозні порушення; постійні скарги або записи про дисциплінарні стягнення на основі висновків про серйозні порушення; похвали та нагороди. Проте, 20 січня 2025 року президент Дональд Трамп скасував виконавчий указ, в результаті Національна база даних про підзвітність правоохоронних органів (NLEAD) більше не активна. Користувацькі установи більше не можуть запитувати або додавати дані до NLEAD. Міністерство юстиції США виводить з експлуатації NLEAD відповідно до федеральних стандартів [176].

– Міністерство юстиції США, що працює над захистом прав людей, які взаємодіють з державною чи місцевою поліцією чи департаментами шерифів. Якщо Міністерство юстиції США виявить, що один із правоохоронних органів систематично позбавляє людей їхніх прав, то може вжити заходів. У такій діяльності Міністерство юстиції США використовує Закон про контроль насильницьких злочинів та правоохоронну діяльність 1994 року, 42 U.S.C. § 14141 (перекодифікований як 34 U.S.C. § 12601), що дозволяє Міністерству перевіряти діяльність правоохоронних органів, яка може порушувати федеральні права людей. Якщо правоохоронний орган отримує федеральне фінансування, Міністерство юстиції США також може використовувати антидискримінаційні положення Закону про комплексний контроль злочинності та безпечні вулиці 1968 року та Розділ VI Закону про громадянські права 1964 року, які забороняють дискримінацію за ознакою раси, кольору шкіри, статі чи національного походження з боку органів, які отримують федеральні кошти. Проблеми, що розглядаються в таких справах включають: застосування надмірної сили; незаконні зупинки, обшуки або арешти; та дискримінаційну поліцейську діяльність [169].

– суб'єкти демократичного цивільного контролю. У США досить про активно здійснюється демократичний цивільний контроль. Наприклад, Національна асоціація цивільного нагляду за правоохоронною діяльністю (The National Association for Civilian Oversight of Law Enforcement – NACOLE) як некомерційна організація, працює над створенням спільноти підтримки для незалежних цивільних наглядових органів, які прагнуть зробити свої місцеві правоохоронні органи, більш прозорими, підзвітними та чуйними до громад, яким вони служать. NACOLE прагне сприяти більшій підзвітності поліції шляхом створення або вдосконалення органів громадянського нагляду шляхом: організації щорічної навчальної конференції для підвищення знань та навичок співробітників та волонтерів, які працюють у сфері нагляду; виступаючи ресурсом для юрисдикцій, які розглядають можливість створення або вдосконалення наглядового органу;

визначення ефективних практик, що виникають з досвіду членів; заохочення до створення мереж, комунікації та обміну інформацією для протидії ізоляції, властивій цій професії; надання інформації урядовцям та представникам громад, яка сприятиме їхній відстоюванню контролю в їхніх штатах, округах, містах та селищах [179].

Загалом, досвід Сполучених Штатів Америки у сфері забезпечення законності в діяльності поліції визначається складною багаторівневою моделлю децентралізованого управління з розгалуженою системою контролю (федерального адміністративного контролю, внутрішньовідомчого контролю, судового нагляду, демократичного цивільного контролю), юридичними механізмами притягнення поліцейських до відповідальності за порушення прав людини, веденням централізованих бази підзвітності органів поліції. Основними можливостями використання американського досвіду в Україні є розвиток незалежного громадського контролю за діяльністю поліції та оптимізація прозорості діяльності поліції через ведення централізованих облікових систем (бази підзвітності), що містять інформацію про дисциплінарні порушення, нагороди та заохочення поліцейських.

Далі слід проаналізувати досвід європейських країн, адже, створення Національної поліції України стало результатом не тільки політичних та соціально-економічних перетворень, які відбулись в нашій державі в останні сім років, важливим аспектом була активізація низки євроінтеграційних процесів. Саме необхідність адаптації діяльності правоохоронних органів до вимог та стандартів Європи та світу заклало фундамент у формуванні такої Національної поліції України, якою вона є на сьогоднішній день. Варто відзначити, що при формуванні даного центрального органу виконавчої влади було використано досвід ряду провідних держав Європи та світу, втім, це не виключило наявності ряду проблем у відповідній сфері [150].

У Франції, з 1 січня 2014 року Національна поліція має спільний кодекс етики з Національною жандармерією, що включено до Кодексу внутрішньої безпеки (Книга IV, Розділ 3, Глава 4 нормативного розділу). Метою Кодексу

етики поліції та жандармерії є сприяння зміцненню зв'язку між силами внутрішньої безпеки та громадськістю, шляхом чіткого ставлення громадськості до центру уваги поліцейських та жандармів. Він надає офіцерам важливі та невід'ємні вказівки щодо обсягу їхніх дій або місій та зобов'язань, властивих ролі поліцейського чи жандарма: вірність республіканським інституціям, чесність, неупередженість, допомога та підтримка осіб навіть поза робочим часом, обов'язок конфіденційності, професійна таємниця тощо. Будь-яке порушення цих принципів і правил тягне за собою дисциплінарні стягнення для винного, які не виключають кримінального переслідування у разі доведеного правопорушення [170].

Контроль та нагляд за діяльністю поліції у Франції належить до компетенції: ієрархії поліції; Генерального інспекторату Національної поліції (*L'inspection générale de la police nationale – IGPN*), який проводить аудити та дисциплінарні та судові розслідування за зверненням судової влади; Генерального інспекторату адміністрації, який може проводити аудити щодо діяльності поліції та вносити пропозиції; судової влади, яка контролює процедури, що проводяться поліцією, та переслідує кримінальні злочини, скоєні поліцейськими; Національної комісії з інформаційних технологій та громадянських свобод, яка дозволяє створення файлів, контролює їх використання та може дозволяти доступ до них окремим особам; Національної комісії з питань безпеки перехоплення, яка перевіряє дотримання правил впровадження та використання перехоплення комунікацій, таких як прослуховування телефонних розмов; Генерального інспектора місць позбавлення волі, який забезпечує гуманне та гідне ставлення до осіб, позбавлених волі; Захисник прав, який забезпечує дотримання етичних правил (Омбудсмен) [170].

Генеральний інспекторат Національної поліції (IGPN) за своєю місією повинен: сприяти відкритості та прозорості шляхом присутності неполіцейських співробітників у департаменті, організації зовнішньої комунікаційної діяльності та прямого доступу, який він надає громадськості;

крувати переддисциплінарною функцією; проводити інспекції, дослідження та внутрішні аудити, пов'язані з організацією та функціонуванням департаментів Генерального директорату національної поліції та Префектури поліції Парижа; наглядати та координувати внутрішній контроль у Національних поліцейських силах з метою управління ризиками, пов'язаними з щоденним веденням поліцейської діяльності; консультувати польових керівників з питань управління та внутрішньої організації в рамках впровадження реформ у поліції; проводити судові та адміністративні розслідування. З цією метою IGPN має національний відділ розслідувань, вісім делегацій, а також офіс у Німечці. Судові розслідування проводяться за власною ініціативою або за дорученням, на запит судового органу (державного прокурора або слідчого судді). Адміністративні розслідування проводяться за дорученням адміністративних органів (Міністр внутрішніх справ, генеральний директор Національної поліції, префект поліції Парижа та генеральний директор Служби внутрішньої безпеки) або за власною ініціативою, якщо факти також дають підстави для судового розслідування [174].

Отже, досвід Франції у сфері забезпечення законності в діяльності органів поліції інтегрує правові, інституційні та етичні складові у цілісну систему гарантій дотримання правопорядку та прав людини, з багатоступеневою системою внутрішніх, зовнішніх, адміністративних, судових та громадських механізмів нагляду та контролю. Для України, з відмінною системою, перспективними є наступні напрямки впровадження французького досвіду: нормативне закріплення єдиного етичного кодексу поліцейської служби; створення незалежних інституцій внутрішнього контролю з відкритістю для участі представників громадянського суспільства; оптимізація механізмів зовнішнього моніторингу за дотриманням прав людини у діяльності поліції; посилення підконтрольності поліції органам правосуддя у частині перевірки правомірності оперативно-розшукових заходів, обробки персональних даних та застосування технічних

засобів контролю.

У Литві, діяльність поліції ґрунтується на принципах професійної етики, поваги до прав людини, гуманізму, суспільної моралі, законності, політичної нейтральності, поєднання публічності та конфіденційності діяльності, службового підпорядкування, субсидіарності, а також застосування сили лише у необхідних випадках та пропорційності її застосування [175].

Діяльність поліції у Литві контролюється Міністром внутрішніх справ та уповноваженими на це установами у встановленому законом порядку. Під час служби поліцейського може проводитися неопублічна перевірка, під час якої фіксуються дані та на їх основі проводиться оцінка того, як поліцейський виконує поліцейські завдання. Таємна перевірка виконання поліцейських завдань ґрунтується на принципах законності, захисту суспільних інтересів та забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Поліцейські особи, що проводять таємну перевірку виконання поліцейських завдань, не повинні розголошувати обставини особистого життя поліцейського, що стали відомими під час перевірки. Під час таємної перевірки виконання поліцейських завдань за місцем служби поліцейського особи може здійснюватися відео- або аудіозапис. Дозвіл на проведення цієї перевірки та на відео- або аудіозапис надається Генеральним комісаром поліції або уповноваженою ним особою. Під час проведення таємної перевірки виконання поліцейських завдань поліцейському офіцеру, що перевіряється, може бути пред'явлена ситуація або документи, що не відповідають дійсності, та/або можуть бути використані особи, які не працюють у поліції (за їхньою згодою), та/або може бути створена ситуація, для вирішення якої поліцейський офіцер, що перевіряється, повинен вжити дій та/або заходів, встановлених нормативно-правовими актами. Дані, отримані під час таємної перевірки виконання поліцейських завдань, що перевіряється, не можуть бути використані як докази при вирішенні питання про відповідальність поліцейського офіцера, що перевіряється. Ці дані

використовуються при оцінці службової діяльності посадової особи. Якщо під час проведення таємної перевірки виконання поліцейських завдань буде встановлено, що дії поліцейського офіцера, що перевіряється, мають ознаки іншого порушення закону, не пов'язаного з обсягом та метою перевірки, що проводиться, розпочинається розслідування у порядку, встановленому нормативно-правовими актами. Порядок внутрішнього контролю поліцейських установ та негласної перевірки виконання поліцейських завдань встановлюється Генеральним комісаром поліції [175].

Отже, досвід Литви у сфері забезпечення законності в діяльності органів поліції поєднує впровадження європейських стандартів із особливостями внутрішньо-державної політики, що визначається актуальним для української моделі в напрямку: нормативного закріплення процедури внутрішніх негласних перевірок службової діяльності поліцейських з чітким визначенням меж їх проведення та правових гарантій поліцейських; уніфікації етичних стандартів та професійної відповідальності поліцейських через запровадження єдиного кодексу професійної етики; розширення повноважень органів внутрішнього контролю із чітким процесуальним врегулюванням їх компетенції; удосконалення системи підготовки поліцейських кадрів.

Поліція відіграє незамінну роль у всьому світі, забезпечуючи дотримання правил та захищаючи життя та майно людей. Словенська поліція, як незалежний орган у складі Міністерства внутрішніх справ, також є важливою частиною системи національної безпеки. Це професійна, високоспеціалізована, автономна та сучасна організація, здатна ефективно реагувати на виклики сучасного життя та забезпечувати високий рівень безпеки, поважаючи закон, людську гідність, права та свободи людини. Це також найбільший державний адміністративний орган у Словенії. Вона виконує свою місію, визначену національними та міжнародними нормативними актами, на всій національній території, а за певних умов може також діяти на території інших країн під егідою міжнародних альянсів та

місій безпеки. Поліція виконує свої завдання на трьох рівнях: національному, регіональному та місцевому. Організаційно вона складається з: Генерального управління поліції, управлінь поліції та поліцейських дільниць. Штаб-квартира поліції знаходиться в Любляні. Внутрішні організаційні підрозділи Генерального управління поліції стратегічно спрямовують, планують, організовують та контролюють окремі напрямки роботи всієї поліції. Окрім виконання поліцейських завдань, вони також готують аналізи, звіти та інші пропозиції для прийняття рішень, а також готують закони та нормативні акти у сфері поліцейської роботи. Вони також беруть участь у підготовці європейського законодавства та його інтеграції в словенську законодавчу базу. Вісім поліцейських управлінь відповідають за безпеку людей та їхнього майна на регіональному рівні. На місцевому рівні по всій країні доступно 99 поліцейських дільниць. Дільниці «охоплюють» певну територію або сферу поліцейської роботи. Відповідно, існують різні типи поліцейських дільниць. Регіональні поліцейські дільниці є загальними поліцейськими дільницями, тоді як регіональні поліцейські дільниці – це дорожні, морські, аеропортові, кінно-поліцейські дільниці, дільниці кінологів та дільниці компенсаційних заходів [177].

Міністерство внутрішніх справ Словенії здійснює комплексний, систематичний та плановий нагляд за виконанням поліцейських завдань та повноважень. Нагляд визначає законність, професіоналізм та дотримання прав людини та основоположних свобод під час здійснення поліцейських повноважень, виконання поліцейських завдань та виконання вказівок Міністра. Нагляд може здійснюватися безпосередньо шляхом перевірки документальних або інших матеріалів у поліцейських підрозділах, спілкування з поліцейськими, іншими співробітниками поліції або окремими особами та шляхом безпосереднього спостереження за виконанням завдань у певному місці. Після завершення нагляду складається звіт про результати, який також може містити пропозиції щодо усунення виявлених недоліків. Нагляд за роботою поліції здійснюється посадовими особами, що працюють

у внутрішньому організаційному підрозділі Міністерства, відповідальному за керівництво та нагляд (далі – підрозділ керівництва та нагляду). Посадові особи цього підрозділу є посадовими особами зі спеціальними повноваженнями. Міністр також може призначити окремих поліцейських, які працюють у поліції, або інших державних службовців Міністерства для виконання певних завдань з індивідуального нагляду за роботою поліції [181].

Отже, досвід Словенії у забезпеченні законності в діяльності поліції базується на організаційній автономії поліції та ефективній системі внутрішнього управління та контролю, з розвиненою мережею спеціалізованих підрозділів нагляду за діяльністю поліції. Можливим напрямком адаптації для української моделі є можливість залучення окремих державних службовців та поліцейських до індивідуальних форм контролю у забезпеченні законності в діяльності працівників поліції.

Забезпечення законності в діяльності органів поліції в Польщі гарантується не тільки спеціалізованим Законом про поліцію, а також Законом від 15 липня 2011 року «Про контроль у державному управлінні», що врегулював компетенцію Прем'єр-міністра щодо координації контрольної діяльності органів державного управління. Закон запровадив можливість: надання доручення керівнику контрольного підрозділу провести перевірку визначених суб'єктів або сфер діяльності та вимагання надання інформації про результати перевірки; визначення стандартів контролю в державному управлінні, які публікуються в інформаційному бюлетені Канцелярії Прем'єр-міністра. Прем'єр-міністр, як орган, компетентний у питаннях координації, також може доручити проведення перевірки визначеної сфери діяльності державного управління кількома керівниками контрольного підрозділу. У такому випадку Прем'єр-міністр координує перевірку, зокрема, шляхом: видання методичних рекомендацій, обов'язкових для цієї перевірки; розробки або наказу про розробку програми перевірки; контролю за ходом перевірки; підготовка або замовлення підготовки зведеної інформації про

результати аудиту [173].

Найважливіші етапи контролю (в тому числі, в діяльності), що впливають з положень Закону Польщі від 15 липня 2011 року про контроль у державному управлінні включають: замовлення планового або спеціального контролю керівником контрольного підрозділу; підготовка контролю у формі програми контролю, подання контролером письмової декларації про відсутність підстав, що обґрунтовують виключення з участі в контролі, та видача контролеру дозволу на проведення контролю; проведення контрольної діяльності, суть якої полягає у тому, щоб контролери – з дотриманням прав та обов'язків контрольованої сторони, визначених законом, та відповідно до принципів провадження у сфері контролю (об'єктивна істина, суб'єктивність, змагальність, письмова форма) – зробили висновки про фактичну ситуацію у сфері, що досліджується, на основі контрольних доказів, які повинні бути достовірними, релевантними та раціональними. Контролери підпорядковуються положенням про захист секретної інформації, персональних даних, охорони здоров'я та безпеки та іншим спеціальним положенням. Результати контролю оформлюються у вигляді проекту акту після контролю, що містить оцінку контрольованої діяльності із зазначенням висновків, на яких вона базується. Проект акту після аудиту підписується контролером та керівником підрозділу контролю [178].

Крім контролю, у Польщі керівники організаційних підрозділів поліції зобов'язані співпрацювати з Управлінням внутрішнього нагляду у виконанні його завдань, зокрема: 1) надавати на вимогу інспектора внутрішнього нагляду необхідну зброю, спорядження, пристрої та технічні засоби; 2) забезпечувати умови, необхідні для ефективного виконання завдань інспекторами Управління внутрішнього нагляду, зокрема шляхом забезпечення вільного доступу до приміщення організаційного підрозділу поліції, негайного надання запитуваної інформації та документів, своєчасного надання усних та письмових пояснень, а також забезпечення

необхідними технічними засобами та забезпечення доступу до Інтернету та, наскільки це можливо, окремого приміщення з відповідним обладнанням; 3) надавати дані поліцейських, які підлягають перевірці [180].

У Польщі також існує Контрольне управління, що виконує завдання, пов'язані з наданням Головному командирі поліції інформації, пов'язаної з оцінкою діяльності поліції, яка використовується для ефективного управління формуванням. Завдання Контрольного управління включають, зокрема: проведення контролю в рамках оцінки діяльності організаційних підрозділів, управлінь та установ поліції, підпорядкованих Головному командирі поліції або тих, що знаходяться під його керівництвом, а також моніторинг виконання заяв та рекомендацій після контролю; координація контрольної діяльності, що здійснюється організаційними підрозділами, компетентними у питаннях контролю, аналіз її результатів та підготовка звітів та інформації про наслідки контролю; координація діяльності, пов'язаної з контролем, що здійснюється зовнішніми органами в організаційних підрозділах та управліннях поліції, та аналіз їх результатів; отримання, розгляд та обробка скарг та заяв, поданих Головному командирі поліції та Командирі Центрального контртерористичного підрозділу поліції, координація обробки скарг управліннями, а також отримання звітів зацікавлених сторін до штабу поліції щодо скарг та заяв; нагляд та контроль за організацією отримання та обробки скарг і заяв організаційними підрозділами поліції та управліннями; діагностика причин та масштабів порушень у функціонуванні поліції з використанням аналітичних методів та методів аудиту; вжиття заходів щодо вдосконалення методів контролю в поліції з метою підвищення стандартів та якості роботи організаційних підрозділів, відповідальних за контроль, та ініціювання та впровадження професійного розвитку в цій галузі [180].

Відповідно, досвід Польщі у сфері забезпечення законності в діяльності органів поліції ґрунтується на інтеграції загальнодержавної системи контролю у державному управлінні в діяльність правоохоронних органів,

запровадженні єдиних стандартів контролю, та наявності аналітичної складової контролю для визначення причин та можливостей запобігання порушень законності в діяльності органів поліції. Для української моделі актуальним для впровадження є: – можливість створення єдиної методології державного контролю за діяльністю органів виконавчої влади, у тому числі поліції, із запровадженням єдиних стандартів контролю та чіткої координації; – використання аналітичних функцій при здійсненні внутрішнього контролю діяльності поліції.

Усе вищевикладене дає підстави зробити наступні висновки щодо зарубіжного досвіду забезпечення законності в діяльності органів поліції та можливостей його використання в Україні:

– досвід Сполучених Штатів Америки у сфері забезпечення законності в діяльності поліції визначається складною багаторівневою моделлю децентралізованого управління з розгалуженою системою контролю (федерального адміністративного контролю, внутрішньовідомчого контролю, судового нагляду, демократичного цивільного контролю), юридичними механізмами притягнення поліцейських до відповідальності за порушення прав людини, веденням централізованих бази підзвітності органів поліції. Основними можливостями використання американського досвіду в Україні є розвиток незалежного громадського контролю за діяльністю поліції та оптимізація прозорості діяльності поліції через ведення централізованих облікових систем (бази підзвітності), що містять інформацію про дисциплінарні порушення, нагороди та заохочення поліцейських.

– досвід Франції у сфері забезпечення законності в діяльності органів поліції інтегрує правові, інституційні та етичні складові у цілісну систему гарантій дотримання правопорядку та прав людини, з багатоступеневою системою внутрішніх, зовнішніх, адміністративних, судових та громадських механізмів нагляду та контролю. Для України, з відмінною системою, перспективними є наступні напрямки впровадження французького досвіду: нормативне закріплення єдиного етичного кодексу поліцейської служби;

створення незалежних інституцій внутрішнього контролю з відкритістю для участі представників громадянського суспільства; оптимізація механізмів зовнішнього моніторингу за дотриманням прав людини у діяльності поліції; посилення підконтрольності поліції органам правосуддя у частині перевірки правомірності оперативно-розшукових заходів, обробки персональних даних та застосування технічних засобів контролю.

– досвід Литви у сфері забезпечення законності в діяльності органів поліції поєднує впровадження європейських стандартів із особливостями внутрішньо-державної політики, що визначається актуальним для української моделі в напрямку: нормативного закріплення процедури внутрішніх негласних перевірок службової діяльності поліцейських з чітким визначенням меж їх проведення та правових гарантій поліцейських; уніфікації етичних стандартів та професійної відповідальності поліцейських через запровадження єдиного кодексу професійної етики; розширення повноважень органів внутрішнього контролю із чітким процесуальним врегулюванням їх компетенції; удосконалення системи підготовки поліцейських кадрів.

– досвід Словенії у забезпеченні законності в діяльності поліції базується на організаційній автономії поліції та ефективній системі внутрішнього управління та контролю, з розвиненою мережею спеціалізованих підрозділів нагляду за діяльністю поліції. Можливим напрямком адаптації для української моделі є можливість залучення окремих державних службовців та поліцейських до індивідуальних форм контролю у забезпеченні законності в діяльності працівників поліції.

– досвід Польщі у сфері забезпечення законності в діяльності органів поліції ґрунтується на інтеграції загальнодержавної системи контролю у державному управлінні в діяльність правоохоронних органів, запровадженні єдиних стандартів контролю, та наявності аналітичної складової контролю для визначення причин та можливостей запобігання порушень законності в діяльності органів поліції. Для української моделі актуальним для

впровадження є: – можливість створення єдиної методології державного контролю за діяльністю органів виконавчої влади, у тому числі поліції, із запровадженням єдиних стандартів контролю та чіткої координації; – використання аналітичних функцій при здійсненні внутрішнього контролю діяльності поліції.

Загалом, зарубіжний досвід забезпечення законності в діяльності органів поліції дозволив виділити загальні тенденції використання інструменту контролю в регулюванні поліцейської етики та законності діяльності з окремими особливостями, впровадження яких виділяється актуальним для української моделі щодо оптимізації прозорості діяльності поліції через ведення централізованих облікових систем (досвід Сполучених Штатів Америки), нормативного закріплення єдиного етичного кодексу поліцейської служби (досвід Франції), нормативного закріплення процедури внутрішніх негласних перевірок службової діяльності поліцейських (досвід Литви), залучення окремих державних службовців та поліцейських до індивідуальних форм контролю (досвід Словенії), створення єдиної методології державного контролю за діяльністю органів виконавчої влади, у тому числі поліції (досвід Польщі).

3.2. Напрямки розвитку засобів забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України

Головними чинниками ефективного функціонування механізму держави є досконалість правової бази, що регламентує діяльність державних органів, а також професійність кадрового апарату, на який покладається обов'язок її практичної реалізації. Водночас означена професійність багато в чому залежить від правильного розуміння та дотримання правових норм законодавства відповідними посадовими особами. Саме тому принципи, на

яких ґрунтується функціонування державних органів, є досить важливою складовою їх діяльності. Закріплені у змісті правових норм законодавства принципи формують вектор цінностей, які є передумовою діяльності будь-якого органу влади, відображають сукупність специфічних критеріїв, яким повинна відповідати повсякденна поведінка посадовців. У зв'язку з цим, роль і точність формулювання принципів діяльності Національної поліції України, їх тлумачення і розуміння з боку поліцейського важко перебільшити, адже поліція цілодобово забезпечує охорону прав і свобод людини, протидіє злочинності, підтримує публічну безпеку і порядок [80, с. 68]. Одним із таких принципів є саме законність.

Забезпечення законності та дисципліни в діяльності Національної поліції України у одному із аспектів є цілеспрямованою та систематичною управлінською діяльністю уповноважених суб'єктів. Така діяльність є досить складною, вона реалізується у правовій, соціальній, психологічній та іншій площині, адже обумовлює необхідність впливати на поліцейських не лише правовими, а й неформальними заходами і засобами, які ґрунтуються на законодавстві та враховують особистісний підхід, авторитет керівника, внутрішні мотиваційні чинники поліцейського та його установки. Відповідно, така діяльність є практичною та тісно пов'язаною із реаліями наявних правовідносин усередині поліцейського органу та структури, взаємовідносин поліцейських з громадою, особливостями реалізації щоденних завдань поліцією. Саме тому у наведеному контексті важливим є обрання необхідних інструментів забезпечення законності [101, с. 177-180].

Інструменти забезпечення законності та дисципліни в діяльності поліції як реальні способи перетворення нормативності правових положень щодо такого змісту і вимог законності і службової дисципліни у дійсність повсякденної діяльності поліції, потребують їх удосконалення, у зв'язку з чим необхідно вжити заходи правового та організаційного характеру. Первинним заходами реформування інструментів забезпечення законності та дисципліни в діяльності поліції є правові заходи, які полягають у внесенні

змін до чинного законодавства, забезпечення на нормативному рівні визначеності щодо системи методів забезпечення законності та дисципліни [101, с. 177-180].

Одним із правових інструментів забезпечення законності та дисципліни в діяльності поліції є юридична відповідальність. Юридична відповідальність за порушення законності, службової дисципліни, невиконання або неналежне виконання ними своїх посадових обов'язків полягає в обов'язку понести покарання (стягнення), накладене за порушення вимог правових розпоряджень, що регулюють їх службово-трудова діяльність. При цьому, Закон України «Про Національну поліцію» визначив особливий порядок притягнення поліцейського до юридичної відповідальності, а також здійснення службового розслідування та дисциплінарного провадження щодо нього [131; 142].

Юридична відповідальність є суттєвим засобом забезпечення законності та дисципліни в діяльності поліції, та відіграє у цьому процесі важливу роль, оскільки за допомогою її заходів можна суттєво впливати на свідомість і поведінку працівників поліції, виховувати їх в дусі дотримання законів, відповідального ставлення до виконання наданих службових обов'язків. Специфіка юридичної відповідальності працівників поліції обумовлена перебуванням цих осіб на сервісній державній службі в органах, які здійснюють функції за допомогою форм та методів, характерних тільки для їх діяльності [142].

Діяльність суб'єктів, які мають прерогативу на застосування заходів державного примусу має бути урівноважена ефективною діючими заходами юридичної відповідальності відносно них самих. Завдяки наведеній формулі, поряд із збільшенням повноважень, збільшується також і обсяг їхньої відповідальності. Наведене цілком стосується проблем юридичної відповідальності наділених владними повноваженнями суб'єктів (прокурорів, службовців Державного бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки,

Національної поліції, Служби безпеки України, військовослужбовців тощо) у період дії воєнного стану [136].

Серед видів юридичної відповідальності, суб'єктами яких можуть бути працівники Національної поліції, особливе місце посідають адміністративна і дисциплінарна, оскільки застосування адміністративних стягнень чи заходів дисциплінарного впливу дозволяє, не усуваючи, як правило, зазначених осіб від виконання повноважень по службі, швидко корегувати їхню поведінку. Відповідно до ч. 1 ст. 15 Кодексу України про адміністративні правопорушення поліцейські несуть відповідальність за адміністративні правопорушення за дисциплінарними статутами. Адміністративна відповідальність є різновидом юридичної відповідальності поліцейського, встановлюваної державою шляхом видання правових норм, що визначають підстави та умови відповідальності, заходи, які можуть застосовуватись до порушників, порядок розгляду справ про правопорушення та виконання означених заходів. Адміністративна відповідальність поліцейського є наслідком антигромадського діяння, супроводжується державним і громадським осудом проступку, забезпечується громадським примусом та реалізується у відповідних процесуальних формах [73; 142].

Невиконання або неналежне виконання поліцейським своїх посадових обов'язків може бути підставою притягнення його до адміністративної відповідальності, якщо в його діях (бездіяльності) є ознаки правопорушень, передбачених главою 13-А «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією» (ст. 172-4 – Порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, ст. 172-6 – Порушення вимог фінансового контролю, тощо) або главою 15 «Адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління» (ст. 185-8 – Ухилення від виконання законних вимог прокурора, ст. 185-11 – Розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист, та ін.) або інших [73; 142].

Також слід відмінити, що за вчинення військових адміністративних правопорушень військовослужбовці, а також військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів несуть відповідальність, передбачену главою 13-Б КУпАП [73; 136]. Водночас, частиною 2 статті 24 Закону України «Про Національну поліцію» закріплено, що у разі виникнення загрози державному суверенітету України та її територіальній цілісності, а також у ході відсічі збройної агресії проти України органи та підрозділи, що входять до системи поліції, відповідно до законодавства України беруть участь у виконанні завдань територіальної оборони, забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану у разі його оголошення на всій території України або в окремій місцевості [131; 136]. Відповідно, виконуючи завдання територіальної оборони, поліцейські фактично можуть виступати суб'єктами вчинення окремих військових адміністративних правопорушень. Але, юридично, діючі норми КУпАП не відносять поліцейських до переліку суб'єктів відповідальності [73; 136].

У зв'язку із цим, вчені пропонували доповнити зміст КУпАП положеннями про те, що суб'єктами вчинення військових адміністративних правопорушень, передбачених главою 13-Б КУпАП поряд із військовослужбовцями, військовозобов'язаними та резервістами, можуть виступати поліцейські та інші категорії осіб, на яких покладено виконання завдань територіальної оборони. Відповідні доповнення сприятимуть посиленню рівня дисципліни і законності в органах Національної поліції в особливий період дії воєнного стану, а також за інших надзвичайних обставин. Насамперед, інститут адміністративної відповідальності спеціальних суб'єктів потребує удосконалення за рахунок розширення кола осіб на яких поширюється дія глави 13-Б «Військові адміністративні правопорушення» КУпАП в період дії воєнного стану [73; 136] за рахунок включення до їхнього переліку поліцейських. Поряд із цим, перелік статей за порушення норм яких на поліцейських може бути накладено адміністративну відповідальність на загальних засадах має бути конкретизований із чітким

закріпленням відповідних змін у статті 15 КУпАП. Аналогічних доповнень потребує Дисциплінарний статут Національної поліції України у частині конкретизації складів дисциплінарних проступків [136].

Відповідні зміни були впроваджені Законом України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законів України щодо врегулювання окремих питань діяльності Національної поліції України під час дії воєнного стану» від 21 березня 2023 року № 3000-ІХ, яким визначено статтю 15 Кодексу України про адміністративні правопорушення доповнити частиною шостою такого змісту "За вчинення військових адміністративних правопорушень поліцейські поліції особливого призначення Національної поліції України, які під час дії воєнного стану залучені до безпосередньої участі в бойових діях, несуть відповідальність, передбачену статтями 172-10 і 172-19 глави 13-Б цього Кодексу, за умови, якщо ці правопорушення не тягнуть за собою кримінальну відповідальність. До поліцейських не може бути застосовано арешт з утриманням на гауптвахті [73; 121].

Юридична відповідальність поліцейських є невід'ємною гарантією кожного громадянина на вільне одержання, використання, поширення, зберігання та захист інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів, а також важливим засобом забезпечення законності та дисципліни в поліцейській діяльності. Розв'язання цієї нагальної проблеми деякими вченими вбачається за рахунок: – забезпечення доступності і зрозумілості інформації про роль правоохоронних органів, їх структуру, функції та повноваження, наочне донесення до широкої аудиторії та постійне оновлення у разі потреби, оскільки доступність такої інформації є важливим елементом прозорості та зрозумілості роботи правоохоронців для громадян; – наповнення інформаційних стендів, офіційних веб-сайтів відомства, відповідно до вимог Закону України «Про доступ до публічної інформації»; – удосконалення процедури подачі електронної форми запиту на офіційних веб-сайтах відомства; – оприлюднення прийнятих нормативно-правових

актів, актів індивідуальної дії (крім внутрішньо-організаційних), проєктів рішень, що підлягають обговоренню, інформації про нормативно-правові засади діяльності тощо; – забезпечення створення веб-сайтів або окремих веб-сторінок на всіх рівнях відомства, зокрема, районних управлінь, відділень; – проведення постійної роботи з налагодження взаємодії («діалогу») між правоохоронцями та громадськістю. Тобто на регулярній основі працівники відомства повинні проводити консультації з громадянами з питань власної діяльності, здійснювати збір ідей, побажань, скарг та окремих звернень, а також формувати публічні звіти про свою діяльність; – систематичного підвищення професійного рівня співробітників поліції у сфері інформаційного законодавства (міжнародних та національних положень). Зокрема, вчені пропонують запровадити практику системних занять на тему інформаційних прав людини (право на доступ до публічної інформації та захисту персональних даних) у системі службової підготовки, залучати громадських експертів для проведення спеціалізованих тренінгів з даної тематики та забезпечити відповідальних осіб відповідними методичними матеріалами (які можна отримати завдяки співпраці з громадськими організаціями) тощо; – забезпечення прозорості процесу прийняття рішень, що сприятиме зміцненню довіри громадськості до правоохоронних органів як необхідної передумови ефективної державної політики [142].

Загалом, юридична відповідальність поліцейських є важливим засобом забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, що потребує оптимізації, зокрема, в напрямку забезпечення інформаційної прозорості системи адміністративної відповідальності шляхом визначення обов'язку внутрішньо-системного публічного звітування про кількість і результати розгляду адміністративних справ щодо поліцейських та надання відкритого доступу до узагальненої інформації про притягнення поліцейських до адміністративної відповідальності з метою зміцнення громадської довіри.

Серед правових заходів існують також такі шляхи розвитку засобів забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України:

- 1) створити умови для розвитку методу сприяння у забезпеченні законності і дисципліни в діяльності поліції, прийнявши Наказ Національної поліції України «Про наставництво в діяльності поліції». Відповідно до наказу закріпити необхідність обрання для поліцейського, який вступив на службу або призначений на відповідну посаду вперше, наставника. До обов'язків наставника слід віднести професійне консультування поліцейського, надання йому методичних рекомендацій з виконання своїх посадових обов'язків та завдань, моніторинг ефективності здійснення своїх повноважень підопічним поліцейським, адаптація його до нового колективу, надання необхідної інформації, яка стосується діяльності поліції та особливостей формальних і неформальних відносин в колективі. Наставника доцільно призначати на тривалість, не більше шести місяців. За умови швидкої адаптації нового працівника до здійснення своїх обов'язків, що виражається у якісному та ефективному виконанні наданих службових завдань, та встановлення стійких та довірливих відносин у колективі, керівник органу поліції може припинити обов'язки наставника раніше. Для цілей реалізації зазначеного положення слід сформувати резерв наставників з числа працюючих в органі поліції, до якого будуть внесені особи, які набули відповідного стажу на службі в поліції за конкретною посадою, які характеризуються сумлінним ставленням до посадових та службових обов'язків, протягом діяльності неухильно дотримувалися законності та службової дисципліни, неодноразово заохочувалися за ефективність виконання завдань та службу в поліції. Участь у формуванні резерву наставників повинні брати підрозділи психологічного забезпечення органів поліції, служба по роботі з персоналом, керівники структурних підрозділів, а також керівник відповідного органу, який за наданими зазначеними суб'єктами пропозиціями зараховує особу до резерву наставників. Виконання наставником своїх обов'язків протягом усього періоду повинно заохочуватися додатковими виплатами, наданням

додаткової відпустки, а також за результатами такої діяльності – занесенням на дошку пошани або ж заохоченням відомчими заохочувальними відзнаками Національної поліції України (у разі систематичного та успішного наставництва); 2) удосконалити контрольні методи забезпечення законності та дисципліни в діяльності Національної поліції України, прийнявши Інструкцію про здійснення відомчого контролю за дотриманням законності і дисципліни в діяльності поліції (Наказ МВС України). У документі врегулювати способи, періодичність, строки, процедури проведення різних видів внутрішньовідомчого контролю, а також особливості документального оформлення його результатів. Необхідно закріпити обов'язок керівників органів поліції та їх структурних підрозділів надавати звіт про результати проведення внутрішньовідомчого контролю до вищестоящего керівника [101, с. 177-180].

Основним завданням публічного адміністрування поліцейської діяльності виступає налагоджена система контролю, оскільки поліцейська система є занадто завантажена, позбавлена прозорості, наявна проблема некомпетентності поліцейських кадрів, у зв'язку з занадто м'якими вимогами для набуття особою статусу поліцейського. Деякі вчені пропонують посилити критерії добору на посаду поліцейського, зокрема, внести у законодавство зміни, що стосуються віку, з якого особа може займатися поліцейською діяльністю (збільшення до 21 року), стажу роботи в поліцейських органах, збільшення мінімального рівня освіти, що вимагається для посади поліцейського. Також пропонується систематизувати навчальні заклади, що здійснюють професійну підготовку майбутніх поліцейських, зокрема, шляхом визначення низки пріоритетних закладів вищої освіти, що уповноважені здійснювати таку підготовку, такий крок не тільки посилить якість поліцейської освіти, а й забезпечить високу компетентність та повагу зі сторони суспільства до особи поліцейського [143, с. 88-94].

Серед інших правових напрямків, має бути напрям удосконалення заохочення як засобу забезпечення законності в діяльності органів

Національної поліції України. Основу удосконалення законодавства про заохочення поліцейських має стати розбудова положень загально-трудова джерел. Положення КЗпП на сьогоднішній день належним чином не регулюють проблематику заохочень, тому вчені пропонують у відомчій законодавчій базі роботи поліції закріпити вимогу про необхідність привалювання заохочень саме матеріального типу, що загалом забезпечить відповідність стимулятивного механізму поліцейських ринковим вимогам. Порядок застосування заохочень необхідно переробити таким чином, щоб в процесі обрання того чи іншого типу матеріального заохочення керівництво органу або підрозділу Національної поліції України в обов'язковому порядку враховувало матеріальні інтереси працівника та рівень його добробуту. Ключовим видом матеріальних заохочень необхідно визначити преміювання. При цьому, даний різновид заохочення повинен мати не разовий, а систематичний характер. Тобто, доцільним є введення у положеннях законодавства таких різновидів преміювання, як разова премія за зразкове виконання службових обов'язків, а також квартальна та річна премії. Можливість отримати зазначений різновид заохочення стане вагомим мотивом для працівника поліції здійснювати свої службові обов'язки якісно постійно, а також безперервно підвищувати рівень ефективності праці. Доречно увести у практику роботи органів та підрозділів Національної поліції України моніторинг рівня мотивації до роботи. Його суть повинна полягати у проведенні системного аналізу психологічно-морального клімату та відношення поліцейських до своїх службових обов'язків, а також встановлення, чого саме їм не вистачає в їх роботі та особистому житті з метою подальшої часткової реалізації встановлених потреб за рахунок заохочень [14, с. 30].

Також, серед організаційних заходів розвитку засобів забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України визначають також систематичне проведення тренінгів для поліцейських щодо набуття навиків комунікації з громадянами, з питань належного виконання своїх

обов'язків, дотримання вимог законності, розроблення методичних рекомендацій та алгоритмів поведінки поліцейських у різних оперативних ситуаціях, у ході виконання різних завдань у ході реалізації службових повноважень [101, с. 177-180].

Деякі науковці звертають увагу на впровадження сучасних технічних засобів навчання з вогневої підготовки в освітній процес, що можуть сприяти вдосконаленню техніко-тактичної майстерності складу територіальних підрозділів НПУ. Основними перевагами застосування на практичних заняттях мультимедійних технологій (інтерактивних тирів) з вогневої підготовки поліцейських є економія коштів на придбання боєприпасів; відпрацювання з поліцейськими навичок ведення прицільного вогню під час моделювання різноманітних ситуацій з реального життя; можливість проведення аналізу допущених стрільцем помилок при стрільбі тощо. Основними сприятливими педагогічними умовами, які забезпечують удосконалення вогневої підготовки поліцейських з використанням інтерактивного мультимедійного обладнання, є реалізація наступних можливостей: 1) моделювання різноманітних динамічних життєвих ситуацій та/або виконання службово-бойових завдань із застосуванням поліцейськими вогнепальної зброї; 2) створення тренувального інтерактивного середовища з ефектом присутності стрільця у реальних службово-бойових умовах, багаторазове повторення створених обставин місця події, критичний аналіз дій стрільця завдяки стоп-кадрам для досягнення поліцейським позитивного результату (правомірності застосування зброї, влучності пострілів, швидкості застосування зброї на ураження тощо) в екстремальних умовах; 3) тренування чи змагання значної кількості стрільців одночасно; 4) привчання стрільців реагувати на зміну обстановки (ухиляння/застосування укриття від пострілів у відповідь, вести прицілювання при незручних та змінюваних положеннях тіла тощо) вогонь для забезпечення власної безпеки 5) економія коштів на придбанні боєприпасів при повному виконанні освітніх завдань щодо розвитку необхідних навичок для ефективного володіння бойовою

зброєю (проведення влучної стрільби) як основних цілей вогневої підготовки правоохоронця [64, с. 150].

Відповідно, слід вдосконалити організаційні засоби забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України в напрямку:

1) формування системи адаптивної службової підготовки для індивідуального вдосконалення поліцейських;

2) розвитку системи матеріального стимулювання та впровадження механізмів відкритості преміальної політики задля зменшення корупційних ризиків в діяльності поліції;

3) розширення програм безперервної правової освіти персоналу поліції (організація постійних тренінгів, сертифікація знань, розробка методичних алгоритмів поведінки в конфліктних ситуаціях тощо);

4) формування стандартів наставництва та професійного супроводу для новопризначених поліцейських та вдосконалення політики корпоративної культури професійної підтримки поліцейських.

Окремим напрямком має бути оптимізація інструменту контролю як засобу забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України шляхом:

– вдосконалення внутрішньої системи мотиваційного моніторингу особового складу (створення підрозділів психологічної підтримки, систематичне проведення анкетувань та соціологічних досліджень, корекція службового навантаження тощо);

– методологічне формування системи внутрішнього контролю та аудиту законності в органах поліції;

– впровадження відкритих інформаційних платформ для громадського контролю за дотриманням законності (створення електронних реєстрів дисциплінарних стягнень, рішень дисциплінарних комісій, відомостей про правопорушення поліцейських; забезпечення громадського доступу до аналітичних звітів діяльності поліції).

Порушенням законності поліцією в разі застосування заходів адміністративного примусу є відхилення від положень законодавства, що встановлює коло осіб, уповноважених застосовувати відповідний захід, підстави, мету, процедурний або процесуальний порядок і умови реалізації способу примусового впливу, що характеризує зміст конкретного примусового заходу, процедурно-процесуальні терміни та вимоги до документування. Види порушень законності під час застосування поліцейськими заходів адміністративного примусу зумовлені елементами правової регламентації, які встановлюють критерії правомірної реалізації способу примусового впливу, що характеризує зміст примусових заходів. Зокрема, виділяються такі види порушень законності: порушення норм компетенції, що визначають коло осіб, уповноважених застосовувати відповідний захід адміністративного примусу; реалізацію способу примусового впливу за відсутності належних підстав; недотримання вимог норм, що визначають умови реалізації способу примусового впливу, що характеризує зміст примусового заходу; недотримання уповноваженою посадовою особою положень закону, що встановлює мету застосування заходу адміністративного примусу; порушення встановленого адміністративно-процесуальними нормами порядку призначення адміністративних покарань чи застосування окремих примусових заходів адміністративного запобігання, зокрема й порушення процесуальних термінів і вимог до документування; порушення встановленого законом процедурного порядку застосування заходів адміністративного припинення, заходів процесуального забезпечення та примусових заходів адміністративного запобігання, спосіб примусового впливу яких закріплений диспозицією правової норми; недотримання уповноваженою посадовцем вимог, що встановлюють межі правомірного завдання шкоди під час застосування спеціальних заходів адміністративного припинення [70, с. 48-56].

Окрім того, у діяльності поліції може простежуватися порушення законності застосування технічних засобів як загально-правового

(процедурного) принципу діяльності правоохоронних органів загалом та застосування технічних засобів для отримання даних у процесі документування і доказування. Законність визначається обов'язковим вжиттям заходів, які передбачені законом, виконанням їх у чіткій відповідності до положень та вимог, а також недопустимості дій, що не передбачені законом, а тим більше, які йому суперечать. Законність застосування технічних засобів тісно зв'язана з етичними аспектами отримання інформації від людини та про людину, а також з тактичними аспектами правомірного застосування технічних засобів та технічними аспектами впровадження й використання технічних засобів, які забезпечують об'єктивне, достовірне, найбільш повне і ефективно збирання, дослідження та використання даних у розслідуванні правопорушення на рівні сучасних вимог [13, с. 210].

Дотримання законності під час проведення досудового і судового розслідування, прийняття адміністративних заходів цілком і повністю розповсюджується на усі випадки (факти) застосування при цьому технічних засобів. Застосування технічних засобів у правоохоронній діяльності повинно суворо відповідати вимогам чинного законодавства та існуючій нормативній базі. При цьому повинні бути всебічно забезпечені гарантії прав, свобод і інтересів громадян та юридичних осіб, що гарантуються Конституцією України [13, с. 210].

Тобто, окремим напрямком вдосконалення має стати застосування технічних засобів у діяльності Національної поліції України, що слід оптимізувати шляхом запровадження чітких процедурних гарантій захисту прав людини, етичних стандартів та контролю їх дотримання, встановлення обов'язкової сертифікації технічних засобів, посилення парламентського та громадського контролю, визначення правових меж автоматизованої обробки отриманих даних із врахуванням міжнародних стандартів.

Діяльність Національної поліції як суб'єкта сектору безпеки й оборони здійснюється виключно в межах, визначених чинним національним

законодавствам, більшу частину якого складають норми адміністративного права, тобто адміністративного законодавства. урахувуючи те, що Національна поліція як суб'єкт сектору безпеки і оборони має діяти лише у спосіб, передбачений адміністративним законодавством, якість і повнота останнього набуває одного з першорядних значень, зокрема має прямий вплив на ефективність виконуваних вказаним суб'єктом завдань. Проте сьогодні з упевненістю не можна стверджувати, що адміністративне законодавство, яке регламентує діяльність Національної поліції як суб'єкта сектору безпеки і оборони, є досконалим, що вимагає розроблення дієвих шляхів його розвитку [18, с. 77-82].

Сьогодні існує значна кількість нормативно-правових актів, які у своїй сукупності складають адміністративне законодавство, що регламентує діяльність Національної поліції України як суб'єкта сектору безпеки й оборони. Однак, відповідне законодавство потребує свого розвитку в частині вдосконалення діяльності Національної поліції України як суб'єкта сектору безпеки й оборони. Зокрема, в першу чергу, вченими пропонується належним чином визначити правовий статус вказаного суб'єкта як у положеннях Закону України «Про національну безпеку України», так і в Законі України «Про Національну поліцію». Також задля підвищення ефективності здійснення громадського контролю за діяльністю Національної поліції України як суб'єкта сектору безпеки й оборони свого перегляду потребують приписи, що встановлюють обмеження в даній сфері суспільних відносин. Звичайно, вказані пропозиції щодо розвитку адміністративного законодавства є лише одними з багатьох, що можуть бути запропоновані, проте лише їх урахування має значно вплинути на вдосконалення діяльності Національної поліції України як суб'єкта сектору безпеки й оборони [18, с. 77-82].

Так як, в системі органів держави поліції належить особливе місце, її діяльність в умовах правового режиму воєнного стану спрямовується на забезпечення виконання завдань та функцій, визначених Законом України

«Про Національну поліцію», а також інших спеціальних завдань, передбачених ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Саме від того, наскільки ефективною буде діяльність органів поліції щодо охорони та захисту прав і свобод громадян, безпосередньо залежить стан законності та правопорядку в нашій державі, тобто функціонування відповідного безпекового середовища в державі в цілому та в її окремих регіонах зокрема. Стосується це і сфери безпеки дорожнього руху, де працівники поліції наділені значним арсеналом владних повноважень, у тому числі й щодо застосування заходів адміністративного примусу та притягнення винних до адміністративної відповідальності, що дозволяє своєчасно та оперативно припиняти будь-які кримінальні та адміністративні правопорушення, надавати невідкладну допомогу постраждалим особам, забезпечувати безперешкодний рух транспорту та пішоходів [141, с. 110].

Таким чином, воєнний стан вплинув на адміністративно-правовий механізм забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, що потребує часткової трансформації в напрямку оптимізації системи міжсекторальної взаємодії суб'єктів законності в умовах війни та розвитку міжнародного співробітництва у сфері забезпечення законності поліції, з використанням практик країн ЄС, НАТО, залученням міжнародних місій для оцінки правозастосовної практики поліції, участі у міжнародних програмах підготовки поліції до роботи в надзвичайних безпекових ситуаціях.

Загалом, з урахуванням вищевикладеного аналізу національної практики та зарубіжного досвіду, слід виділити наступні напрямки розвитку засобів забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України:

– юридична відповідальність поліцейських є важливим засобом забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, що потребує оптимізації, зокрема, в напрямку забезпечення інформаційної прозорості системи адміністративної відповідальності шляхом визначення

обов'язку внутрішньо-системного публічного звітування про кількість і результати розгляду адміністративних справ щодо поліцейських та надання відкритого доступу до узагальненої інформації про притягнення поліцейських до адміністративної відповідальності з метою зміцнення громадської довіри.

– слід вдосконалити організаційні засоби забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України в напрямку: 1) формування системи адаптивної службової підготовки для індивідуального вдосконалення поліцейських; 2) розвитку системи матеріального стимулювання та впровадження механізмів відкритості преміальної політики задля зменшення корупційних ризиків в діяльності поліції; 3) розширення програм безперервної правової освіти персоналу поліції (організація постійних тренінгів, сертифікація знань, розробка методичних алгоритмів поведінки в конфліктних ситуаціях тощо); 4) формування стандартів наставництва та професійного супроводу для новопризначених поліцейських та вдосконалення політики корпоративної культури професійної підтримки поліцейських.

– окремим напрямком має бути оптимізація інструменту контролю як засобу забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України шляхом: – вдосконалення внутрішньої системи мотиваційного моніторингу особового складу (створення підрозділів психологічної підтримки, систематичне проведення анкетувань та соціологічних досліджень, корекція службового навантаження тощо); – методологічне формування системи внутрішнього контролю та аудиту законності в органах поліції; – впровадження відкритих інформаційних платформ для громадського контролю за дотриманням законності (створення електронних реєстрів дисциплінарних стягнень, рішень дисциплінарних комісій, відомостей про правопорушення поліцейських; забезпечення громадського доступу до аналітичних звітів діяльності поліції).

– окремим напрямком вдосконалення має стати застосування технічних засобів у діяльності Національної поліції України, що слід оптимізувати шляхом запровадження чітких процедурних гарантій захисту прав людини, етичних стандартів та контролю їх дотримання, встановлення обов'язкової сертифікації технічних засобів, посилення парламентського та громадського контролю, визначення правових меж автоматизованої обробки отриманих даних із врахуванням міжнародних стандартів.

– воєнний стан вплинув на адміністративно-правовий механізм забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, що потребує часткової трансформації в напрямку оптимізації системи міжсекторальної взаємодії суб'єктів законності в умовах війни та розвитку міжнародного співробітництва у сфері забезпечення законності поліції, з використанням практик країн ЄС, НАТО, залученням міжнародних місій для оцінки правозастосовної практики поліції, участі у міжнародних програмах підготовки поліції до роботи в надзвичайних безпекових ситуаціях.

Отже, вдосконалення процесу формування та реалізації засобів забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України має бути спрямовано в напрямках: забезпечення інформаційної прозорості системи адміністративної відповідальності поліцейських; вдосконалення організаційних засобів забезпечення законності; оптимізації інструменту контролю за діяльністю органів Національної поліції України; покращення застосування технічних засобів; покращення міжсекторальної взаємодії та міжнародного співробітництва в умовах війни як інструментарію забезпечення законності; адаптації окремих напрямків зарубіжного досвіду для української моделі щодо ведення централізованих облікових систем, закріплення єдиного етичного кодексу поліцейської служби, ведення процедур внутрішніх негласних перевірок службової діяльності поліцейських та створення єдиної методології державного контролю за діяльністю органів поліції.

Висновки до розділу 3

1. Досвід Сполучених Штатів Америки у сфері забезпечення законності в діяльності поліції визначається складною багаторівневою моделлю децентралізованого управління з розгалуженою системою контролю (федерального адміністративного контролю, внутрішньовідомчого контролю, судового нагляду, демократичного цивільного контролю), юридичними механізмами притягнення поліцейських до відповідальності за порушення прав людини, веденням централізованих бази підзвітності органів поліції. Основними можливостями використання американського досвіду в Україні є розвиток незалежного громадського контролю за діяльністю поліції та оптимізація прозорості діяльності поліції через ведення централізованих облікових систем (бази підзвітності), що містять інформацію про дисциплінарні порушення, нагороди та заохочення поліцейських.

2. Досвід Франції у сфері забезпечення законності в діяльності органів поліції інтегрує правові, інституційні та етичні складові у цілісну систему гарантій дотримання правопорядку та прав людини, з багатоступеневою системою внутрішніх, зовнішніх, адміністративних, судових та громадських механізмів нагляду та контролю. Для України, з відмінною системою, перспективними є наступні напрямки впровадження французького досвіду: нормативне закріплення єдиного етичного кодексу поліцейської служби; створення незалежних інституцій внутрішнього контролю з відкритістю для участі представників громадянського суспільства; оптимізація механізмів зовнішнього моніторингу за дотриманням прав людини у діяльності поліції; посилення підконтрольності поліції органам правосуддя у частині перевірки правомірності оперативно-розшукових заходів, обробки персональних даних та застосування технічних засобів контролю.

3. Досвід Литви у сфері забезпечення законності в діяльності органів поліції поєднує впровадження європейських стандартів із особливостями внутрішньо-державної політики, що визначається актуальним для української моделі в напрямку: нормативного закріплення процедури внутрішніх негласних перевірок службової діяльності поліцейських з чітким визначенням меж їх проведення та правових гарантій поліцейських; уніфікації етичних стандартів та професійної відповідальності поліцейських через запровадження єдиного кодексу професійної етики; розширення повноважень органів внутрішнього контролю із чітким процесуальним врегулюванням їх компетенції; удосконалення системи підготовки поліцейських кадрів.

4. Досвід Словенії у забезпеченні законності в діяльності поліції базується на організаційній автономії поліції та ефективній системі внутрішнього управління та контролю, з розвиненою мережею спеціалізованих підрозділів нагляду за діяльністю поліції. Можливим напрямком адаптації для української моделі є можливість залучення окремих державних службовців та поліцейських до індивідуальних форм контролю у забезпеченні законності в діяльності працівників поліції.

5. Досвід Польщі у сфері забезпечення законності в діяльності органів поліції ґрунтується на інтеграції загальнодержавної системи контролю у державному управлінні в діяльність правоохоронних органів, запровадженні єдиних стандартів контролю, та наявності аналітичної складової контролю для визначення причин та можливостей запобігання порушень законності в діяльності органів поліції. Для української моделі актуальним для впровадження є: – можливість створення єдиної методології державного контролю за діяльністю органів виконавчої влади, у тому числі поліції, із запровадженням єдиних стандартів контролю та чіткої координації; – використання аналітичних функцій при здійсненні внутрішнього контролю діяльності поліції.

6. Юридична відповідальність поліцейських є важливим засобом забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, що потребує оптимізації, зокрема, в напрямку забезпечення інформаційної прозорості системи адміністративної відповідальності шляхом визначення обов'язку внутрішньо-системного публічного звітування про кількість і результати розгляду адміністративних справ щодо поліцейських та надання відкритого доступу до узагальненої інформації про притягнення поліцейських до адміністративної відповідальності з метою зміцнення громадської довіри.

7. Слід вдосконалити організаційні засоби забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України в напрямку: 1) формування системи адаптивної службової підготовки для індивідуального вдосконалення поліцейських; 2) розвитку системи матеріального стимулювання та впровадження механізмів відкритості преміальної політики задля зменшення корупційних ризиків в діяльності поліції; 3) розширення програм безперервної правової освіти персоналу поліції (організація постійних тренінгів, сертифікація знань, розробка методичних алгоритмів поведінки в конфліктних ситуаціях тощо); 4) формування стандартів наставництва та професійного супроводу для новопризначених поліцейських та вдосконалення політики корпоративної культури професійної підтримки поліцейських.

8. Окремим напрямком має бути оптимізація інструменту контролю як засобу забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України шляхом: – вдосконалення внутрішньої системи мотиваційного моніторингу особового складу (створення підрозділів психологічної підтримки, систематичне проведення анкетувань та соціологічних досліджень, корекція службового навантаження тощо); – методологічне формування системи внутрішнього контролю та аудиту законності в органах поліції; – впровадження відкритих інформаційних платформ для громадського контролю за дотриманням законності (створення електронних

реєстрів дисциплінарних стягнень, рішень дисциплінарних комісій, відомостей про правопорушення поліцейських; забезпечення громадського доступу до аналітичних звітів діяльності поліції).

9. Окремим напрямком вдосконалення має стати застосування технічних засобів у діяльності Національної поліції України, що слід оптимізувати шляхом запровадження чітких процедурних гарантій захисту прав людини, етичних стандартів та контролю їх дотримання, встановлення обов'язкової сертифікації технічних засобів, посилення парламентського та громадського контролю, визначення правових меж автоматизованої обробки отриманих даних із врахуванням міжнародних стандартів.

10. Воєнний стан вплинув на адміністративно-правовий механізм забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, що потребує часткової трансформації в напрямку оптимізації системи міжсекторальної взаємодії суб'єктів законності в умовах війни та розвитку міжнародного співробітництва у сфері забезпечення законності поліції, з використанням практик країн ЄС, НАТО, залученням міжнародних місій для оцінки правозастосовної практики поліції, участі у міжнародних програмах підготовки поліції до роботи в надзвичайних безпекових ситуаціях.

ВИСНОВКИ

У дисертації визначено сутність, зміст та характеристику адміністративно-правових засад забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, для формування прогресивних та ефективних рекомендацій та напрямків розвитку засобів забезпечення законності в правоохоронній діяльності, основними з яких є такі:

1. Виділено характерні особливості діяльності органів Національної поліції України як об'єкта забезпечення законності: 1) юридична визначеність та нормативна регламентація (діяльність поліції ґрунтується виключно на положеннях Конституції України, законів України, міжнародних правових актів та підзаконних нормативно-правових актів, що чітко визначають межі, процедури, підстави та форми реалізації поліцейських повноважень); 2) суспільно-владний характер діяльності (органи поліції реалізують делеговані державою владні повноваження, що передбачають право ухвалювати обов'язкові для виконання рішення, застосовувати адміністративний примус, заходи забезпечення безпеки та правопорядку у межах компетенції); 3) спрямованість на забезпечення прав, свобод та законних інтересів особи (згідно норм чинного законодавства ключовим орієнтиром поліцейської діяльності є захист і забезпечення основних прав людини, що передбачає створення безпечних умов життєдіяльності та ефективне реагування на порушення правопорядку); 4) контрольований характер здійснення функцій (діяльність Національної поліції підлягає системному контролю та нагляду з боку уповноважених державних органів, судових інституцій, органів прокуратури, а також громадському контролю, що забезпечує запобігання зловживанню владними повноваженнями); 5) забезпечення балансу публічного інтересу і законності методів діяльності (реалізація поліцейських функцій повинна здійснюватися з дотриманням принципів правомірності, пропорційності, обґрунтованості застосування заходів впливу, недопущення надмірного обмеження прав та

свобод особи під час забезпечення публічного порядку).

2. Визначено, що законність в діяльності органів Національної поліції України – це правовий стан, за якого службова діяльність поліції здійснюється виключно в межах наданих законом повноважень, відповідно до встановлених нормативно-правових приписів, із забезпеченням захисту прав, свобод і законних інтересів особи, інтересів суспільства та держави, при дотриманні принципів неупередженості, правової визначеності та пропорційності у прийнятті рішень. Характерними ознаками законності в діяльності органів Національної поліції України виділено: 1) пріоритет прав і свобод людини; 2) дотримання закону в межах компетенції поліції; 3) рівність усіх перед законом; 4) політична нейтральність; 5) прозорість і підзвітність; 6) професійна відповідальність і контроль; 7) безперервність правозахисної функції.

3. Розкрито роль адміністративного законодавства у системі правових засад забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України як фундаментального нормативного інструменту, що конкретизує принципи публічного управління, визначає компетенцію, повноваження, обов'язки та межі відповідальності поліцейських органів у процесі реалізації владних повноважень, деталізує процедурні аспекти поліцейської діяльності, врегульовує превентивні, контрольні, наглядові, охоронні, дисциплінарні та процесуальні механізми, що забезпечують дотримання норм законності як у внутрішній організації правоохоронних органів, так і у взаємодії з громадянами та іншими суб'єктами правовідносин. Важливо, що система адміністративно-правових норм інтегрує положення Конституції України, галузевого законодавства, підзаконних актів Кабінету Міністрів України та внутрішніх нормативних документів, утворюючи єдину структурно-функціональну основу для ефективного здійснення поліцейської діяльності в межах правового порядку, забезпечення публічної безпеки та дотримання прав людини в умовах динамічного розвитку суспільних процесів та правової системи держави.

4. Розкрито структуру адміністративно-правового механізму забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, що включає:

1) засадничу основу (цілі механізму та правові засади реалізації інструментів законності в діяльності органів Національної поліції України);

2) нормативно-правову основу (матеріальні та процесуальні норми адміністративного права, які визначають права, обов'язки, обмеження та регламентують порядок реалізації правових приписів).

3) інституційну (організаційно-суб'єктну) складову (основні суб'єкти забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України та адміністративно-правовий статус поліцейських);

4) функціонально-процедурну складову (адміністративно-правові відносини, адміністративні процедури, форми та методи забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України);

5) гарантійно-охоронну складову (гарантії прав і свобод при забезпеченні законності в діяльності органів Національної поліції України та відповідні заходи захисту).

6) інформаційно-аналітичну складову (моніторинговий облік порушень законності, інформаційна прозорість для громадськості, ефективність функціонування механізму).

5. Визначено систему суб'єктів забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України як багаторівневої сукупності уповноважених органів державної влади та внутрішніх контрольних підрозділів поліції, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань, міжнародних структур, які, в межах наданих законом повноважень та із застосуванням відповідних інструментів адміністративно-правового механізму, здійснюють прямий або опосередкований вплив на додержання принципів законності, правопорядку, дотримання прав і свобод людини у процесі виконання завдань та функцій Національної поліції

України, гарантуючи законність та ефективність діяльності поліції та якість поліцейських послуг.

6. Розкрито правові форми забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, до яких належать: – видання адміністративних актів суб'єктами забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України; – укладення адміністративних договорів; – виконання юридично значущих процедурних дій (службове атестування поліцейських, прийняття присяги поліцейськими тощо); – інформаційно-технічні форми (ведення інформаційних систем правоохоронних органів, системи аудіо- та відеофіксації поліцейських дій, публічна звітність, електронні документообіги внутрішньої службової звітності тощо). До організаційних форм забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України віднесено: планування оперативної роботи; організація чергувань і патрулювань; проведення інструктажів та службових нарад; здійснення професійної підготовки персоналу; матеріально-технічне забезпечення службової діяльності; організація міжвідомчої та внутрішньої взаємодії тощо.

Виділено методи забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, що відображають сукупність способів, засобів, прийомів впливу, та характер взаємодії поліції з суб'єктами забезпечення законності та суспільством загалом, включаючи: – переконання (профілактична робота; роз'яснення норм права поліцейським; етичне та антикорупційне навчання; розробка та впровадження кодексів професійної етики тощо); – заохочення (моральне та матеріальне стимулювання правомірної поведінки поліцейських); – адміністративний примус (застосування юридичної відповідальності); – контрольно-наглядові методи.

7. Проведено аналіз зарубіжного досвіду забезпечення законності в діяльності органів поліції, в результаті якого виділено загальні тенденції використання інструменту контролю в регулюванні поліцейської етики та законності діяльності з окремими особливостями, впровадження яких є

актуальним для української моделі щодо оптимізації прозорості діяльності поліції через ведення централізованих облікових систем (досвід Сполучених Штатів Америки), нормативного закріплення єдиного етичного кодексу поліцейської служби (досвід Франції), нормативного закріплення процедури внутрішніх негласних перевірок службової діяльності поліцейських (досвід Литви), залучення окремих державних службовців та поліцейських до індивідуальних форм контролю (досвід Словенії), створення єдиної методології державного контролю за діяльністю органів виконавчої влади, у тому числі поліції (досвід Польщі).

8. Сформовано напрямки розвитку та вдосконалення процесу формування та реалізації засобів забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, що має бути спрямовано на: забезпечення інформаційної прозорості системи адміністративної відповідальності поліцейських; вдосконалення організаційних засобів забезпечення законності; оптимізації інструменту контролю за діяльністю органів Національної поліції України; покращення застосування технічних засобів; покращення міжсекторальної взаємодії та міжнародного співробітництва в умовах війни як інструментарію забезпечення законності; адаптації окремих напрямків зарубіжного досвіду для української моделі щодо ведення централізованих облікових систем, закріплення єдиного етичного кодексу поліцейської служби, ведення процедур внутрішніх негласних перевірок службової діяльності поліцейських та створення єдиної методології державного контролю за діяльністю органів поліції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник у двох томах: Том 1. Загальна частина. Київ: Видавництво «Юридична думка», 2004. 584 с.
2. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник у двох томах: Том 2. Особлива частина. Київ: Видавництво «Юридична думка», 2005. 624 с.
3. Адміністративна діяльність органів поліції України: підручник за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В. В. Сокурєнка; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2017. 432 с.
4. Адміністративна діяльність Національної поліції: навч. посібник/ Кол. авт. ; кер. авт. кол. к.ю.н., засл. юрист України В. А. Глуховеря. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 248 с.
5. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ: навчальний посібник / за загальною редакцією професора В.М. Бєсчастного. Кривий Ріг: ДЮОІ МВС України, 2017. 197 с.
6. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина: підручник / О. М. Бандурка, Г. О. Пономарєнко, О. В. Джафарова, С. О. Шатрава та ін.; за заг. ред.
7. Адміністративна діяльність органів поліції України: Академічний курс: підручник за заг. ред. П.А. Трачука. Ужгород: ТОВ «РІК-У». 2024. 316 с.
8. Адміністративне право України: підручник / за заг. ред. Ю.П. Битяка, Харків: Право, 2000. 520 с.
9. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / Галуцько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
10. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко, Т. Коломоєць, В. Курило, С.

Стеценко та ін.; за ред. В. Галуцька та О. Правоторової. Видання четверте. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 592 с.

11. Алфьоров С. М., Ващенко С. В., Долгополова М. М. Адміністративне право. Загальна частина: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 216 с.

12. Бабій Б. М., Корецький В. М., Цветкова В. В. Юридичний словник. Київ: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1974. 847 с.

13. Бакутін Є. І. Принцип законності в діяльності поліції під час використання технічних засобів фіксації адміністративних правопорушень. Часопис Київського університету права. 2020/2. С. 208–213.

14. Балик С. О. Пріоритетні напрямки вдосконалення законодавства, яке визначає правові засади застосування заохочень до працівників поліції. Прикарпатський юридичний вісник. 2019. Вип. 1(4). С. 26-30.

15. Бандурка О.М. Роль правоохоронних органів у зміцненні безпеки фінансової системи держави: Актуальні проблеми безпеки фінансової системи держави: зб. наукових праць між нар. наук.-практ. конф. Харків : ХНУВС, 2014. с. 14–19.

16. Барабаш Ю. Г. Парламентський контроль в Україні : проблеми теорії та практики: дис...канд. юрид. наук : 12.00.02. Харків, 2004. 205 с.

17. Бачинин В.А. Філософія права: підручник. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 472 с

18. Безега В. В. Розвиток адміністративного законодавства в частині вдосконалення діяльності Національної поліції як суб'єкта сектору безпеки і оборони. Прикарпатський юридичний вісник. 2020. Вип. 2. С. 77-82.

19. Безега В.В. Адміністративно-правові засади діяльності Національної поліції як суб'єкта сектору безпеки і оборони. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2020.

20. Безпалова О. І., Горбач Д. О. Поняття та структура адміністративно-правового статусу Національної гвардії України. Форум права. 2017. №5. С. 31–38.

21. Безпалова О.І., Джафарова О.В., Грідіна Н.Ю. Законність і дисципліна при здійсненні адміністративної правозастосовчої діяльності в умовах воєнного стану. Вісник кримінологічної асоціації України. 2025. № 1 (34). С. 416-425. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2025.1.31>

22. Беспалько І. Визначення поняття загальних засад кримінального провадження. Підприємництво, господарство і право. 2018. №5. С. 242–247.

23. Бойко І. В. Правовий механізм проведення перевірки на доврочесність працівників Національної поліції України. Наука і правоохорона. 2020. № 2. С. 35-44.

24. Братель С. Г. Громадський контроль за діяльністю міліції : дис. ... кандидата юрид. наук. Київському національному університеті внутрішніх справ. К., 2007. С. 34- 35.

25. Братель С.Г. Реалізація принципів адміністративної юрисдикції в діяльності Національної поліції України. Південноукраїнський правничий часопис. 2023. № 4. С. 72-76. DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2023.4.14>.

26. Братель С.Г. Реалізація форм адміністративно-юрисдикційної діяльності Національної поліції. Південноукраїнський правничий часопис. 2023. № 2. С. 94-99. DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2023.2.15>.

27. Булик І. Л., Подакін Д. І. Модель організації діяльності поліції в Україні та США. Сучасна європейська поліцейстика та можливості її використання в діяльності Національної поліції України. Харків, 2019. С. 63–65.

28. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 слів / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.

29. Вітання Президента України співробітникам та ветеранам Національної поліції України. Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво, 2020. URL:

<https://www.president.gov.ua/news/vitannya-prezidenta-ukrayini-spivrobotnikam-ta-veteranam-nac-62005>

30. Вітвіцький С. С. Управління органами Національної поліції як складовий елемент механізму державного управління. Правовий часопис Донбасу. 2022. № 4(1). С. 68-71.

31. Галуцько В.В., Курило В.І., Короєд С.О. та ін. Адміністративне право України. Т.1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник; за ред. проф. В.В. Галуцька. Херсон: Грінь Д.С., 2015. 272 с.

32. Гаращук В. М. Контроль та нагляд у державному управлінні: моногр. Харків: Фоліо, 2002. 176 с.

33. Гаруст Ю. В. Правове забезпечення контрольної діяльності органів України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х., 2007. 184 с.

34. Гончаренко Г. А. Повноваження президента України в управлінні сектором безпеки: організаційно-правовий аспект. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. № 1. 2020. DOI <https://doi.org/10.26661/2616-9444-2020-1-17>

35. Гончарук С. Т. Адміністративне право України: Загальна та Особлива частини. К.: НАВСУ, 2000. 239 с.

36. Горбунова Л. Історія дослідження ідеї та поняття законності. Право України, 2004. №2. С. 3-8.

37. Григоренко О. Класифікація суб'єктів контролю діяльності органів національної поліції в системі публічної адміністрації. Юридичний науковий електронний журнал. № 3. 2020. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-3/117>

38. Гриценко І.С., Мельник Р.С., Пухтецька А.А. Адміністративне право України: підручник під ред. І. С. Гриценка. Київ : Юрінком Інтер, 2015. С. 568.

39. Гуменюк В. А. Адміністративно-правове регулювання здійснення органами внутрішніх справ дозвільної системи: дис. канд. юрид. наук. Харків. 1999. 202 с.
40. Гумін О., Пряхін Є. Адміністративно-правовий статус особи: поняття та структура. Львів: Наше право. №5. 2014. С. 35-37.
41. Гурковський М.П., Єсімов С.С. Основні форми та методи діяльності поліції у сфері забезпечення прав людини та громадянина України. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2016. №4. С. 171–186.
42. Денисюк Д.С. Принципи діяльності національної поліції України: теорія та практика реалізації. Митна справа. 2015. №5(101). С. 63-68.
43. Денисюк С. Ф. Громадський контроль за правоохоронною діяльністю в Україні: адміністративно-правові засади: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.07. Дніпропетровськ, 2010. 393 с.
44. Держська В.Ю. Контроль як основа забезпечення законності у діяльності органів національної поліції України. Підприємництво, господарство і право. 2020. №10 (296). С. 101-104. <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2020/10/18.pdf>
45. Держська В.Ю. Сучасна система суб'єктів забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України. Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ 14-15 листопад 2021 року). – Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 34-36.
46. Держська В.Ю. Аналіз теоретичних підходів до визначення структури адміністративно-правового механізму забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України. Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р. – Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 126–128.

47. Держська В.Ю. Демократичний цивільний контроль, що здійснює Верховна Рада України як спосіб забезпечення законності органами Національної поліції України. Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 20-21 грудня 2019 року). – Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2019. С. 71–72.

48. Держська В.Ю. Новітнє формування поняття адміністративно-правового механізму забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України. Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки в умовах сьогодення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 13–14 березня 2023 р. – Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 31–33.

49. Держська В.Ю. Особливості та види діяльності органів Національної поліції України як об'єкта забезпечення законності. Право і суспільство. 2024. № 2. С. 690-695.
<http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/index.php/archiv?id=185>

50. Держська В.Ю. Поняття та ознаки адміністративно-правового механізму забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України. Держава та регіони. Серія: Право. 2023. № 4 (82). С. 443-448.
<http://law.stateandregions.zp.ua/issue-4-2023>

51. Держська В.Ю. Поняття, суб'єкти та види демократичного цивільного контролю за діяльністю органів національної поліції України та його значення у забезпеченні законності. Підприємництво, господарство і право. 2020. №11 (297). С. 106-110. <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2020/11/18.pdf>

52. Держська В.Ю. Правові засади забезпечення законності в діяльності органів національної поліції України та місце серед них адміністративного законодавства. Юридичний науковий електронний журнал. 2025. № 1. С. 810-812. <http://lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=182>

53. Дерзська В.Ю. Суб'єкти забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 12. С. 565-568. <http://lsej.org.ua/index.php/arkhiv-pomeriv?id=145>

54. Дерзська В.Ю. Суть і значення забезпечення законності у діяльності органів публічної адміністрації. Visegrad journal on human rights. 2019. № 6\2. Р. 42-45. (Словацкая Республика).

55. Дерзська В.Ю. Сучасна модель структури адміністративно-правового механізму забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України. Право та державне управління. 2022. № 3. С. 452-457. <http://pdu-journal.kpu.zp.ua/issue-3-2022>

56. Джафарова О.В., Шатрава С.О., Федоренко В.Л. Адміністративно-правові аспекти взаємодії підрозділів поліції на воді та підрозділів Національної гвардії України: питання сьогодення. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 4. С. 852-855. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-4/208>.

57. Дотримання законності, правопорядку та запобігання корупції, 2020.

https://kyivcity.gov.ua/kyiv_ta_miska_vlada/kmr/postiini_komisii/postiina_komisiia_kyivskoi_miskoi_rady_z_pytan_dotrymannia_zakonnostipravoporiadku_ta_zapobihannia_koruptsii_260352/

58. Жила С. Ю. Механізм адміністративно-правового регулювання діяльності національної поліції із забезпечення громадської безпеки. Південноукраїнський правничий часопис. 2015. № 3. С. 123-126.

59. Заброда Д. Адміністративно-правові засади: сутність та зміст категорії. Адміністративне право і процес. № 2(4). 2013.

60. Заросило В. О. Шляхи розвитку адміністративного права та інших галузей права в Україні. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18 : Економіка і право. 2014. Вип. 25. С. 161-165.

61. Звіт постійної комісії міської ради м. Олександрія з питань законності, депутатської діяльності, етики, правопорядку, регламенту, гласності, місцевого самоврядування та запобігання корупції про роботу комісії у 2018 році http://olexrada.gov.ua/doc/aparat/zvit_zakon_1.pdf
62. Івченко А. Тлумачний словник української мови. Харків: «Фоліо». 2002. 543 с.
63. Каленіченко Л. І. Сутність законності в організації та діяльності національної поліції України. Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми. Харків, 2019. С. 89–91.
64. Каменщик О. В. Застосування інтерактивного мультимедійного обладнання для вогневої підготовки правоохоронців як умова удосконалення навчання працівників Національної поліції України. Юридичний бюлетень. 2022. Вип. 25. С. 150-157.
65. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави та права: підручник. Київ: Кондор, 2005. 609 с.
66. Кісіль З. Р. Адміністративно-правовий статус працівника міліції як фактор протидії професійній деформації. Південноукраїнський правничий часопис, 2008. № 2. С. 123–126.
67. Кобзар О. Ф. Поняття та ознаки правопорядку: теоретико-правовий аналіз. Проблеми правоохоронної та освітньої діяльності. 2024. № 1. С. 6–11. <https://elar-kingu.kyiv.ua/server/api/core/bitstreams/d7e037a7-aaaf-4d48-aa17-44963e2da257/content>
68. Кобзар О.Ф., Романов М.Ю. Особливості реалізації правоохоронної функції держави в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні. Науковий вісник Київського інституту Національної гвардії України. 2023. №2. С.79-87. <https://kingu-visnyk.kyiv.ua/index.php/journal/article/view/35>
69. Коваленко В. В. Механізм захисту прав і свобод людини в діяльності Національної поліції України. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ . 2020. № 1. С. 81-87.

70. Ковалів М. В. Порушення законності при застосуванні поліцією заходів адміністративного примусу. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична. 2023. Вип. 2. С. 48-56.
71. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446.
72. Кодекс законів про працю України 10.12.1971. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Додаток до № 50. Ст. 375.
73. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.
74. Кожура Л. О. Адміністративно-правовий захист та охорона: поняття та співвідношення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2015. Вип. 35(1.2). С. 119-122.
75. Колпаков В.К. Адміністративне право України. К.: Юрінком Інтер, 2001. 752 с.
76. Кононець В. П., Циб І. С. Національна поліція, як основний суб'єкт забезпечення охорони прав і свобод людини. Юридичний вісник. 2016.
77. Конституція України від 28.06.1996. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
78. Криволапчук В. О. Захист прав та свобод громадян органами поліції в механізмі сучасної держави: адміністративно-правовий аспект. Митна справа. 2014. № 6(2.1). С. 208-213.
79. Криволапчук В., Клименко В. Аналіз адміністративно-правових засад діяльності державної служби охорони при МВС. Наука і правоохорона, 2014. №1.С. 5-11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nip_2014_1_3
80. Кузик В. В. Шляхи удосконалення принципів діяльності Національної поліції України. Приватне та публічне право. 2024. № 1. С. 68-73.

81. Кучма О. Л. Принципи законності й верховенства права: проблеми правозастосування. Науковий вісник Херсонського державного університету. Вип. 6. Т. 1. 2015. С. 150–152.
82. Левенець Ю. О. Поняття адміністративної відповідальності. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2012. Вип. 3. С. 54-62.
83. Ленівський Р. В. Сутність адміністративно-правових засобів забезпечення законності і правопорядку в Україні та їх систематизація. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції? 2016. Вип. 6(2). С. 79-82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvu_2016_6%282%29_21
84. Лук'янець Д. М. Інститут адміністративної відповідальності: проблеми розвитку: монографія; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2001. 220 с.
85. Майоров В. В. Поняття та складники адміністративно-правового механізму реформ у Національній поліції України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. 2019. Вип. 41(1). С. 94-96.
86. Малютіна І. П. Філософсько-правові аспекти дефініцій закон і законність у часовій ретроспективі. Юридична наука. 2012. №6. С. 146–152. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2012_6_15.8
87. Марушій О. А. Генеза розуміння законності як основоположного принципу діяльності органів державного управління URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/aug/5713/vnulpurn201685013.pdf>
88. Мелех Л. В. Законність у правозастосовній діяльності: автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень». Львів: Львівський держ. ун-т внутрішніх справ, 2010. 20 с.
89. Мельник Р.С., Бевзенко В.М. Загальне адміністративне право : навчальний посібник / за заг. ред. Р.С. Мельника. Київ : Ваіте, 2014. 376 с.

90. Миронюк Р.В., Кобко Є.В. Оцінка громадськістю ефективності діяльності правоохоронного органу як форма громадського контролю. Аналітично-порівняльне правознавство. №6. 2024. С. 618-625. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.101>.

91. Миронюк Р.В., Логвиненко Б.О. Напрямки взаємодії Національної поліції з засобами масової інформації. Юридичний науковий електронний журнал. №3. 2023. С.573-576. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-3/129>

92. Михайлов В. О. Зарубіжний досвід забезпечення законності та дисципліни роботи патрульної поліції: перспективи запозичення для України. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2019. № 4. С. 209-216.

93. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. 2022. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043

94. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. 2022. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_042

95. Мозоль В. Зарубіжний досвід організації діяльності поліції. Сучасна європейська поліцейстика та можливості її використання в діяльності Національної поліції України. Харків, 2019. С. 171–173.

96. Мозоль Н. І. Забезпечення законності в органах внутрішніх справ України: міжнародний досвід. Юридична наука. № 6/2015. С. 161–167.

97. Морозенко В. В. Доктринальні підходи до розуміння публічності як засади кримінального процесу. Вісник Кримінологічної асоціації України. 2023. Т. 28, №1. С. 435–443. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2023.1.41%20>

98. Музичук Е. (2023). Адміністративні форми та методи запобігання та протидії корупційним проявам у публічній службі. Вісник Кримінологічної асоціації України, 29(2), 189–199. <https://doi.org/10.32631/vca.2023.2.14>

99. Національна поліція в умовах воєнного стану: зміни в законодавстві URL: <https://law-in-war.org/nacziionalna-policziya-v-umovah-voennogo-stanu-zminy-v-zakonodavstvi/>

100. Національна поліція України в умовах воєнного стану. Настільна книга поліцейського. Під заг. ред. Копотуна І.М. Київ. ВД "Професіонал". 2022. С.3.

101. Нетудихатка А. В. Шляхи удосконалення методів забезпечення законності в діяльності Національної поліції України. Прикарпатський юридичний вісник. 2018. Вип. 2(4). С. 177-180.

102. Ніколенко Л.М. Принципи діяльності поліції: сутність та особливості. Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика No 1 (1) 2021. URL: <https://policeyistika.dnuvs.in.ua/wp-content/uploads/2022/01/2.-nikolenko.pdf>

103. Окопник О. Сучасний стан та організаційно-правові аспекти регулювання партнерських відносин поліції з населенням. Наукові записки [Кіровоградського державного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Право. 2017. Вип. 1. С. 131-135.

104. Організація діяльності підрозділів Національної поліції України щодо забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану: метод. рек. В.Л. Костюк, В.В. Литвин, В.В. Мозоль, А.О. Шаповалова, Р.А. Сербин. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2023. С.52.

105. Оцінка громадянами ситуації в країні та діяльності влади, рівень довіри до соціальних інститутів та політиків (соціологія). Центр Разумкова, 2019. URL: <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-diialnosti-vlady-riven-doviry-do-sotsialnykh-instytutiv-ta-politykiv>.

106. Оцінка громадянами ситуації в країні, рівень довіри до соціальних інститутів та політиків, електоральні орієнтації громадян (квітень 2020 р. соціологія). Центр Разумкова, 2020. URL: <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka->

gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-riven-doviry-do-sotsialnykh-instytutiv-ta-politykiv-elektoralni-orientatsii-gromadian-kviten-2020r

107. Панова Н. Адміністративно-правові засади розвитку державного управління в сучасній Україні: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, ОНЮА. 2008. 220 с.

108. Пастух І. Д. Напрями формування державної політики у сфері громадської безпеки в умовах воєнного стану. Наукові перспективи. 2023. № 11(41). С. 299-308. DOI [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-11\(41\)-299-308](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-11(41)-299-308).

109. Пастух І. Д., Корж-Ікаєва Т. Г. Адміністративно-правовий режим воєнного стану: зміст та зарубіжний досвід правового регулювання. Правова позиція. 2023. №2. С. 98-102. DOI <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2023-2.20>.

110. Пастух І.Д. Напрями оптимізації публічного адміністрування у сфері внутрішніх справ. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 10. С. 458-461. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-10/113>.

111. Пастух І.Д., Кришевич О.В., Пендюра М.В. Цивільна безпека в умовах гібридної війни у міжнародному вимірі. Наукові інновації та передові технології. 2023. № 14(28) С. 179-190. DOI [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-14\(28\)-179-189](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-14(28)-179-189).

112. Плугатар Т. А. Адміністративно-правові відносини у сфері управління в Національній поліції України. Наука і правоохорона. 2020. № 2. С. 110-120.

113. Положення про Національну раду реформ: указ Президента України від 13 серпня 2014 року № 644/2014 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/644/2014#Text>

114. Поняття контролю та нагляду за діяльністю поліції як способів забезпечення законності, особливості їх правового регулювання URL: <https://referatss.com.ua/work/ponjattja-kontrolju-ta-nagljadu-za-dijalnistju-policii-jak-sposobiv-zabezpechennja-zakonnosti-osoblivosti-ih-pravovogo-reguljuvannja/>

115. Постійна комісія міської ради з питань депутатської діяльності, регламенту, законності, правопорядку та запобігання корупції, 2020. <https://zp.gov.ua/uk/organizations/item/39/postijna-komisiya-miskoi-radi-z-pitan-deputatskoi-diyalnosti-reglamentu-zakonnosti-pravoporyadku-ta-zarobigannya-korupcii->

116. Почтовий М. М. Про вичерпність переліку засад кримінального провадження. Юридична наука. 2020. №9 (111). С. 157–163. DOI: <https://doi.org/10.32844/10.32844/2222-5374-2020-111-9.19>.

117. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28.01.2021, № 1150-IX. Відомості Верховної Ради. 2021. № 23. Ст. 197.

118. Про внесення змін до деяких законів України щодо присвоєння спеціальних звань під час дії воєнного стану: Закон України від 24.03.2022 року №2151-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2151-20#Text>

119. Про внесення змін до Законів України "Про Національну поліцію" та "Про Дисциплінарний статут Національної поліції України" з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 року №2123-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#Text>

120. Про внесення змін до Закону України "Про правовий статус осіб, зниклих безвісті" та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із набуттям статусу осіб, зниклих безвісті за особливих обставин: Закон України від 14.04.2022 року №2191-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2191-20#Text>

121. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законів України щодо врегулювання окремих питань діяльності Національної поліції України під час дії воєнного стану: Закон України від 21 березня 2023 року № 3000-IX. Відомості Верховної Ради. 2023. № 64. Ст. 220.

122. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 року № 794-VIII. Відомості Верховної Ради. 2016. № 6. Ст. 55.

123. Про державну службу: Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>

124. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. Відомості Верховної Ради. 2014. № 49. Ст. 2056.

125. Про затвердження Інструкції з організації контролю за виконанням документів у Національній поліції України: наказ Міністерства внутрішніх справ від 13.06.2016 № 503. Верховна Рада України: офіційний веб-сайт. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0944-16#Text>

126. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів... наказ Міністерства внутрішніх справ від 21.08.98 № 622. Верховна Рада України: офіційний веб-сайт. 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98>

127. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878. Верховна Рада України: офіційний веб-сайт. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-п#Text>

128. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року № 794-VII. Відомості Верховної Ради. 2014. № 13. Ст. 222.

129. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII. Відомості Верховної Ради. 2014. № 47. Ст. 2051.

130. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. Відомості Верховної Ради. 2018. № 31. Ст. 241.

131. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. Відомості Верховної Ради. 2015. № 40-41. Ст. 379.

132. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 року №389-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

133. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. Відомості Верховної Ради. 2015. № 2-3. Ст.12.

134. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.1997 р. № 776/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80#Text>

135. Пчелін В. Б. Організація адміністративного судочинства України: правові засади: монографія В. Б. Пчелін. Харків. 2017. С. 488.

136. Розгон О. Адміністративна відповідальність поліцейських у період дії воєнного стану в Україні: роздуми про перспективи удосконалення. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. № 6. 2022. DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.6.26>

137. Румянцева-Козовник А. В. Форми та методи адміністративної діяльності ОВС з охорони прав дитини. Європейські перспективи. 2014. № 3. С. 116-122.

138. Савранчук Л. Л. Адміністративно-правовий механізм профілактики корупції в органах Національної поліції. Прикарпатський юридичний вісник. 2018. Вип. 4(3). С. 50-52.

139. Савюк М.Ф., Галуцько В.В., Фрицький Ю.О. Адміністративно-правові засади інформаційного суспільства: монографія. Київ: Інститут публічного права, 2016. - 168 с.

140. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Х.: Консум, 2001. 656 с.

141. Собакарь А. О. Дотримання принципу законності застосування поліцією заходів адміністративного примусу у сфері безпеки дорожнього руху під час дії правового режиму воєнного стану. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2023. № 2. С. 104-110.

142. Собакарь А. О. Юридична відповідальність як засіб забезпечення законності та дисципліни в діяльності поліції. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2021. № 2. С. 278-284.

143. Солнцева Х. В. Щодо удосконалення адміністративно-правового забезпечення поліцейської діяльності в Україні. Право та інноваційне суспільство. 2019. № 2. С. 88-94.

144. Стародубцев А. А. Організаційно-правові питання діяльності інспекцій з особового складу щодо зміцнення законності і дисципліни в органах внутрішніх справ. Дис. канд. юрид. наук. 12.00.07. Харків, 1999. 176 с.

145. Стратегія розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р. № 1023-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-%D1%80#Text>

146. Судові, правоохоронні, контрольно наглядові та правозахисні органи України: підручник МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. С. М. Гусарова; Харків: ХНУВС, 2020. 512 с.

147. Сулацький В. Поняття та структура адміністративно-правового механізму превентивної діяльності Національної поліції України. Підприємництво, господарство і право : Науково-практичний господарсько-правовий журнал. 2021/1. № 3. С. 196-200.

148. Танько А, Стратегічні завдання та форми діяльності органів національної поліції України як суб'єкта реалізації державної політики у сфері забезпечення прав і свобод людини URL: https://otherreferats.allbest.ru/law/01378954_0.html

149. Тацій В. Людина і правова держава: проблеми взаємовідносин і взаємодії. Вісник Академії правових наук, 2008. № 2 (53). С. 3-12.

150. Токар, П. Т. (2020). Зарубіжний досвід визначення адміністративно-правового статусу керівного складу поліції та можливості його імплементації в Україні. *Юридична наука*, (9 (111)), 321–328. <https://doi.org/10.32844/2222-5374-2020-111-9.40>

151. Українсько-англійський словник Ukrainian-English dictionary, уклад. К. Андрусишин, Д. Крет. Торонто : University of Toronto Press, 1957. 1163 с.

152. Циганенко А. А. Організаційно-правовий механізм забезпечення прав і свобод людини і громадянина в діяльності Національної поліції України. *Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Серія : Право. 2019. Вип. 7. С. 132-137.

153. Чорноус В.О. Роль Національної поліції України у забезпеченні безпеки та правопорядку серед населення. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*. 2020. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/29c2df60-f1e8-4175-b5b6-1372ad44333e/content>

154. Шавло І.А. Корупційні ризики: виявлення та моніторинг в органах державної фіскальної служби України. *Економіка: теорія та практика*. 2016. №2. С. 46-49.

155. Шай Р. Я. Правопорядок і законність як ознаки правової держави. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. Юридичні науки, 2014. С. 114–120. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2158/vnulpurn201480123.pdf>

156. Шатіло В. Принципи діяльності державної влади і методи їх здійснення. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2014. №1 (99). С. 66-70.

157. Шатрава С. О. Адміністративно - правові відносини як складові елементи механізму запобігання корупції в органах національної поліції *Право і суспільство*. 2018. № 1(2). С. 188-193.

158. Шатрава С. О. Адміністративно-правовий механізм запобігання корупції в органах Національної поліції. Судова та слідча практика в Україні. 2018. Вип. 6. С. 86-91.

159. Шатрава С.О., Джафарова О.В., Тилічко І.В. Законність застосування заходів адміністративного примусу в діяльності правоохоронних органів: питання теорії та практики. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 6. С. 417-420. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-6/104>.

160. Шевчук Г. Принципи та завдання діяльності Національної поліції України. Адміністративне право і процес. 2019. URL: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2019/7/22.pdf>

161. Шинкаренко Н. В. Адміністративно-правовий механізм запобігання корупції в органах поліції. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2016. Вип. 4. С. 209-215.

162. Шульженко І. В. Особливості виникнення службово-трудових відносин з кандидатами на службу до Національної поліції України. Інтелект, особистість, цивілізація. 2017. Вип. 15. С. 57-63.

163. Щоткевич О.Є., Братель С.Г. Охоронна діяльність як об'єкт адміністративно-правових досліджень. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. 2023. № 2. Т. 34 (73). С. 229–233. DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.2/39>.

164. Юридичний науково-практичний словник-довідник (основні терміни та поняття) / авт.-упоряд. О. Ф. Скакун Д. А. Бондаренко; за заг. ред. О. Ф. Скакун. Харків: Еспада, 2007. 482 с.

165. Якимець О. Правові засади використання науково-технічних засобів у цивільному процесі. Науковий вісник НАВС. 2002. №2. С. 15-18.

166. Яременко В., Сліпушко О. Новий словник української мови: у 3 т. Київ: Аконіт. 2008. 864 с.

167. Basko A., Myroniuk R., Kotelyukh M. Organisational and Legal Framework for the Implementation and Financial Support of Interaction between Local Self-Government Bodies and the Police under Martial Law. (Організаційно-правова база для здійснення та фінансового забезпечення взаємодії між органами місцевого самоврядування та поліцією в умовах воєнного стану). Baltic Journal of Economic Studies, Volume 10 Number 2. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2024. Pp. 24-33. (Web of Science). <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2024-10-2-24-32>.

168. Biuro Kontroli. Policja.Pl: official website. 2025. URL: <https://policja.pl/pol/kgp/biuro-kontroli>

169. Conduct of Law Enforcement Agencies. Department of Justice: official website. 2025. URL: <https://www.justice.gov/crt/conduct-law-enforcement-agencies>

170. Déontologie et contrôle. Ministère de l'Intérieur: official website. 2025. URL: <https://www.police-nationale.interieur.gouv.fr/nous-decouvrir/deontologie-et-control>

171. Drozd, O., Kobzar , O., Romanov, M., Hryhorii , D., Pohoretskyi, M. Aspects of implementation of the law enforcement function of the state under the legal regime of martial law in Ukraine. (Аспекти реалізації правоохоронної функції держави в умовах правового режиму воєнного стану в Україні). Cuestiones Políticas. 40(75). 2022. P. 569-580. (Web of Science)

172. Executive Order on Advancing Effective, Accountable Policing and Criminal Justice Practices to Enhance Public Trust and Public Safety. The White House: official website. 2022. URL: <https://bidenwhitehouse.archives.gov/briefing-room/presidential-actions/2022/05/25/executive-order-on-advancing-effective-accountable-policing-and-criminal-justice-practices-to-enhance-public-trust-and-public-safety>

173. Koordynacja kontroli. Gov.pl: official website. 2025. URL: <https://www.gov.pl/web/premier/koordynacja-kontroli>

174. L'inspection générale de la police nationale (IGPN). Ministère de l'Intérieur: official website. 2025. URL: <https://www.police-nationale.interieur.gouv.fr/nous-decouvrir/notre-organisation/organisation/linspection-generale-de-police-nationale-igpn>

175. Lietuvos Respublikos policijos įstatymas. E-seimas: official website. 2025. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=5sjolfuok&documentId=85759e40167911e5bfc0854048a4e288&category=TAP>

176. National Law Enforcement Accountability Database. BJS: official website. 2025. URL: <https://bjs.ojp.gov/national-law-enforcement-accountability-database>

177. Policiji. GOV.SI: official website. 2025. URL: <https://www.gov.si/drzavni-organi/organi-v-sestavi/policija/o-policiji/>

178. Procedura i metodyka kontroli. Gov.pl: official website. 2025. URL: <https://www.gov.pl/web/premier/procedura-i-metodyka-kontroli>

179. The National Association for Civilian Oversight of Law Enforcement (NACOLE): official website. 2024. URL: <https://www.nacole.org>

180. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji. LEX: official website. 2025. URL: [https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/policja-16793593?unitId=roz\(2\)](https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/policja-16793593?unitId=roz(2))

181. Zakon o organiziranosti in delu v policiji (ZODPol). PISRS: official website. 2025. URL: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO6315>

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Дерзська В.Ю. Контроль як основа забезпечення законності у діяльності органів національної поліції України. Підприємництво, господарство і право. 2020. №10 (296). С. 101-104. <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/10/18.pdf>
2. Дерзська В.Ю. Особливості та види діяльності органів Національної поліції України як об'єкта забезпечення законності. Право і суспільство. 2024. № 2. С. 690-695. <http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/index.php/archiv?id=185>
3. Дерзська В.Ю. Поняття та ознаки адміністративно-правового механізму забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України. Держава та регіони. Серія: Право. 2023. № 4 (82). С. 443-448. <http://law.stateandregions.zp.ua/issue-4-2023>
4. Дерзська В.Ю. Поняття, суб'єкти та види демократичного цивільного контролю за діяльністю органів національної поліції України та його значення у забезпеченні законності. Підприємництво, господарство і право. 2020. №11 (297). С. 106-110. <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/11/18.pdf>
5. Дерзська В.Ю. Правові засади забезпечення законності в діяльності органів національної поліції України та місце серед них адміністративного законодавства. Юридичний науковий електронний журнал. 2025. № 1. С. 810-812. <http://lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=182>
6. Дерзська В.Ю. Суб'єкти забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 12. С. 565-568. <http://lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=145>

7. Дерзська В.Ю. Сучасна модель структури адміністративно-правового механізму забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України. Право та державне управління. 2022. № 3. С. 452-457. <http://pdu-journal.kpu.zp.ua/issue-3-2022>

8. Дерзська В.Ю. Суть і значення забезпечення законності у діяльності органів публічної адміністрації. Visegrad journal on human rights. 2019. № 6\2. P. 42-45. (Словацкая Республика).

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Дерзська В.Ю. Демократичний цивільний контроль, що здійснює Верховна Рада України як спосіб забезпечення законності органами Національної поліції України. Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 20-21 грудня 2019 р.). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2019. С. 71–72.

10. Дерзська В.Ю. Сучасна система суб'єктів забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України. Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ 14-15 листопад 2021 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 34-36.

11. Дерзська В.Ю. Аналіз теоретичних підходів до визначення структури адміністративно-правового механізму забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України. Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 126–128.

12. Дерзська В.Ю. Новітнє формування поняття адміністративно-правового механізму забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України. Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки в умовах сьогодення: матеріали міжнародної науково-практичної

конференції (м. Київ, 13–14 березня 2023 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 31–33.